

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΣΕΙΡΑ Α, ΑΡ. 9

ΜΑΝΟΛΗ Α. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ

ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΣΗ ΠΑΙΔΕΙΑ

ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΑΘΗΝΑ

1948

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

(ΒΙΒΛΙΑ Ή ΜΕΛΕΤΕΣ ΠΟΥ ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΚΑΙ ΧΩΡΙΣΤΑ)

- Ξενηλασία ή Ίσοτέλεια*, Μέρος Α' α' 1905, 168 σελ., β' 1907, 208 σελ.
Die Lehnwörter der mittelgriechischen Vulgärliteratur. (Στρασοβούργο) Βερο-
λίνο-Δίψια, De Gruyter 1909, 38+192 σελ.
Ἡ παιδεία μας και ἡ γλώσσα της, 1912, 42 σελ., 2^η εκδ. 1913, 40 σελ.
Τὰ εὐαγγέλια και ὁ ἀττικισμός. Ἀλεξάνδρεια, 1913, 8 σελ.
Ἀπολογία τῆς δημοτικῆς, 1914, 196 σελ. (ἔξαντλημένο).
Τὸ λῆμμα, 1915, 24 σελ. (ἔξαντλημένο).
Ἡ γλώσσα μας στὰ σχολεῖα τῆς Μακεδονίας, 1916, 36 σελ.
Πρὸς τὴν ἐκπαιδευτικὴ ἀναγέννηση. Ἡ σχολικὴ γλώσσα, 1917, 24 σελ.
Ἡ γλώσσα μας. Πίνακες ἀπὸ τὴν ἱστορία της, (1918), 50 σελ.
Quo-usque tandem ἢ ἡ νέα σχολικὴ γλώσσα και ὁ κ. Γ. Χατζιδάκις, 1919,
112 σελ.
Τὸ λεξιλόγιον τῶν νέων ἀναγνωστικῶν, 1920, 11 σελ.
Υπομνήματα περὶ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ, 1920, 114 σελ.
Τὰ ντόρικα τῆς Εὐρυτανίας, 1923, 16 σελ.
Eine zigeunerisch-griechische Geheimsprache. Γοττίγκη, 1923, 42 σελ.
Ἐπιστήμη και ἦθος. Πρὸς τὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ και τὸ κοινὸ τῶν ἐπιστημύ-
ων. Μὲ ἓνα ἐπίμετρο πρὸς τὴ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ, 1924, 104 σελ.
Ἡ γενικὴ τῶν ὑποκοριστικῶν σὲ -άκι και τὸ νεοελληνικὸ κλιτικὸ σύστημα.
Ἦ τονισμός τῆς γενικῆς τῶν προπαροξύτων ἀρσενικῶν σὲ -ος και
αὐδετέρων σὲ -ο, 1926, 50 σελ.
Δημοτικισμός. Ἐνα γράμμα στοὺς δασκάλους μας, 1926, 80 σελ.
Τί περιμένουμε ἀπὸ αὐς. Χαιρετισμός στοὺς νέους τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλο-
νίκης. Θεσσαλονίκη, 1928, 28 σελ.
Χαιρετισμός, Στοὺς νέους τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Θεσ/νίκη, 1928, 36 σ.
Ὁ Ψυχάρης και τὸ γλωσσικὸ ζήτημα, 1929, 22 σελ.
Τὸ πρόβλημα τῆς ὀρθογραφίας μας, 1932, 80 σελ.
Οἱ νέοι και τὸ γλωσσικὸ ζήτημα, 1934, 44 σελ.
Ἀπὸ τὴ γλωσσικὴ μας ἱστορία. Βερναρδάκης - Κόντος - Χατζιδάκις, 1935, 40 σελ.
«Δῶσε μού το» - «δῶσε μέ το», 1936, 16 σελ.
*Ἡ ἑλληνικὴ αὐξηση, ὁ κλονισμός της και τὸ ξεχώρισμα τῶν δμοήων ρημα-
τικῶν τύπων*, 1936, 12 σελ. (ἔξαντλημένο).
Σταθμοὶ τῆς γλωσσικῆς μας ἱστορίας, Α' 1. Ὁ ἀττικισμός και ἡ ἀρχὴ τῆς
διγλωσσίας. — 2. Ἡ Νέα Διαθήκη και ὁ πρῶτος δημοτικισμός, 1937, 76 σ.
Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ, τ. Α' Ἱστορικὴ εἰσαγωγή, μὲ 13 χάρτες και 7
πίνακες, 1938, 14+668 σελ.
Μνημόσυνα: Ψυχάρης, Πάλλης, Φωτιάδης. Ἀθήνα 1939/1946, 128 σελ.
*Γλωσσικὲς παρατηρήσεις. Ἡ δυναμικότητα τῶν ἀσυμβόρφωτων λόγιων τύ-
πων*. Θεσσαλονίκη 1948, 12 σελ.
Ἡ ὀρθογραφία μας. Γιὰ τοὺς συγγραφεῖς, ἐκδότες και τὸν καθένα ποὺ
γράφει τὴ δημοτικὴ, 1948, 4+52 σελ.

Κεντρικὴ πώληση στὸ Βιβλιοπωλεῖο τῆς «Ἐστίας» (Κολλάρου)
ὁδ. Σταδίου 46, Ἀθήνα

Γεν. Γ. Καραγιάν

επι μέρους της βιβλιοθήκης

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΣΕΙΡΑ Α, ΑΡ. 9

11 Ιουλ. 1948

ΜΑΝΟΛΗ Α. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ

ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΣΗ ΠΑΙΔΕΙΑ

Αρ. Εισ. 17672

ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΑΘΗΝΑ

1948

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΠΡΑΞΗΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΠΡΑΞΗΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΠΡΑΞΗΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΠΡΑΞΗΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΠΡΑΞΗΣ

Τύπος Μ. Δ. ΜΥΡΤΙΔΗ, Θεσέως 7, Αθήναι

Σκοπός τῶν Λεξιλογικῶν Ἀσκήσεων εἶναι νά πλουτίσουν καί νά βαθύνουν τὸ λεξιλογικὸ πλοῦτο καί τὴν ἔκφραση τῶν μαθητῶν θυμίζοντας, ἐμπεδώνοντας ἢ πρωτοδίνοντας χρήσιμα φραστικὰ στοιχεῖα τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς, λαϊκὰ ἢ λόγια, καί παράλληλα νά τοὺς καλλιεργήσουν τὸ ὕφος καί τὴ σκέψη—ἀχώριστη συχνὰ ἀπὸ τὰ γλωσσικὰ σύμβολα—, ποὺ μὲ τὴν κυριολεξία ξεκαθαρίζεται καλύτερα ἢ ἔκφρασή της. Συχνὰ βοηθοῦν οἱ Ἀσκήσεις αὐτὲς καί γιὰ νά πληθύνουν ἢ νά ἐμπειδωθοῦν πραγματολογικὲς γνώσεις¹.

Οἱ «Λεξιλογικὲς Ἀσκήσεις γιὰ τὴ Μέση παιδεία», τὸ ἐξάχρονο Γυμνάσιο ἢ ἄλλους τύπους σχολῶν, συνεχίζουν, συμπληρῶνουν καί ολοκληρῶνουν τὶς «Λεξιλογικὲς Ἀσκήσεις γιὰ τὴν 5. καί 6. Δημοτικῶν», ποὺ εἶδαν πέραν τὸ φῶς. Τὸ ὕλικό τους εἶναι φυσικὰ πιὸ δύσκολο καί ἀφθονώτερο, καί ποικιλιότερα τὰ κεφάλαια καί τὸ εἶδος τῶν ἀσκήσεων. Προορίζονται γιὰ τὶς δύο πρώτες βαθμίδες τῶν ἐξατάξιων σχολῶν τῆς Μέσης, μερικὰ ὅμως μαθήματα, τὰ τελευταῖα πολλῶν κεφαλαίων, μόνο στίς δύο τελευταῖες τοὺς τάξεις θὰ μπορῇ νά διδαχτοῦν. Γιὰ τὶς ἀνώτερες αὐτὲς τάξεις ἀναγράφονται, στίς ὑποσημειώσεις ἰδίως, καί διάφορες πληροφορίες, ἐπεξηγήσεις ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ γραμματικὴ καί ἔτυμολογίᾳ ἀκόμη, ἀνάλογα μὲ τὸ ἐνδιαφέρον ποὺ θὰ ἔχη πιὰ ὁ ὠριμότερος μαθητῆς ἢ ποὺ θὰ ἔπρεπε νά τοῦ καλλιεργηθῇ.

Ἐννοεῖται πῶς προϋπόθεση τῆς ἀσχολίας τοῦ μαθητῆ τῆς Μέσης μὲ τὶς Ἀσκήσεις τοῦ Γυμνασίου εἶναι πῶς εἶχε γνωρίσει στὸ Δημοτικὸ, γιὰ μερικὸς τουλάχιστο μῆνες, τὶς Ἀσκήσεις τοῦ Δημοτικῶν, (τουλάχιστο τὰ Συνώνυμα, Ἀντίθετα, Παρομοιώσεις καί Μεταφορές). Θὰ ἔπρεπε ἄλλιῶς νά προηγηθοῦν στὴν Α' γυμνασιακῆ τάξη μερικὲς ἀσκήσεις ἀπὸ ἐκεῖνες. Γιὰ τοὺς μαθητὲς τῶν μεγαλύτερων τάξεων προστέθηκαν καί μερικὰ μαθήματα μὲ ἀντίστοιχες ἀσκήσεις ἀπὸ τ' ἀρχαῖα ἑλληνικὰ².

Μερικοὶ ἐκπαιδευτικοὶ βρῆκαν τὰ δύο τεύχη ἀπὸ τὶς Λεξιλογικὲς Ἀσκήσεις ποὺ κυκλοφόρησαν λίγο δύσκολα. Πρέπει ὅμως, γιὰ νά κρίνουμε σωστά, νά ἔχουμε στὸ νοῦ μας παιδιὰ καταρτισμένα ἀπὸ τὶς μικρότερες τάξεις χωρὶς τὶς ἀτέλειες καί τὶς ἐλλείψεις ποὺ τὰ βαραίνουν ἀπὸ τὰ τελευταῖα δίσεχτα χρόνια. Νά θυμηθοῦμε πῶς μὲ τὸ ν' ἀγνοήσῃ ὡς σήμερα ἡ ἑλληνικὴ παιδεία τὴ νεοελληνικὴ γλῶσσα καί νά μὴν τὴν ἔχουν διδαχτῆ ὅπως ἔπρεπε οὔτε οἱ δάσκαλοι τῆς εἶναι φυσικὸ νά ὑπερτιμοῦν καί οἱ ἴδιοι τὶς δυσκολίες αὐτὲς. Τέλος, ὅτι οἱ Ἀσκήσεις αὐτὲς, καθὼς ἄλλωστε καί τὰ ἐπίλοιπα βιβλία τῆς «Νεοελληνικῆς Βιβλιοθήκης» ποὺ ἀποβλέπουν ν' ἀρτίωσουν τὸ νεοελληνικὸ μάθημα, θὰ ἰσοζυγιαστοῦν μόνο σ' ἕνα πρόγραμμα ποὺ θὰ τοὺς ἀναγνωρίσῃ τὴ σωστὴ θέση μὲσα σὲ κάθε σχολεῖο ἑλληνικὸ καί θὰ παραχωρήσῃ γιὰ τὴ σχετικὴ διδασκαλία τὶς ἀπαιτούμενες ὥρες.

1. Πδ. 8α λέγονται στίς Λεξιλογικὲς Ἀσκήσεις γιὰ τὴν 5. καί 6. τοῦ Δημοτικῶν, σ. 5α.

2. Δὲν ἔγινε αὐτὸ ἀρκετὰ γιὰ τὰ Συνώνυμα καί γιὰ τ' Ἀντίθετα, γιὰ τὰ ὅποια ὡστόσο βρισκόμας ἄφθονα παραδείγματα στὸς ἀρχαίους συγγραφεῖς, λ.χ. στὸ Θουκυδίδη καί στὸ Δημοσθένη.

Περισσότερο δικαιολογημένη είναι ίσως ή παρατήρηση πώς το ύλικό που δίνεται είναι με το παραπάνω πολύ. Άλλα φυσικά δέν είναι υποχρεωμένος ο δάσκαλος νά τό δώση όλο, όπως και δέν είναι δεμένος με τη σειρά τών κεφαλαίων του βιβλίου.

Όδηγός θά είναι τό αύριανό Άναλυτικό Πρόγραμμα, οι διαθέσιμες ώρες, οι διδαχτικές ανάγκες, οι έλλείψεις και τό ενδιαφέρον τής τάξης, οι δυσκολίες που θά παρουσιαστούν στα τελευταία μαθήματα του κάθε κεφαλαίου. Και άν άλλωστε έχη διδαχτή ό μαθητής τις ανάλογες Άσκήσεις στό Δημοτικό, δέν πρέπει ούτε όλα τά κεφάλαια τών γυμνασιακών Άσκήσεων νά τό γνωρίση από τήν Α' τάξη τής Μέσης ούτε σέ όσα θά γνωρίση νά προχωρήση έξίσου. Άπό τις Μεταφορές λ.χ. μπορεί νά δοθοῦν εκεί μόνο λίγα μαθήματα, ενώ οι Περιφράσεις καλύτερα νά μείνουν γιά πολύ άργότερα. Ξεχωριστά θά ήθελα νά κάμω λόγο γιά τις Παροιμίες, και πρέπει νά όμολογήσω πώς ένώ αρχικά έδινα λίγο σχετικά ύλικό, μόνο άφού άρχισε τό τύπωμα έκρινα καλό νά τό διπλασιάσω. Είναι οι Παροιμίες από τό σημαντικότερα κεφάλαια του βιβλίου, και αξίζει νά καταγίνουν περισσότερο με αυτές τά έλληνόπαιδα, γιά τή γλώσσα τους, τό ύφος τους, τό λαογραφικό και τό ήθοπλαστικό τους περιεχόμενο—τών γνωμικών Ιδίως—, τόν έλληνισμό τους.

Τό βιβλιάρáκι αυτό, καθώς άλλωστε και τ' άλλα τής σειράς, άφιερωμένο στην άναγέννηση τής ελληνικής παιδείας, άνήκει πιά στόν κόσμο τών εκπαιδευτικών. Άς τό θεωρήσουν δικό τους και άς βοηθήσουν νά γίνη καλύτερο σέ μιά νέα έκδοση. Θά δεχτώ πρόθυμα κάθε υπόδειξη γιά έλλείψεις ή άτέλειες ή και γιά κοινότερες λέξεις που θά έπρεπε τυχόν νά προτιμηθοῦν, ή γιά ένδεχόμενες με τό παραπάνω άνισες δυσκολίες σ' ένα μάθημα.

Μέ τή Μικρή Γραμματική και ίσως ένα δυο άκόμη αριθμούς που μπορεί νά βγοῦν μέσα σ' ένα χρόνο, μπαίνουν έτσι τά θεμέλια γιά εκείνο που έταξα με τήν άγγελία τής «Νεοελληνικής Βιβλιοθήκης» και μιά πρώτη γερή βάση γιά νά διαμορφωθῆ τό μάθημα τής μητρικής γλώσσας. Άν θά συνεχιστῆ με τόν ίδιο γοργό ρυθμό ό πλουτισμός τής Βιβλιοθήκης αυτής, γιά τήν όποία προβλέπονται και άλλοι συνεργάτες, θά έξαρτηθῆ από τά οικονομικά μέσα που θά υπάρχουν. Και πρέπει νά όμολογήσω πώς ούτε τό σχολείο ούτε ή κοινωνία δέν έδειξαν ως σήμερα ένεργότερο ένδιαφέρον, που νά στηρίξη τήν προσπάθεια αυτή.

Τελιώνοντας έπιθυμώ νά ευχαριστήσω τους φίλους όσοι βοήθησαν νά γίνη άρτίότερο τό βιβλίο αυτό—Μαθητή και Δασκάλου—με πληροφορίες, ύποδείξεις ή διορθώσεις, και έντελώς ξεχωριστά τήν Κα Φωτ. Τζωρτζάκη, που έκτός από τήν άλλη πολύτιμη βοήθειά της έγραψε και τά γυμνάσματα που τό πλουτίζουν.

Ίούnius 1948.

Μαν. Τριανταφυλλίδης

Λ Ε Ξ Ι Λ Ο Γ Ι Κ Ε Σ Α Σ Κ Η Σ Ε Ι Σ

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Π Ρ Ω Τ Ο

Σ Υ Ν Ω Ν Υ Μ Α

Μ Α Θ Η Μ Α 1.

Οί λέξεις πού τυπώνονται με πλάγια γράμματα δὲν ὑπάρχουν στὸ βιβλίο τοῦ μαθητῆ.

Τσόφλι, φλούδα.

Μὲ *φλοῦδες* τῶν νεραντζιῶν μποροῦμε νὰ κάμωμε νόστιμο γλυκό. Ποιὸς ἔσπασε καρύδια καὶ ἄφησε στὴ μέση τὰ *τσόφλια*; Εἶναι καλὸ ν' ἀνακατεύης μὲ τὸ φαγητὸ τῶν πουλερικῶν καὶ λίγο ψιλοκοσκινισμένο *τσόφλιο* ἀπὸ τ' αὐγὸ τους. Τὸ πλατάνι μαζεύει ὅλη τὴ ζωὴ του πίσω ἀπὸ τὴ *φλούδα* τοῦ κορμοῦ του.

Βάθος, βυθός, βύθος, βύθισμα.

Αὐτὸ τὸ πηγάδι εἶναι πού ἔχει τὸ μεγαλύτερο *βάθος*. Τὸ *βύθισμα* τῆς πρύμνης εἶναι μεγαλύτερο ἀπὸ τῆς πλώρης. Ὁ *βυθός* τῆς θάλασσας εἶναι ἄλλοῦ ὅλο ἄμμος, ἄλλοῦ πηλός, ἄλλοῦ χαλκία, φυτὰ ἢ κοχύλια. Ἄνησυχῆσαμε ὅταν εἶδαμε τὸν ἄρρωστο νὰ πέφτη σὲ *βύθος*.

Σκόψε νὰ δῆς τὴ ρίζα σου στῆς θάλασσας τὰ *βύθη* (Βαλαωρίτης).

Βραδιά, βράδυ.

Καλύτερα νὰ ἰδωθοῦμε τὸ πρωὶ παρὰ τὸ *βράδυ*. Τὶ ἐξάισια *βραδιά* περάσαμε χτές! Θὰ σὲ περιμένω αὔριο τὸ *βράδυ* στὶς ἔξι. Τὸ κέφι τῆς *βραδιάς* ἦταν ἔκτακτο. Τὸ στερνὸ τὸ *βράδυ* τὸ περάσαμε στὴν ἀκρογιαλιά. Περνοῦσε ἀπὸ τὸ σπίτι μου κάθε *βράδυ* τὴν ἴδια ὥρα.

Εἶχαν φωνῆ κείνο τὸ *βράδυ* τὰ δέντρα, ἢ χλόη, τὰ νερά (Μαλακάσης).

Διαμονή, ἔδρα, κατοικία.

Ἡ νομαρχία Λακωνίας ἔχει τὴν *ἔδρα* τῆς στὴ Σπάρτη. Εἶναι μοναδικὴ ξεκούραση τὸ καλοκαίρι ἢ *διαμονή* στὴν ἐξοχὴ. Λείπει συχνὰ σὲ ταξίδια, μὰ τὴν *κατοικία* του τὴν ἔχει στὸ Μεσολόγγι. Οἱ περισσότερες ἑλληνικὲς τράπεζες ἔχουν τὴν *ἔδρα* τους στὴν Ἀθήνα μὲ ὑποκαταστή-

ματα οε άλλες πόλεις. Οί Σαρακατσαναίοι δέν έχουν μόνιμη κατοικία. Τό Σαραντάπηχο είναι άπό τίς καλύτερες θερινές διαμονές που έχομε στό βουνά τής Έλλάδας.

Κενοτάφιο, κιβούρι, μασωλεϊό, μνήμα, μνημεϊό, τάφος.

Τών δοξασμένων άντρών, ειπε ό Θουκυδίδης, κάθε γη είναι τάφος. Έλληνες στρατιώτες έχουν βρη τον τάφο τους στη Μακεδονία, στην Ήπειρο, στην Άλβανία, στη Μικρή Άσία και στην Ίταλία. Μαθαίνομε άπό τον Ξενοφόντα πώς άφοϋ οί συνοδοιπόροι του έθαψαν όπως μπόρεσαν τούς νεκρούς, έκαμαν για όσους δέν τούς βρήκαν ένα μεγάλο κενοτάφιο και έριξαν άπάνω του στεφάνια. Στο νεκροταφείο τής αρχαίας Άθήνας, τον Κεραμεικό, άπόμειναν ως σήμερα άκόμη πολλά μνημεϊα¹. Στά νεκροταφεία τών πόλεων βλέπομε κάθε είδος τάφους, άπό τά πιό φτωχά μνήματα, με τον ξύλινο σταυρό τους, ως τά πιό πλούσια, μαρμάρινα μασωλεϊα.

Και βγάλτε τά χαντζάρια σας, φκιάστε μ' ώριό κιβούρι, νά 'ναι πλατύ για τ' άρματα, μακρύ για τό κοντάρι (βημ.)².

Νικῶ, ύπερνικῶ.

Στό Μαραθώνα νίκησαν οί Έλληνες τούς Πέρσες. Ποτέ δέν ήσυχάζει ό άνθρωπος : μόλις ύπερνικήση ένα έμπόδιο, βάζει μπροστά του άλλο δυσκολώτερο. Χρειάστηκε νά ύπερνικήσωμε μεγάλες δυσκολίες όσπου νά φτάσωμε εκεί που είμαστε.

Ξεπερνῶ, προηγοῦμαι.

Όταν δυό παραβαγίνουν στο τρέξιμο μπορεί νά ξεπεράση κανεις εκείνον που στην αρχή προηγουταν. Με την εργασία και με την έπιμονή κατόρθωσε νά ξεπεράση όλους τούς όμοτέχνους του. Ή έμπροσθοφυλακή προηγείται και άκολουθεϊ τό κύριο σώμα.

Άποκαλύπτω, ξεσκεπάζω.

Μην τό ξεσκεπάζης τό μωρό, γιατί θά κρῶση. Άναγκάστηκε νά μάς άποκαλύψη ένα μυστικό που είχε μείνει κρυφό για χρόνια.

Βουτῶ, βυθίζω.

Χωρίς νά θέλη βούτηξε στη θάλασσα. Τον βρήκα βυθισμένο σε συλλογή. Βούτηξε τά δάχτυλα στη σάλτσα. Βούτηξε (ή βυθίστηκε) ως τη μέση στο ποτάμι. Ήταν πιά βυθισμένος και δέν άκουε.

1. Στο νεκροταφείο του Κεραμεικού, μέρος του δήμου Κεραμεικού τής αρχαίας Άθήνας, βρίσκονταν οί πιό λαμπροί και δοξασμένοι τάφοι. Έκει έθαβαν τούς νεκρούς τών πολέμων και εκεί εκφωνούσαν επιτάφιας λόγους.

2. Στίχοι άπό κλέφτικο τραγούδι, που μαρτυρεί, μαζί με την άγάπη για τη φύση, πόσο έντονη ήταν για τον κλέφτη ή συναίσθηση τής τιμής. Ήθελε νά γίνει ό τάφος του έτσι που νά τον παρουσιάξη σα νά πολεμά και πεθάνμένος άκόμη.

ΜΑΘΗΜΑ 2.

Δόθηκαν σιό μαθητή μόνο οι λέξεις της πρώτης στήλης και πρέπει να βρη από τρία συνώνυμα.

Παραθέτονται εδώ περισσότερα από τρία, φυσικά όμως ο δάσκαλος ή ο μαθητής μπορούν να καταφύγουν και σε άλλα, φτάνει μόνο να ταιριάζουν. Χρειάζεται όμως προσοχή, να μην είναι αυτά λέξεις που δεν μπορούν πια να λογαριαστούν για συνώνυμα. Όσες παραθέτονται εδώ χωρίζονται άναμεταξύ τους με κόμματα όταν ή συνωνυμία τους είναι μεγαλύτερη και με άνω τελεία όταν συνδέονται πιο χαλαρά· με παύλα χωρίζονται κάποτε λέξεις που δεν πρέπει πια να λογαριαστούν για συνώνυμες. Με τὰ παραθετόμενα άφθονα συνώνυμα δείχνεται έτσι ο κύκλος που μέσα του πρέπει να κινηθή ή αναζήτηση και δίνονται στοιχεία για να χειραγωγηθή στην άνάγκη ο μαθητής.

Το είδος αυτό της άσκησης είναι κάπως δύσκολο, επειδή δέ δίνονται τὰ συνώνυμα αλλά πρέπει ν' αναζητηθούν από το μαθητή, και εδώ παρουσιάζονται ένδεχομένως δυο δυσκολίες· πρώτα ή έννοια του συνωνύμου δεν είναι κάτι έντελώς όρισμένο, και έτσι υπάρχει ο κίνδυνος για εκείνον που τ' αναζητεί ν' άπλωθή και έξω από τὰ σωστά όρια. Έπειτα ή λεξιλογική χρήση της γλώσσας μας δεν είναι άκόμη όσο θα έπρεπε πάγια, και υπάρχει πάντα ο πειρασμός να ξεγλιστρήση ο μαθητής χωρίς άνάγκη και λόγο προς την καθαρεύουσα (αυτό ιδίως για τὰ ουσιαστικά της, που συχνά δεν πήραν θέση στη νέα γλώσσα), είτε και προς τοπικά ιδιώματα. Λέξεις ιδιωματικές μπορούν να γίνουν δεχτές, αν δεν ήταν εύκολο για το μαθητή να τις ξεχωρίση, αλλά θα έπρεπε να του υποδειχτούν οι αντίστοιχες από την κοινή.

άκακος
άναβροχία
άνόητος
άσπλαχνος

αύγη
γελω
γιαλός

γυρεύω
δουλειά
εύχαριστημένος

θάρρος
λύπη
μόνος
μουσκεύω
σημαντρο
χαρά

άβλαβος, άθωος, άπειραχτος, ήσυχος, καλός—άγαθός
άνυδρία, άνομβρία, ξεραία, ξηρασία, στέγη
κουτός, βλάκας, ήλίθιος, χαζός—περιορισμένος
άκκαρδος, σκληρός, άλύγιστος, άκαμπτος, στυγνός, άδυσώπητος—αύστηρός

ξημέρωμα, πουρνό, χαρ αυγή, χαράματα
χαχανίζω, χασκογελω, χαμογελω
άκρογιαλιά, άκροθαλασσία, παραλία, περιγιάλι, άκτή,
παραθαλάσσιο

ψάχνω, πασπατεύω, ζητώ, άναζητώ—άποζητώ
έργασία, άσχολία, άπασχόληση, έπάγγελμα
χαρούμενος, κεφάτος, κατασευχαριστημένος, εύθυμος·
ίλαρός, φαιδρός

γενναιότητα, τόλμη, κουράγιο, παλικαριά, ήρωισμός·
έννοια, θλίψη, καημός, μαράζι, πόνος, πίκρα [θράσος
μοναχός, έρημος, κατάμονος, όλομόναχος
ύγραίνω, βρέχω, μουλιάζω, πιτσιλω, ραντίζω
καμπάνα, κουδούνι, κουδουνίστρα, τροκάνι κ.ά.
εύχαριστηση, εύθυμία, κέφι, άναγάλλιασμα, άγαλλιαση·
εύφροσύνη, ίλαρότητα, φαιδρότητα

ΜΑΘΗΜΑ 3.

Δόθηκαν στο μαθητή μόνο οι λέξεις της πρώτης στήλης.

δέρνω	χτυπώ, ξυλίζω, ξυλοκοπώ, ξυλοφορτώνω, βαρῶ, καταχερίζω· συγυρίζω, διορθώνω, περιποιούμαι, χειροτονῶ, τοῦ τίς βρεξιά, τὸν ἔκαμα τοῦ ἀλατιοῦ, παστουρμά, μὲ τὰ κρεμμυδάκια κτλ.
κουτός κοντός	κουτεντές, κουτούλιακας, ἀνόητος, χαζός· βλάκας, ἡλίθιος κοντακιανός, κοντούλιακας, κοντοπίθαμος, κοντοπίθαρος, κοντορεβιθούλης, κοντοσουπής, κούτσικος, νάνος, πιτσιρικός, φασούλι, πρῶτο μπόι
μεθυσμένος	πιωμένος, σουρωμένος, χορτάτος, τάπα, στουπί, σκνίπα, στὸ κέφι, τέσσερεις παρά τέταρτο, ἄλλοῦ πατάει κι' ἄλλοῦ βρίσκεται κτλ.
λιγνός φιλάργυρος	ταίρος, ρέγκα, βέργα, σπάγος, σπαγγέτο, ὀδοντογλυφίδα ταιγκούνης, σφιχτός, σφιχτοχέρης, σπαγγοραμμένος
πρόσωπο	μούρη, μούτρο, μουτσούνα, φάτσα
τυφλός	στραβός, γκαβός, ἀόμματος, θεόστραβος
τρελός	ζουρλός, κουζουλός, μανιακός, μουρλός, παλαβός, λωλός, βίδα, λόξα, γιά δέσιμο κτλ.
ψηλός	ψηλέας, κυπαρίσσι, καμινάδα, τηλεγραφόξυλο, οὐρανοξύστης, στέκα, κατέβα νά φᾶμε.

ΜΑΘΗΜΑ 4.

'Ο μαθητής πρέπει νὰ συμπληρώσῃ τίς φράσεις μὲ λέξεις συνώνυμες ἐκείνων πού τυπώνονται μὲ πλάγια γράμματα.

'Άλλοῦ βροτάει τὸ νερὸ κι ἄλλοῦ χτυπάει ὁ μύλος. Κι ἐγὼ κακὰ χερσόβλα κι ἐσὺ ψυχρὰ δεμάτια. Εἶναι μακριὰ στὴν ἔξνιτιά, εἶναι μακριὰ στὰ ξένα. Βασίλισσας παιδί καὶ ρήγισσας ἀγγόνι. "Όλες οἱ νιές παντρεύονται, ὅλες παντρολογοῦνται. Καὶ νὰ γιομίση ἡ στράτα σου τριαντάφυλλα καὶ ρόδα. 'Αντιλαοῦν τὰ σημαντρα, σημαίνουν οἱ καμπάνες "Αν ἔχῃς τύχη διάβαινε καὶ ριζικό, περπάτει. Παλιὸς κόσμος πέρασε κι ἔσβησε· καινούριος ντουνιαὸς ἀνεστήθηκε καὶ βασιλεύει (Μυριεήλης).

"Αφκιαστο κι ἀστόλιστο τοῦ Χάρου δὲ σὲ δίνω (Παλαμᾶς).

Δὲν ἦταν ἄξαφνη ἀστραψιά. Τοῦτο συνέβη ἀργά, σιγά (Βάρναλης).

"Αχ! τόσο λίγο νὰ βαστάξῃ τούτ' ἢ γιορτῆ κι ἢ πασχαλιά (Βάρναλης).

Σὺ πού ἔχεις κάλλη γιὰ προικιά καὶ χάρες γι' ἀντιπροίκια (Γρυπάρης).

ΜΑΘΗΜΑ 5.

Οἱ λέξεις πού τυπώνονται μὲ πλάγια γράμματα εἶναι συνώνυμες μ' ἐκεῖνες πού δόθηκαν στὸ μαθητὴ γιὰ νὰ βοῆ ἄλλες.

Καλύτερα λίγα καὶ ἴσουςα παρά πολλά καὶ ἀβέβαια. Συλλογίσου τὰ ἀποτελέσματα τῆς βίας σου. 'Η εὐτυχία δὲν εἶναι μόνιμη. 'Ακούοντας

Ξαφνικά τῆ λυπηρῇ ἀγγελίᾳ ἔμεινε ἀσάλευτος ὅαν πετρωμένος. Σκαλισμένα
 στό μάγουρο, τὰ ἐπιτάφια μνημεῖα φυλάνε αἰῶνια τῆ θύμηση τῶν νεκρῶν.

Ἡ ἀργία γεννά τις ἔγνοιες. Ὁ ποντικός μῆγε στήν ποντικοπαγίδα καί
 ἔφαγε τὸ φαρμάκι. Δέν εἶναι κανεῖς ἐνχαριστημένος μετ' τὴν τύχη του. Μετ'
 τὴν τελευταία κακοχειμῶνιά χάλασε ἡ σοδειά. Τὰ πιδ ὠραῖα λουλούδια
 δὲ φτάνουν γιὰ νὰ ὁμορφύνουν τὸ σπίτι αὐτό.

Παιδάκι μου, τὸν πόνο σου ποῦ νὰ τὸν ἀκουμπήσω (ἀποθέσω);

ΜΑΘΗΜΑ 6.

Ἔχουν συνδυαστῆ τὰ συνώνυμα μετ' τις λέξεις ποῦ τοὺς ταιριάζουν.

ἀδύνατη διάσωση, ἀπαράδεκτη ἀξίωση
 ἀνατολικὸς ἄνεμος, ζήτημα, προσηλιακὴ κάμαρα, ἀνατολίτικη νοχέλια
 ἀνέλπιστη ἐπιτυχία, ἀπροσδόκητος θάνατος, συμφορὰ,
 ἀνεξίτηλο μελάνι, χρῶμα, ἀσβηστη θύμηση, μίσος
 ἀνοιχτικὸ γιατρικὸ¹, ἀνοιχτὸς δρόμος, πόρτα, σπίτι*²
 ἀπλώνω ροῦχα, τραχανά, τὸ χέρι, ξαπλώνω τὸν ἀντίπαλο, τὸν ἄρρωστο
 ἀργὸ βῆμα, δηλητήριο, ὄψιμο ἄρνι, μετάνοια, χειμῶνας
 ἀρκτική χώρα, βόρειο πλάτος, βορινὴ κάμαρα
 ἀρρενωπὴ γυναίκα, φυσιογνωμία, ἀρσενικὸ παιδί
 ἀρχαϊκὴ τέχνη, ἀρχαία ἱστορία*, παλιὸ κρασί
 ἀρρωσιάρικη κράση, ζῶο*, καχεκτικὸ σταφύλι, νοσηρὸ κλίμα
 αὐτοκρατορία τῆς Γαλλίας τοῦ Μεγ. Ναπολέοντα, βασιλεῖο τῆς Αἰγύπτου
 γκαρδιακὸς ἀδερφός, φίλος, ἐγκάρδιος χαιρετισμὸς, ὑποδοχὴ
 διευθύνω τὸ θέατρο, διοικῶ μιὰ ἐπαρχία, κυβερνῶ ἕνα λαὸ
 δραστικὸ γιατρικὸ, ἐνεργητικὸς ἄνθρωπος, ρῆμα, ἐνεργὴ συμμετοχὴ
 ἐξωτικὸ φυτὸ*³, ξένη γλώσσα, σκυλί
 ἐπιδέξιος πολιτικός, ἐπιτήδειος τεχνίτης
 ἐπίτιμη προεδρία, τιμητικὸς τίτλος, τίμια διαγωγή
 ἐτήσιος ἀπολογισμὸς, χρονιάρικο παιδί, χρονιάτικη προμήθεια
 ἐπικήδειος λόγος, πένθιμη σκέψη
 θησαυρίζει ὁ φιλάργυρος, συνάζει τὸ μυρμηγκί
 λαμπερὸ ἄστρο, πέτρα, λαμπρὴ γιορτὴ, φωνὴ
 μεσιακὸ χωράφι, πρόβατα, μεσιανὸ δωμάτιο, κομμάτι γλυκοῦ
 μεταμορφώνει ἡ Κίρκη τοὺς συντρόφους τοῦ Ὀδυσσεά, μετατρέπω ἕνα
 κλάσμα σὲ δεκαδικὸ ἀριθμὸ

1. Ἄνοιχτικὸ γιατρικὸ, δηλ. ἀνακουφιστικὸ. Ἄνοιχτικὸ σπίτι εἶναι τὸ ἀε-
 ρικό, εὐάερο.

2. Ὁ ἀστερίσκος σημαίνει πὼς μπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθῆ καὶ ἄλλο
 συνώνυμο.

3. Ἐνα φυτὸ ποῦ δέν μᾶς ἀνήκει εἶναι ξένο. Τὸ φυτὸ ποῦ ἔρχεται ἀπὸ
 ξένο τόπο μπορεῖ νὰ ὀνομαστῆ καὶ ἐξωτικὸ.

καινούριο μαχαίρι, πρόσφατο πένθος, ανάμνηση, φρέσκο αυγό, λουλουδι΄ ψάρι, νέα (ἢ καινούρια) έντύπωση, ιδέες
νερούλιασμένο μυαλό, νερούλο αυγό, νερωμένο κρασί, ύδάτινη στήλη
συνοδεύω τὰ τρόφιμα γιά νά μήν τὰ πάρουν, συντροφεύω* τὸ φίλο μου
σπίτι του

ΜΑΘΗΜΑ 7.

Δόθηκαν στό μαθητῆ μόνο οἱ λέξεις τῆς πρώτης στήλης καὶ πρέπει νὰ βρεθοῦν ἀπὸ τρία συνώνυμα.

ἀναβροχιά ¹ ἀκατάβλητος	ἀνυδρία, ἀνομβρία, ξεραΐλα, ξηρασία, στέγνη ἀκατανίκητος, ἀκαταγώνιστος, ἀνίκητος, ἀσυναγώνι- στος, ἀξεπέραστος
ἀλλαγή	μεταβολή, ἀλλοίωση, μετασχηματισμός, μεταμόρφωση· ἀνταλλαγή
ἀπειθάρχης ἀπερίσκεπτος δείχνω θάνατος καλόγερος κυρίως	ἀνυπόταχτος, ἀτίθασος, παράκοος, ἀνυπάκουος ἀστόχαστος, ἀσυλλόγιστος, ἄκριτος, ἐπιπόλαιος φανερώνω, ἐκδηλώνω, ξεσκεπάζω, ἀποκαλύπτω θανή, πεθαμός, χαμός, τέλος, ξεψύχισμα μοναχός· ἀσκητής, ἀναχωρητής, ἐρημίτης προπάντων, ἰδίως, ξεχωριστά, ἰδιαίτερα, κυριότατα, μάλιστα
μετρῶ λάμψη	ἀριθμῶ, ἀπαριθμῶ, λογαριάζω — ἀναμετρῶ λαμπράδα, λαμπεράδα, λαμποκόπημα· ἀνταύγεια, ἀν- τιφέγγισμα, ἀναλαμπή, σελάγισμα· ἀπολαμπή ²
λέγω προσπαθῶ συνομιλία	διηγίεμαι, ἀνιστορῶ· ἐκφράζω, διατυπώνω, ἐκθέτω δοκιμάζω, ἐπιχειρῶ, παλεύω, ἀγωνίζομαι, κοπιάζω κουβέντα, συνδιάλεξη, κουβεντολόγι· διάλογος, συ- ζήτηση
χρήματα χρήσιμος	λεπτά, παράδες, μετρητά, (ἄσπρα)· ψιλὰ, λιανὰ ὠφέλιμος· ἀναγκαῖος, ἀπαραίτητος — καρποφόρος, ἀπο- τελεσματικός

ΜΑΘΗΜΑ 8.

Τὰ συνώνυμα εἶναι καταταγμένα κλιμακωτά.

ἀγανάκτηση, θυμός, φρένιασμα, συμπάθεια, ἀγάπη, ἀφοσίωση, λα-
λύσσα τρεία

1. Ἡ λέξη ἀναβροχιά δόθηκε ἀπὸ ἀβλεψία καὶ στό μάθημα 23. Τὸ ἴδιο οἱ λέξεις ἀνόητος (κουτός) (μάθ. 2 καὶ 3) καὶ ἀπορία (8, 12).

2. Εἶναι ἡ ξαφνικὴ λάμψη λίγων στιγμῶν ἀπὸ ἀστραπή ἢ ἐκπυροκρό-
τηση.

ἀγροϊκος, βάνουσος, πρόστυχος, χυδαῖος
 ἀνυπομονησία, ἀδημονία, καρδιο-
 χτύπι, ἀγωνία
 ἀκεφία, βαρυθυμία, μελαγχολία
 ψιθυρίζω, μιλῶ, φωνάζω, κραυγά-
 ζω, ἀλαλάζω,
 σταθερός, ἀλύγιστος, ἀτράνταχτος
 ἀπορία, ἔκπληξη, κατὰπληξη
 ἀπορῶ, παραξενεύομαι, σαστίζω
 ἀσυνεννοησία, διαφωνία, φιλονικία
 ἀτύχημα, δυστύχημα, συμφορὰ
 ἄχρηστος, βλαβερός, ὀλέθριος

ἐξηγῶ, δικαιολογῶ, συγχωρῶ
 κουνῶ, δονῶ, τραντάζω
 ἐγκρίνω, ἐπιδοκιμάζω, ἐπαινῶ
 κρότος, θόρυβος, πάταγος
 κλάμα, θρήνος, ὄδυρμος
 ἴσως, πιθανόν, πιθανότατα
 ὑπομονή, καρτερία
 περιγελῶ, κοροϊδεύω, χλευάζω
 μετρημένος, φρόνιμος, συνετός
 ξαφνιαζομαι, σαστίζω
 πετιέμαι, ὀρμῶ, χύνομαι
 φόβος, τρομάρα, πανικός
 τρεμουλιάζω, τρέμω, σπαρταρῶ

ΜΑΘΗΜΑ 9.

Οἱ λέξεις μὲ πλάγια γράμματα λείπουν ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ μαθητῆ, καθὼς καὶ ἡ ἐρμηνεία τῶν συνωνύμων.

Ἄδιόφορος, ἀναίσθητος.

Ὁ ἀδιόφορος δὲ νοιάζεται γιὰ κάτι ποῦ θὰ ἔπρεπε ἢ θὰ μπορούσε νὰ τὸν ἐνδιαφέρει ἢ ποῦ κινεῖ τὴν περιέργειαν. Ἀναίσθητος εἶναι ἐκεῖνος ποῦ δὲν πονεῖ, ποῦ δὲν αισθάνεται τὸ σῶμα του ἢ ποῦ δὲν συγκινεῖται ἢ ψυχὴ του, ἢ ἐκεῖνος ποῦ ἔχασε τὶς αἰσθήσεις του.

Καμιά γυναίκα δὲ θὰ ἔμενε ἀδιόφορη μπροστὰ στὸν πόνο ἑνὸς παιδιοῦ. Λιγοθύμησε καὶ ἔμεινε γιὰ λίγη ὥρα ἀναίσθητη. Βαστᾶ τόσο πολὺ στὸν πόνο σὰ νὰ ἦταν ἀναίσθητος. Κανεὶς πολίτης δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀδιόφορος γιὰ τὰ κοινὰ.

Ἀπόμακρος, ἀπόμερος.

Ἀπόμακρος εἶναι ἐκεῖνος ποῦ βρίσκεται μακριά, τοπικὰ ἢ καὶ χρονικὰ. Ἀπόμερος εἶναι ἐκεῖνος ποῦ βρίσκεται σὲ μέρος λιγοσύναστο.

Πόσο ἀπόμακρη μᾶς φαίνεται ἡ μέρα τοῦ γυρισμοῦ μας τῆ στιγμῆ ποῦ χωριζόμαστε καὶ φεύγομε! Ποῦ νὰ τὸν ἀπαντήσης; ζῆ σ' ἔνα σπιτάκι σὲ μιὰ ἀπόμερη συνοικία τῆς Ἀθήνας.

Πλατιά τοῦ ὄνειρου μας ἡ γῆ κ' ἀπόμακρη. Καὶ γέρνεις ἐκεῖ καὶ σβεῖς γοργὰ (Παλαμᾶς).

Ἀρχή, ἀρχίνισμα, ἐναρξη, προοίμιο.

Ἀρχὴ εἶναι ἡ γενικὴ λέξις: ἡ ἀρχὴ ἑνὸς βιβλίου, ἑνὸς δρόμου, μιᾶς ἐποχῆς. Ἐναρξη λέγεται μόνο χρονικὰ, γιὰ τὴν ἀρχὴ μιᾶς ἐνέργειας ἢ μιᾶς κατάστασης: τὸ ἴδιο τὸ ἀρχίνισμα, μόνο ποῦ αὐτὸ τὸ λέμε γιὰ πρακτικὰ δουλειές. Προοίμιο εἶναι τὸ πρῶτο μέρος ἢ ἡ εἰσαγωγή ἑνὸς λόγου, ἑνὸς λογοτεχνήματος.

Κάθε ἀρχὴ ἔχει καὶ τέλος. Χωρὶς πολλὰ προοίμια ἄρχισε νὰ ἐξιστορῆ τὰ περιστατικά. Ἡ ἐναρξη τῶν σχολικῶν μαθημάτων θὰ γίνη φέτος λίγο ἀργότερα. Τὸ ἀρχίνισμα τοῦ κεντήματος ἔρχεται δύσκολο γιὰ τόσο μικρὸ κορίτσι.

Γωνιά, γωνία, κόχη.

Γωνιά είναι ή συνηθισμένη λέξη για την εξωτερική ή εσωτερική άκρη σέ ένα χτίριο, σέ μιὰ κάμαρα, σ' ένα αντικείμενο· λαϊκότερα λέγεται και *κόχη*. *Κόχη* λέγεται και ή άκρη του τραπεζιοῦ, του ματιοῦ. *Γωνία* είναι τὸ γεωμετρικό σχήμα πὸν ἀπαρτίζεται ἀπὸ δυὸ εὐθείες ή δυὸ ἐπίπεδα πὸν τέμνονται.

Τὸ τετράγωνο ἔχει τέσσερεις ἴσες *γωνίες*. Χτύπησα στήν *κόχη* τοῦ τραπεζιοῦ. Ἐπὸ τὴν *γωνιά* μας βλέπαμε ὄλα ὅσα γίνονταν. Τὸ μαχαίρι ἔκαμε *κόχες*.

Σωριάζονται τὰ φύλλα τοῦ φθινόπωρου στήν κάθε *κόχη* τῆς αὐλῆς μας (Γρυπάρης).

"Αἰσος, κῆπος, μπουστάνι, περιβόλι.

Κῆπος και *περιβόλι* λέγεται περιφραγμένος χώρος ὅπου καλλιεγοῦνται δέντρα, λαχανικά ή λουλουδία. (Σέ μερικά μέρη τῆς Ἑλλάδας οἱ λέξεις δὲν ταυτίζονται ἀλλὰ ή κοινὴ γλώσσα δὲν κάνει συνήθως διαφορὰ). *Αἰσος* είναι τεχνητὸ δασάκι, πάρκο. *Μπουστάνι* λένε σέ πολλὰ μέρη τὸ λαχανόκηπο ὅπου καλλιεγοῦν πελόνια, καρπούζια ή ἀγγούρια.

Τὴν ἀνοιξη χύνονται ἀπὸ τὰ *περιβόλια* οἱ μυρουδιές ἀπὸ τις ἀνθισμένες λεμονιές. *Τὰ αἰση* ὄχι μόνο ὁμορφαίνουν τις πόλεις παρὰ και καθαρίζουν τὸν ἀέρα τους. *Τὰ καλύτερα* πεπόνια γίνονται στὰ *μπουστάνια* τοῦ Ἄργους. Σέ περασμένα χρόνια εἶχε και ή Ἀθήνα ἕνα ζωολογικὸ *κῆπο* μὲ πλήθος σπάνια και ξωτικά ζῶα.

'Αφθονία, πλήθος.

Πλήθος είναι μεγάλο ποσὸ ἀπὸ πρόσωπα ή πράματα. *Ἀφθονία* λέγεται για ποσότητα ἀπὸ ἀγαθὰ μεγαλύτερη ἀπ' ὅση κανονικά χρειάζεται.

Πλήθος προσκυνητῆς συνάζονται κάθε χρόνο στήν Τῆνο για τὸ Δεκαπενταῦγουστο. *Πλήθος* καίκια ἦταν ἀραγμένα στὸ λιμανάκι. Τὸ τελευταῖο καλοκαίρι εἶχαμε ἐξαιρετικὴ *ἀφθονία* ἀπὸ φροῦτα. *Πλήθος* παπαροῦνες ἔκαναν τὰ χωράφια νὰ φαίνονται κατακόκκινα.

Καρτερῶ, περιμένω, προσμένω.

Περιμένω λέγεται γενικά για κάθε ἀναμονή. Τὸ *προσμένω* δείχνει κάποια ψυχικὴ ἀδημονία, ἀνησυχία, και είναι πιὸ ἔντονο ἀπὸ τὸ *περιμένω*. Τὸ *καρτερῶ* είναι ποιητικό, και συχνὰ είναι και αὐτὸ πιὸ δυνατὸ ἀπὸ τὸ *περιμένω* τῆς καθημερινῆς ζωῆς.

Πήγαυε ἐσὺ τώρα και ἐγὼ θὰ σέ *περιμένω*. *Περιμένω* νὰ περάσουν οἱ γιορτῆς για νὰ ξαναρχίσω τὴ δουλειὰ μου. Στὸν καιρὸ τοῦ πολέμου οἱ ἄνθρωποι ζοῦν *προσμένοντας* τὴν εἰρήνη. Οἱ σκότες κρέμονταν κι ἐκεῖνες παράλυτες στὰ χέρια τῶν ναυτῶν, πὸν ἄδικα *προσμένουν* προσταγὴ νὰ γυρίσουν τὰ πανιά στὸν ἀνεμο (Καρκαβίτσας). *Περιμένέ* με αὐριο τὸ πρωί.

Και πῆτε τῆς καλῆς μου, τῆς γυναίκας μου, νὰ μὴ μὲ παντοχαίνη, μὴ μὲ *καρτερῶ* (θῆμ.).

Ἐὼς πότε θὰ σέ *καρτερῶ* ἀπ' τὴν πλανεύτρα ξενιτιὰ; (Σικελιανός).

Δὲν ὠφελεῖ νὰ *καρτερῆς*. Ἐν είναι νὰ ῥθῆ θενὰ ῥθῆ (Οἰράνης).

Ἀναχαιτίζω, ἀπαγορεύω, ἐμποδίζω.

Ἐμποδίζει ἐκεῖνος πού δυσκολεύει μιὰ ἐνέργεια ἢ τὴ ματαιώνει. Ἀπαγορεύει ἐκεῖνος πού προστάζει νὰ μὴ γίνη κάτι, ἐμποδίζοντάς το μὲ τὸ λόγο. Ἀναχαιτίζει ἐκεῖνος πού ἐμποδίζει νὰ γίνη κάτι κόβοντας τὴν ὁρμὴ του.

Θὰ εἶχαμε φτάσει νωρίτερα ἂν δὲ μᾶς ἐμπόδιζε ἡ κακοκαιρία. Εἶναι ἀπαγορευμένη ἡ εἴσοδος στὸν κήπο τῆ νύχτα. Ἐνας φράχτης μᾶς ἐμπόδιζε νὰ προχωρήσωμε. Ὁ γιατρός ἀπαγόρευε τὸ κάπνισμα. Ἡ ἥρωικὴ ἀντίσταση τῆς χώρας ἀναχαιτίσει τὴν ὁρμὴ τῶν ἐπιδρομέων.

Γρήγορα, νωρίς.

Τὸ γρήγορα ὀρίζει τὴν ταχύτητα. Περπατεῖ, τρέχει κανεὶς ἀργὰ ἢ γρήγορα, ἢ πῶ γρήγορα ἀπὸ ἄλλον. Μὲ τὸ νωρίς συσχετίζεται κάτι μὲ κάποια μᾶς προσδοκία ἢ ἤδη σχηματισμένη γνώμη ἢ ἀξίωση. Πρέπει νὰ φτάνη ὁ μαθητὴς στὸ σχολεῖο νωρίς, πρὶν ἀρχίσουν τὰ μαθήματα τῆς μέρας· καὶ μπορεῖ νὰ φτάσῃ στὸ σχολεῖο ἀργὰ ἐνῶ περπατοῦσε γρήγορα—ἂν δὲν ξεκίνησε ἀπὸ τὸ σπίτι του νωρίς καὶ ἐγκαίρως.

Τὸ καλοκαίρι ἀνατέλλει ὁ ἥλιος νωρίτερα ἀπὸ τὸ χειμῶνα. Περπατήσαμε πολὺ γρήγορα καὶ ἔτσι κατορθώσαμε νὰ φτάσωμε νωρίς.

ΜΑΘΗΜΑ 10.

Οἱ λέξεις μὲ πλάγια γράμματα λείπουν ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ μαθητῆ, καθὼς καὶ ἡ ἐρημεία τῶν συνωνύμων.

Κόσμος, οἰκουμένη, σύμπαν.

Κόσμος εἶναι τὸ σύνολον τοῦ καθετοῦ πού ὑπάρχει. Συχνὰ ἐξυπακούομε μὲ τὴ λέξη κυρίως τοὺς ἀνθρώπους στὸ σύνολόν τους. Εἶναι ἡ πῶ συνηθισμένη καὶ λαϊκὴ λέξι ἀπὸ τίς συνώνυμες. Οἰκουμένη εἶναι ὀλόκληρη ἡ γῆ, κατοικημένη καὶ ἀκατοίκητη (στὴν ἀρχὴ ἡ λέξι σήμαινε μόνο τὴν κατοικημένη καὶ μάλιστα ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας). Σύμπαν εἶναι ἀστρονομικὸς ὄρος πού σημαίνει τὸ σύνολον τῶν οὐράνιων σωμάτων.

Ἡ πατρίδα μας εἶναι ἓνα μικρὸ μόνον μέρος μέσα στὴν οἰκουμένη. Οἱ νόμοι πού κυβερνοῦν τὸ σύμπαν ἀδιαφοροῦν κάποτε γιὰ τὴ γῆ μας καὶ τὴ ζωὴ τῆς. Ὁ ἥλιος εἶναι τὸ κέντρο τοῦ πλανητικοῦ μας συστήματος, ὄχι ὁμῶς καὶ τοῦ σύμπαντος. Ὑπάρχουν ἱστορικὰ περιστατικὰ πού ἔχουν τὸν ἀντίχτυπὸ τους σὲ ὀλόκληρη τὴν οἰκουμένη.

Ὅλο τὸν κόσμο γύρισα νὰ βρῶ γλυκὸ σταφύλι (βῆμ.).

Ἀστρολόγος, ἀστρονόμος.

Ἀστρονόμος εἶναι ὁ ἐπιστήμονας πού μελετᾷ τοὺς νόμους τῶν ἀστρῶν καὶ τοῦ σύμπαντος. Ἀστρολόγος εἶναι ἐκεῖνος πού νομίζει πὼς μπορεῖ νὰ προβλέπῃ τὸ μέλλον ἀπὸ τὴ μελέτη τῶν ἀστρῶν.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς νόμους πού κυβερνοῦν τὸ σύμπαν μένου ἀνεξιχνίαστοι καὶ γιὰ τοὺς πῶ σοφοὺς ἀστρονόμους. Στὴ μεσαιωνικὴ Εὐρῶπῃ εἶχαν μεγάλῃ πέραση οἱ ἀστρολόγοι, πού μὲ τὴ χιμαρική τους γνώση βεβαίωναν πὼς μποροῦσαν νὰ προβλέψουν ἐκεῖνον πού θὰ συμβῆ.

Πειθώ, πίστη.

Πίστη είναι ή πεποίθηση πώς ένα περιστατικό, μιὰ ιδέα, μερικέσ ἀλήθειες, λ.χ. θρησκευτικέσ, είναι ἀληθινέσ. *Πειθώ* είναι ή δύναμη νά πείθη κανείσ τούσ άλλουσ.

‘*Η πίστη σου σέ έσωσε*, έπτε ο Χριστόσ σέ μιὰ γυναίκα. Ρήτορασ χωρίσ *πειθώ* είναι δύσκολο νά πείση τó άκροατήριό του. Δέν πρέπει νά δίνομε *πίστη* σέ όλα όσα άκούμε. ‘*Η άκλόνητη πίστη* όμορφαίνει και δικαίώνει τη ζωή μας. ‘*Η πειθώ* τών λόγων του πήγαζε όχι από την τέχνη της έκφρασης αλλά από την ελικρίνεια τών άισθημάτων του.

Εισόδημα, έσπραξη, έσοδο, κέρδος, ώφέλεια.

‘*Οφέλεια* είναι ήθικό και υλικό αγαθό άποτέλεσμα ή και άπόκτημα. *Κέρδος* είναι ή άπόκτηση υλικής ώφέλειασ χωρίσ αντίλλαγμα. ‘*Εσοδο* λέγεται τó σύνολο τών χρημάτων που εισπράττει κανείσ από την προσωπική του εργασία ή από την περιουσία του. *Εισόδημα* είναι ή πρόσδος που έχομε από ένα κεφάλαιο, και *έσπραξη* ή παραλαβή χρημάτων που ώφείλονται.

Πήρα τó γιατρικό που μου όρισε ο γιατρόσ, μά δέν είδα ακόμη *ώφέλεια*. Περιμένει από τη νέα δουλειά νά του φέρη μεγάλα *κέρδη*. Πρέπει νά φροντίζη κανείσ νά είναι τά έξοδά του ανάλογα με τά *έσοδα*. Τό κράτος έχει ειδικέσ ύπηρεσίεσ για τήν *έσπραξη* τών φόρων. ‘*Οσο πιο μεγάλο είναι τó εισόδημα* ένόσ άτομου, τόσο περισσότεροσ είναι ο φόροσ που πρέπει νά πληρώνη.

‘Αμοιβή, άποδοχές, άποζημίωση, βρετίκια, έπίδομα, μεροκάματο, μισθόσ, σαρρακία, πληρωμή.

Πληρωμή είναι ή καταβολή χρημάτων. ‘*Αμοιβή* λέγεται τó αντίλλαγμα, κατá κανόνα χρηματικό, για μιὰ εργασία. *Μεροκάματο* είναι άμοιβή για τήν προσωπική εργασία μιás μέρασ. *Μισθόσ* είναι ό,τι πληρώνεται τó μήνα για άμοιβή, για εργασία ή ύπηρεσία. ‘*Αποζημίωση* δίνεται για έπανόρθωση ή έξαγορά μιás ζημιás που έγινε, ή ως ειδική παροχή για νά καλυφτούν τά έξοδα που κανει κανείσ στην έκτέλεση της ύπηρεσίασ του. ‘*Επίδομα* λέγεται ή πρόσθετη άμοιβή, έκτόσ από τó μισθό, που δίνεται για άποζημίωση ή ένίσχυση. *Βρετίκια* είναι ή άμοιβή που δίνεται σέ κάποιον που βροίσει ένα χαμένο πράμα. *Συρακία*, τó φιλοδώρημα που δίνεται στόν πρώτο που αναγγέλλει μιὰ εύχάριστη είδηση.

Δέν έχει μεγάλο *μισθό*, αλλά συνολικά *οί άποδοχές* του είναι αρκετά μεγάλεσ. *Οί ξενοδουλεύτερεσ παίρνουν κάθε άπόγεμα τó μεροκάματό τους μόλιε τελειώσουν τη δουλειά.* ‘*Οσοι έχουν ελεύθερα έπαγγέλματα* όρίζουν συνήθωσ μόνοι τους τήν *άμοιβή* τους. ‘*Η πληρωμή* τών μισθών γίνεται συνήθωσ στο τέλος του μηνόσ. Πρέπει νά παρακολουθοούν *οί μισθοί* τόν τιμάριθμο της ζωής. Τόν έδερνε ή φτώχεια *τó μεροκάματο* δέν πρόφτανε ποτέ τά έξοδα της μέρασ.

Οί υπάλληλοι παίρνουν έπίδομα για τίε πρόσθετεσ ύπηρεσίεσ τους. ‘*Η νικημένη χώρα* πληρώνει στο νικητή *άποζημίωση*. *Οί υπάλληλοι* στίεσ μεγάλεσ πόλεις παίρνουν έκτόσ από τó *μισθό* τους και ένα *έπίδομα*. Πάρε τó δαχτυλίδι που έχασεσ και δώσε μου τά *βρετίκια* μου. Τά *συρακία*

μου, ή νύφη σου έκαμε γιό ! ΟΙ υπάλληλοι που ταξιδεύουν παίρνουν έκτος από τὰ όδοιπορικά και ήμερήσια *άποζημίωση* για τὰ πρόσθετα έξοδά τους.

Περίπτωση, περίσταση.

Περίσταση σημαίνει κατάσταση των πραγμάτων, *περίπτωση* είναι ή μορφή με την οποία παρουσιάζεται κάτι, ή και κάτι που συμβαίνει, που έγινε ή που μπορεί να γίνει.

Στάθηκε παραστάτης μου σε κάθε *περίσταση* που χρειαζόμουν βοήθεια. Είναι πολύ σπάνια ή *περίπτωση* τέτοιας άρρώστιας. Πρέπει να είμαστε έτοιμοι και για την *περίπτωση* που θα χειμωνιάση νωρίς. Διάλεξε την *περίσταση* κι ήρθες. Είναι ζήτημα που πρέπει να κριθί από *περίπτωση* σε *περίπτωση*. Κατά την *περίσταση* παρουσιάζονται και διαφορετικές *περιπτώσεις*.

Όκηρός, όκνός, ράθυμος.

Όκνός είναι ό νωθρός και άγοκίνητος, σαν από τη φύση του. *Όκηρός* (ή *τεμπέλης*), ό φυγόπονος, που μπορεί να κάμη κάτι και να προκόψη, μά δεν τό άποφασίζει. *Ό ράθυμος* είναι άδιάφορος.

Αυτός ό άνθρωπος είναι πολύ *όκνός* στη δουλειά του. Τί να τον κάμης ; Είναι πολύ έξυπνος, μά *όκηρός*. Πρώτη φορά είδα τόσο *ράθυμο* άνθρωπο· ό κόσμος να καίγεται, δε θα χαλάση την ήσυχία του.

Άεργος, άνεργος.

Άεργος είναι εκείνος που δε δουλεύει επειδή δεν μπορεί να βρη δουλειά. *Άεργος* γενικά εκείνος που ζι χωρίς έγνασία.

Στόν *άεργο* άνθρωπο ή μέρα φαίνεται χρόνος. Με τη δυστυχία που έπεσε σταμάτησαν και οι δουλειές και πλήθυναν οι *άνεργοι*.

ΜΑΘΗΜΑ 11.

Λείπουν από τό βιβλίό τοϋ μαθητή οι λέξεις της δεύτερης και της τέταρτης σήλης, που αποδίνουν σήν κοινή τις ποιητικές.

άλαφιάζομαι	τρομάζω	καταλαγιάζω	καταπαύω, πραύνω
ανάπánτεχος	άνέλπιτος, άπροσ- δόκητος	κούπα	κύπελλο, ποτήρι
άπαντοχή	έλπίδα, προσδοκία	λαβωματιά	πληγή
άχνός (πρόσωπο)¹	χλωμός	λόγκος	δάσος
άπόκοτος	τολμηρός	λογάρι	χρήματα
άτι	άλογο (πολεμικό)	μετερίζει	πρόχωμα, όχύρωμα
γεράνιος	γαλάζιος	μισεύω	φεύγω
διαφεντεύω	ύπερασπίζομαι	μισεμός	ανάχώρηση
κανακίζω	χαϊδεύω	νοτίζω	βρέχω, ύγραίνω
		στρατολάτης	όδοιπόρος

1. *Η λέξη πρόσωπο παραλείφτηκε από άβλεψία από τό βιβλίό τοϋ μαθητή.*

ΜΑΘΗΜΑ 12.

Συνώνυμα καταταγμένα κλιμακωτά :

σκληρός, άπνος, άκαρδος, άγριος, βάρβαρος 1.	παλιός, άρχαίος, πανάρχαιος. λέγω, βεβαιώνω.
άδιαφορώ, άποστρέφομαι, άπεχθά- νομαι, έχθρεύομαι, μισώ.	παρακαλώ, ίκετεύω, έκλιπαρώ. χαλώ, καταστρέφω, ρημάζω, έκμη- δενίζω.
προπαθώ, μοχθώ, άγωνίζομαι. άηδιάζω, σιχάινομαι.	εύτυχία, εύδαιμονία, μακαριότητα· σπανιότατα, σπάνια, κάποτε, συ- χνούταικα, συχνά, συνήθως, συ- χνότατα.
χρήσιμος, άναγκαίος, άπαραίτητος. άπελπισία, άπόγνωση.	ύποθέτω, νομίζω, πιστεύω. τελευταίος, στερνός.
έξεγερση, στάση, άνταρσία, έπανά- σταση.	συνάζω, σωριάζω.
παραμερίζω, άπομακρύνω, διώχνω. άπορία, έκπληξη, κατάπληξη.	

ΜΑΘΗΜΑ 13.

*Η άπλή και γενικότερη λέξη από κάθε σειρά συνωνύμων γράφεται με κεφαλαίο.

αίτηση, άναφορά, Παράκληση. άκέραιος, έντιμος, Τίμιος, χρηστός.	γοργός, Γρήγορος, εύκίνητος, σβέλ- τος.
*Αλλαγή, άνταλλαγή, μεταμόρφω- ση, μετασχηματισμός, τροπο- ποίηση.	ειμαρμένη, κληρος, Μοίρα, πεπρω- μένο.
άπόμερος, Μακρινός, μακρουσμένος, παράμερος.	θλίψη, καημός, Λύπη, μαράζι. λεπτά, μετρητά, πεντάρες, Χρή- ματα, ψιλά.
*Αρχή, άρχίνισμα, έναρξη, προοίμιο.	Ξοδεύω, σκορπίζω, σπαταλώ.

ΜΑΘΗΜΑ 14.

*Επιηεία των συνωνύμων.

Δώρο είναι λέξη γενική σημαίνει κάτι που προσφέρουμε χωρίς άντάλλαγμα και χωρίς ύποχρέωση, για να δείξουμε τη διάθεσή μας και τη συμπάθεια. Μποναμάς είναι τó πρωτοχρονιάτικο δώρο· πεσκέσι δώρο σε τρόφιμα ή ποτά. Φιλοδώρημα είναι τó χρηματικό δώρο που δίνομε σε κάποιον που μάς ύπηρέτησε. Κανίσκι λέγεται άκόμη σε πολλά μέρη καλάθι γεμάτο φαγώσιμα, που τó στέλνουν για δώρο σ' έπίσημες οικογενειακές τελετές, βαφτίσια, μνημόσυνα, και προπάντων σε γάμους. Τό βρίσκομε και σε ποιήματα.

Χρυσάφι, λιβάνι και μυρτιά πρόσφεραν οί Μάγοι της Χαλδαιάς για δώρα στο νεογέννητο Χριστό. Μέσα στις παιδικές άναμνήσεις ξεχω-

1. Παραδείγματα καθώς αυτό δέν είναι εύκολο να διαβαθμιστούν με τρόπο που να βρεθούν όλοι σύμφωνοι. Μερικές λέξεις αφήνουν κάποιο ύποκειμενισμό.

ρίζει ή άνυπομονησία πού νιώθαμε νά δοϋμε τούς *μυοναμάδες* τής Πρωτοχρονιάς. Κάθε φορά πού έρχεται από τó χωριό ó κουμπάρος μου μου φέρνει κι ένα *πασκέοι*. Φεύγοντας από τó ξενοδοχείο έδωσε από ένα καλό *φιλοδώρημα* στο προσωπικό.

Στήν άκρη τού γιαλού ξανθή κάθεται κόρη,
κι ώριόπλουμο λευκό χρυσοκεντές μαντίλι,
μαντίλι τού γαμπρού, τού γάμου τής *καρίσκι* (Κρυστάλλης)

Θροΐζουν τά φύλλα τών δέντρων, λέγεται όμως και για άλλο θόουρο άδύνατο πού άκούεται έξακολουθητικά. *Κελαρύζει* τó νερό πού τρέχει στο ρυάκι, στο ποτάμι. *Παπλάζουν* τά κύματα πού ξεσπούν στην άκρογιαλιά ή ή θάλασσα όταν χτυπά στα πλευρά τού καραβιού πού ταξιδεύει. *Φλοισβίζουν* τά κύματα πού σβήνουν στην άκρογιαλιά και τó νερό τού ρυακιού.

Γενικότερη όνομασία είναι τó *άγνάριο*, μαζί με τó *πατημασιές* (και *πατησιές*), όσο πρόκειται για τά σημάδια πού αφήνουν ó άνθρωπος ή τά ζώα με τά πατήματά τους εκεί πού πέρασαν. *Άγνάριο* λέγεται και μεταφορικά, όπως και τά *έγνη* *άγνάριο* λέγεται άκόμη για κάθε σχήμα πού διαγράφεται, και για πρωτότυπο από χαρτόνι πού χρησιμεύει στους ράφτες, στους παπουτσιδες κ. ά. *Ντορό;* λέγεται ειδικότερα για τ' *άγνάριο* τού κυνηγιού. Τ' *άποτυπώματα* λέγονται μόνο για τις δαχτυλιές, τ' *άγνάριο* πού αφήνουν τά χέρια.

Άπό έδω πρέπει νά μπήκε ó κλέφτης· βλέπω στο παράθυρο τις *πατημασιές* του. Άμα έχω ένα *άγνάρι* μπορώ τά ράψω καλά ένα φορέμα. Ό λογος κρύφτηκε πίσω από τή φτέρη, μά τά λαγονικά όμιόσηκαν γρήγορα τόν *ντορό* του και σε λίγο βρήκαν τήν κρυφώνα του. Είχε πάντα τόσο άκάθαρτα δάχτυλα πού άφηνε τ' *άποτυπώματά* τους όπου και ν' άγγιζε. Στήν άρχή τόν παρακολουθούσε ó έχθρός, στο τέλος όμως έχασε τά *έγνη* του. Αυτό τó παιδί πάει στ' *άγνάριο* τού πατέρα του. Σ' αυτό τó κατάστημα βρίσκονται τά καλύτερα *άγνάριο* για γυναίκεια φορέματα.

Κάθισμα είναι ή γενική έκφραση για κάθε ειδικό έπιπλο όπου καθίζουμε: καρέκλα, σκαμνί, πάγκο κτλ. *Θρανίο* λέγεται κάθισμα για περισσότερους, με ράχη ή χωρίς ράχη, και προπάντων για τά πού συνηθίζονται στα σχολεία. *Θρόνος* όνομάζεται ψηλό κάθισμα, με υπόβαθρο, ράχη και άκουμπιστήρια για τά χέρια, για βασιλιάδες ή ιεράρχες. *Θρονί* λέγεται ποιητικά για τó θρόνο, μά και για τó μέρος τής εκκλησίας όπου φυλάγεται μιá άγία εικόνα. *Έδώλια* είναι τά καθίσματα στα δικαστήρια όπου κάθονται οι κατηγορούμενοι, καθώς και τής Βουλής. *Έδρα* λέγεται προπάντων για κάθισμα με υπόβαθρο, με πρόσφραγμα έμπρός του και συχνά με αναλόγιο, όπως υπάρχουν στα δικαστήρια και σε διάφορες σχολές.

Δείγμα είναι κομμάτι από ύφασμα ή μικρή ποσότητα από ένα προϊόν, πού δίνεται για δοκιμή ή για νά γνωριστή τó είδος. *Παράδειγμα* λέγεται για άνθρωπο ή πράξη πού αξίζει νά μιμηθούμε, για μιá περίπτωση γενικής άρχής, ή τήν περίπτωση ένός νόμου, κανόνα κτλ. *Πρότυπο* λέγεται για ένα αντικείμενο πού ξαναφτιάχνεται με μίμηση και πού αξίζει νά τó πάρουμε για παράδειγμα. *Υπόδειγμα* είναι τó δείγμα, ó τύπος από κάτι πού δίνουμε για νά κατασκευαστούν πράματα όμοιομορφα ή όμοια προς αυτό, σημαίνει δηλαδή περίπου ό,τι και τó *πρότυπο*· ή διαφορά είναι πώς τó *υπόδειγμα* έγινε με τó σκοπό νά χρησιμεύσει για τή μίμηση, τήν αντιγραφή, ενώ τó *πρότυπο* μπορεί και χωρίς νά ύπηρχε ó σκοπός αυτός νά χρησιμεύσει με τις άρετές του για υπό-

δείγμα. Το *πρότυπο* λέγεται άκόμη και όταν αντίθετωμε το αντίγραφο, μιάν άπόδοση λ.χ. καλλιτεχνική, προς την άρχική.

Ή έργασία σύμφωνα μ' ένα *υπόδειγμα* γυμνάζει την προσοχή και την άκρίβεια, αλλά δεσμεύει τη φαντασία. Ή ζωή του Σωκράτη ήταν *πρότυπο* ζωής φιλοσόφου. Θα ήθελα πριν ν' άγοράσω, να δώ πολλά *δείγματα*. Άπ' όλες τις διδασκαλίες ή καλύτερη είναι το ζωντανό *παράδειγμα*. Δέ θα πίστευα πώς υπάρχουν τόσες ποικιλίες από όσπρια άν δεν είχα δει στην έκθεση τόσα *δείγματα*. Ό καλλιτέχνης αύτοϋ του άριστουργήματος δεν πιστεύω να είχε μόνο ένα *πρότυπο*. Χρειάστηκε καμιά εκατοστή προσκλήσεις και αυτές έγιναν κατά *υπόδειγμα* που συντάχτηκε από μένα. Φέρε μου ένα *παράδειγμα* όπου ή πρόθεση από να συντάσσεται με όνομαστική.

Όμάδα είναι ένωση ατόμων, προσωρινή ή συμπτωματική, που επιδιώκουν κάποιο κοινό σκοπό (ομάδα φίλων, έκδρομικών, ποδοσφαιριστών). Όμιλος είναι συνήθως ένωση ατόμων που επιδιώκουν ένα μονιμότερο σκοπό χωρίς ύλικό ή επαγγελματικό περιεχόμενο (άθλητικός όμιλος). *Σύναξη* είναι έκτακτη συγκέντρωση ύστερ' από πρόσκληση για σύσκεψη ή άκρόαση. («Κάλεσε ό δημογέροντας σε σύναξη το χωριό»)¹.

Μπουλούκι είναι μιá ομάδα άσύνταχτη («Ό κόσμος έρχόταν μπουλούκια μπουλούκια»). *Τσοῦρο* είναι το πλήρωμα του καραβιού και μεταφορικά το άσύνταχτο πλήθος. *Σίφος* είναι πλήθος άσύνταχτο και κακοποιό («Άγρια σίφια λεηλάτησαν τη χώρα»). *δρόη* έχει την ίδια σημασία («Όρδές βαρβάρων έκαμαν τον τόπο έρείπια»). *Σπείρα* λέγεται για ομάδα κρυφή, μικρή ή μεγάλη, κακοποιών ή ληστών («Σπείρα από λωποδύτες έκλεψαν τά πανωφόρια που είχαν μείνει στο διάδρομο»). *συμμορία* είναι ομάδα κακοποιών από περισσότερα μέλη. («Ή συμμορία τών ληστών δεν κατόρθωσε στο τέλος να γλιτώσει από τη δικαιοσύνη»). *Μελίσσι* (μεταφορικά): πλήθος πολυάνθρωπο και πυκνό. («Την ώρα που σκόλασαν χύθηκαν τά παιδιά μελίσσι στους δρόμους»). *Έσμός* είναι ένα σμήνος μελισσες, συνήθως όμως λέγεται μεταφορικά για πλήθος άσύνταχτο, χαρούμενο, θορυβώδικο κτλ. (Έσμός παιδιών, θορυβοποιών, ξενοχτηδών).

Έταιρεία είναι ένωση προσώπων (ή κεφαλαίων) με την επιδίωξη οικονομικών κυρίως σκοπών, αλλά και ιδεολογικών, κοινωνικών, έπιστημονικών (Έταιρεία οίνων και οινοπνευμάτων, Φιλική Έταιρεία, Φιλεκπαιδευτική Έταιρεία). *Σύλλογος* είναι ένωση προσώπων που επιδιώκουν επαγγελματικούς είτε και έπιστημονικούς σκοπούς (Έμπορικός, δικηγορικός, ιατρικός σύλλογος). *Σύνδεσμος* είναι σύλλογος με πλατύτατη κάπως έννοια, όχι στενά επαγγελματικούς. (Σύνδεσμος γεωπόνων, Άνώτατων σχολών). *Συνεταιρισμός* σημαίνει ένωση γενικά κάθε είδους, ειδικά, ένωση προσώπων άδύνατων οικονομικά, για ν' άλληλοβηθοούνται με τη συνεργασία. (Προμηθευτικός συνεταιρισμός τών Τροχιδορομικών υπαλλήλων. Γεωργικός, πιστωτικός συνεταιρισμός). *Έπιμελητήριο*: επαγγελματική οργάνωση με έξουσίες και προνόμια δοσμένα από το κράτος (Έμπορικό και Βιομηχανικό Έπιμελητήριο, Τεχνικό, Γεωργικό, Βιοτεχνικό Έπιμελητήριο). *Συντεχνία*: επαγγελματική ένωση, που είχε στο μεσαίωνα άγορανομική δικαιοδοσία. Σήμερα: σωματείο δημοτέχων (Ή συντεχνία τών υποδηματοποιών). *Συνάφι*: άνεπίσημη έκφραση για τη συντεχνία («Κάνουμε καλή συντροφιά όλοι μας, κι άς μην είμαστε το ίδιο συνάφι!»). *Σωματείο*: οργάνωση

¹ 1. Λέγεται *Σύναξη* της Θεοτόκου ή γιορτή της Παναγίας τη μέρα ύστερα από τά Χριστούγεννα, και *Έεση σύναξη* ή συνεδρία της Άγιορειτικής κοινότητας.

ἐπαγγελματική, προπάντων ἐργατῶν καὶ τεχνιτῶν (Σωματεῖο τῶν φορτοεκφορτωτῶν).

ΜΑΘΗΜΑ 15.

ἀποθέτω, ἀκουμπῶ	ἀπιθῶνω	ὄπλα	ἄρματα
βασιλιάς	ρήγας	ὀπλιζομαι	ἄρματόνομαι
βασίλισσα	ρήγισσα	περιμένω	καρτερῶ
γρήγορος	γοργός	πόλη	πολιτεία
κεντῶ	πλουμίζω	πομπή γάμου,	
κῦπελλο μετάλλινο	τάσι	κηδείας	ψίκι
μαζί	ἀντάμα	πρωινὸ	πουρνὸ
μακριά	ἀλάργα	στολιζῶ	πλουμίζω
μεγάλος	τρανός	τριαντάφυλλο	ρόδο
μεγαλώνω	τρανεύω	τρομάζω	ἀλαφιάζομαι
ξεχνῶ	ἀστοχῶ	φοβοῦμαι	σκιάζομαι

Οἱ ποιητικῆς αὐτῆς λέξεις βρῖσκονται συχνὰ στὴν ποίηση, τὴ λαϊκὴ καὶ τὴν ἔντεχνη· ἔτσι λ.χ. ἔχομε:

Παιδάκι μου, τὸν πόνο σου ποῦ νὰ τὸν ἀπιθῶσω;
 "Ἄν τότε ρίξω τρίστρατα τὸν παίρνουν οἱ διαβάτες (μοιρολ.)
 Διαβάτες ποῦ διαβαίνετε, καλοῖ μου σιγατολάτες (θῆμ.)
 Τὸ γύρισμά σου καρτερῶ, γλυκὸ μου χελιδόνι (Βαλαωρίτης)

ΜΑΘΗΜΑ 16.

Τὰ συνώνυμα ἔχουν καιταχτῆ κλιμακωιά.

Αὐτὸ τὸ ἀγγεῖο ποῦ βλέπεις δὲν εἶναι μόνο παλιό, οὔτε κἀν ἀρχαῖο εἶναι παράρχαιο.

Τὴν ὥρα ποῦ ἔφευγε γιὰ τὴν ξενιτιά εἶχαν συναχτῆ στὴν ἀκρογιαλιά ὄλοι, τ' ἀδέρφια του, οἱ συγγενεῖς του, οἱ φίλοι, οἱ πατριῶτες του.

Τόσο φοβιτσιάρικο εἶναι αὐτὸ τὸ παιδί ποῦ τὸ τρομάζουν ὄλα ἡ βροντή, μιὰ τουφεκιά, τὸ σκοτάδι, ἡ σιωπή, τὸ θρόισμα τῶν φύλλων, τὸ κλάψμα τοῦ νεροῦ.

Περάσαμε στὴ σκλαβιά μέρες σκοτεινές, μαῦρες, ζοφερές.

Χάρηκα τὸ δῶρο του πάρα πολύ, γιατί δὲν ἦταν μόνο χρήσιμο, μοῦ ἦταν καὶ ἀναγκαῖο· τί λέω; ἀπαραίτητο.

"Ὅ,τι ἀκούσαμε τόσην ὥρα δὲν ἦταν μόνο ὑπερβολή· ἦταν ψέμα, περισσότερο ἀκόμη, τρατολογία.¹

1. Καὶ στὸ παράδειγμα αὐτὸ δὲν εἶναι ἀπόλυτα ἀναντίρρητη ἡ διαβάθμιση. "Ἄν δώσωμε στὴν τρατολογία τὴν ἔννοια μεγάλου ψέματος, θὰ πρέπη νὰ τοποθετηθῆ τελευταία· ἂν πάλι σημαίνῃ μεγάλη ὑπερβολή, διήγηση φανταστικὴ καὶ ἀπίθανη, πρέπει νὰ πάῃ ἀνάμεσα στὴν ὑπερβολή καὶ τὸ ψέμα, ποῦ αὐτὸ εἶναι καὶ ἀπὸ ἠθικὴ ἀποψη ἀξιοκατάκριτο.

β) Τὰ συνώνυμα ἔχουν προστεθῆ κλιμακωτά.

"Α λείπω μῆνα μή λουστῆς, καὶ χρόνο, μὴν ἀλλάξης,
κι ἂ λείπω τὸν τρανιάχρονο στὴν πόρτα μὴν προβάλλης (δημ.)

Τοῦ κόστους πολὺ, ἐπέσσε, ἔχασε τὴν ὄρεξή του, κινερίσις σὰν τὸ κερί, ἔλιωσεν
στὸν ἀπάνω κόσμο (Παπαδιαμάντης).

"Ο θρόος ὅπ' ἀκούγονταν στὰ χαμηλώματα, στὰ καλτερίμια καὶ στὰ
χαλίκια ἀπὸ τὰ πατήματα τῶν λιγοστῶν διαβατῶν σιγὰ σιγὰ ἐγένονταν
τὸν ἀνήφορο σάλαος κι ἀπὸ σάλαος πλιο ψηλὰ χλαλοῖ (Κρυστάλλης).

"Αχ καὶ νὰ κούναγε τὸ καράβι. "Οχι κούναγε ἀναταραζόταν, χτυπιόταν,
πήδαγε. Καὶ κάθε φορὰ ἐτριξε τὸ σκαρὶ διάκερο, καὶ οὐρλιαξε ὁ ἀέρας πιὸ σπαρ-
ραχτικά, καὶ βογκοῦσε ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τὸ πέλαγο, κι ἐδῶ κοντὰ κι ὀλοτρό-
γυρα, μὲς στὸ σκοτάδι, τὸ χάος. (Πετσάλλης).

Καὶ ἡ Λύρα σὰ λαμπρομιλῆ στὸν ἥλιο ἢ στὸ σκοτάδι,
γέρονον καημοὶ τ' ἀγρία δαιμόνια πρὸς τὴ γῆ,
κι οἱ Ἀθάνατοι ἀπ' τὸν "Ολυμπο κι οἱ βασιλιάδες τοῦ "Αδη
στέκου, ξεχνιοῦνται, αὐτιάζονται, σὰν ἄνθρωποι κι αὐτοὶ (Παλαμᾶς).

ΜΑΘΗΜΑ 17.

A.— Μερικὰ παραδείγματα ἀπὸ α) τὸ Σολωμό, β) τὸν Παλαμᾶ καὶ γ) ἄλ-
λους Νεοέλληνες ποιητές.

α) Ποῦ πᾶς μονάχη κι ἔρημη, ἀθῶα περιστερούλα ; ('Ανθούλα).

Νύχτα γιομάτη θαύματα, νύχτα σπαρμένη μάγια ('Ελεῦθεροι Πολιορκημένοι).

Πάντ' ἀνοιχτά, πάντ' ἄγρυπνα τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου ('Ελ. Πολιορκ.).

Σύγγεφο, καταχνιά δὲν ἀπερνοῦσε

τ' οὐρανοῦ σὲ κανένα ἀπὸ τὰ μέρη ("Η ἡμέρα τῆς Λαμπρῆς).

β) Κι ἄς ἦταν κι ὅ,τι εἶν' ἄγγιχτο, ἀνέρο, ἄυλο, πλάνο,
καὶ μιὰν ἀχτίδα ἔχει καρδιά, μιὰν αὔρα ἔχει κορμί,

ὄραμα, ἰδέα, οὐρανός, μιὰ σάρκα νὰ τοὺς βάνω

καὶ νὰ τὰ σπείρω ἀπάνω του μαζί μ' ἐσᾶς, ἀνθοὶ ('Ασάλ. Ζωή, Μίλημα
[μὲ τὰ λουλούδια]).

Κλαίει, δέρνεται | τ' ἀνθρώπινο κοπάδι ('Ιαμβοί).

γ) Τῶν κυμάτων τὸ φρένιασμα | καὶ τὴ λύσσα τοῦ ἀνέμου (Δροσίνης, Φωτ. Σκοτ.).

Κάτι σα μόσκου μυρωδιά, κι ἀπλώνεται

καὶ τὸ φτωχὸ σπιτάκι πλημμυρίζει'

κάτι σὰ φάντασμα, θολὸ κι ἀνέγγιχτο,

κι ὅπου περνᾶ σιγὰ τὸ κάθε ἀγγίξει (Πορφύρας).

"Ω! ἔνα πουλάκι μέσα μου λαλεῖ

καὶ τυμέι, φτερουγιάζει, λαχταρεῖ... (Φιλύρας, 'Εαρινό).

'Αμυγδαλιές, ἀμυγδαλιές, | λουλούδια φουχτες, ἀγκαλιές ! ('Αγρας, 'Αμυγδ.).

"Ω τὸ λεβέντη τοῦ Μεσολογιοῦ μας,

τὸν ἥλιο τῆς αὐγούλας μου ζωῆς (Μαλακάσης).

Καὶ πέρναγε καὶ πέταγε ὁ καιρός

καὶ πέρναγαν καὶ πέταγαν οἱ τόποι (Δελῆς, 'Αλλοτινὰ, Κάλεσμα).

B.— Παραδείγματα από την αρχαία λογοτεχνία: α) από το Δημοσθένη και β) από το Σοφοκλή.

α) "Τί οὖν ταῦτα λέγεις ἡμῖν νῦν ;, "Ἴνα γνῶτε.. και αἰσθηθε.. (Ὀλυμπ. Α' 14). — Μικρὸν πταισμ' ἅπαντ' ἀνεχάιτισε και διέλυσεν. Οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν... ἀδικοῦντα και ἐπιροχοῦντα και ψευδόμενον δύναμιν βεβαίαν κτήσασθαι,, (Ὀλυμπ. Β' 9α). — Και μισεῖ τις ἐκεῖνον και δέδιεν.. και φθονεῖ,, (Φιλ. Α' 8). — Ὡς ἐγνωκότων ὑμῶν και πεπεισμένων, παύομαι λέγων(13).— Οὐδὲν ἀνεξέταστον οὐδ' ἀόριστον ἐν τούτοις ἡμέλγεται' ἐν δὲ τοῖς περὶ τοῦ πολέμου και τῆ τούτου παρασκευῇ ἄτακτα, ἀδιόρθωτα, ἀόρισθ' ἅπαντα (36).— Αἰσθόμενος φενακίζομένην τὴν πόλιν, προύλεγον και διεμαρτυρόμην και οὐκ εἶων προσέσθαι Πύλας (Φιλ. Β' 29).

β) Ἄγραπτα κάσφαλῆ θεῶν νόμιμα (Ἀντιγ. 454).— Ἀκλαυτος, ἀφίλος, ἀνυμέναιος ταλαί | φρων ἄγομαι (876).— Ἄφετε μόνην, ἔρημον (887).— Ἄπαγετ', ὦ φίλοι, τὸν ἄλεθρον μέγαν, | τὸν καταρατότατον, ἔτι δὲ και θεοῖς | ἐχθρότατον βροτῶν (Οἶδ. Τύρ. 1341).— Παραρμειβόμεσθ' ἀδέρκτως, | ἀφώνως, ἀλόγως τὸ τὰς | εὐφάμου στόμα φροντίδος | ἰέντες (Οἶδ. Κολ. 130). | Ὑπν' ὀδύνας ἀδαῆς, Ὑπνε δ' ἀλγέων (Φιλοκτ. 827).— Σοῦ, πάτερ, οὕτως αἰκῶς οἰκτρῶς τε θανόντος (Ἡλ. 101).— Ἐλθετ', ἀρήξαιτε, τείσασθε πατρὸς | φόνον (115).

Δὲν εἶναι ὅμως μόνο τὰ συνώνυμα ἢ ὅσα μποροῦν μὲ τὸ νόημα τοῦ λόγου νὰ λογαριαστοῦν σὰ συνώνυμα ποῦ παρουσιάζουν κλιμάκωση' αὐτὴ παρουσιάζεται στὴν ὁμιλία και προπάντων στὴ λογοτεχνία και μὲ τὴ διάρθρωση τῶν ἰδεῶν, τὸν τρόπο ποῦ κατατάσσονται αὐτὲς και τοποθετοῦνται σύμφωνα μὲ τὴ σχετικὴ τους δύναμη, τὴ χρονικὴ τους σχέση και τὴν ἀλληλοδιαδοχὴ τῶν πράξεων ποῦ ἐκφράζουν. Κλιμάκωση ἔχομε ἔτσι και στὸ γνωστὸ veni, vidi, vici. «ἦρθα, εἶδα, νίκησα», ποῦ εἶπε ὁ Ἰούλιος Καίσαρας, ἐνῶ βέβαια δὲν μποροῦμε ἐδῶ νὰ μιλήσωμε γιὰ συνώνυμα. (Τὸ φαινόμενο δὲν εἶναι λεξιλογικὸ ἀλλὰ συνταχτικὸ). Παραδείγματα σχετικὰ (χωρὶς ν' ἀποκλείεται και ἡ κλιμάκωση συνωνύμων) ἔχομε στ' ἀκόλουθα παραδείγματα.

A.— Ἀπὸ τῆ νέα λογοτεχνία.

"Ἐταῖ ἐγεννήθηκε μικρὸς και ὁ πόθος μου στὰ στήθη, και ἄπ' ἄφαντο και ἄπ' ἄπλερο πουλάκι, σταυραῖτέ μου, μεγάλωσε, πήρε φτερά, πήρε κορμί και νύχια και μοῦ ματώνει τὴν καρδιά, τὰ σωθικά μου σκίζει' και ἔγινε τώρα ὁ πόθος μου αἰτός, στοιχεῖο και δράκος και ἐφώλιασε βαθιὰ βαθιὰ μὲς στ' ἄσαρκο κορμί μου και τραεῖ κρυφὰ τὰ σπλάχνα μου, κρυφοβοσκάει τὴ νύκτη.. και τριανιέμαι, και πονῶ, και σβήμαι νύχτα μέρα (Κρυστάλλης, Σταυραῖτός).

Ποιὰ τάχα φουροτοῦνα φουροτοῦνιαζε μέσα μου | και ποιὰ ἀνεμοζάλη, ποῦ δὲ μοῦ τὴν κοιμίζεις και δὲν τὴν ἀνάπαιες, πανώριο ξαγνάντεμα, κοντὰ στ' ἀκρογιάλι ; Μιὰ πίκρα εἶν' ἀμίλητη, μιὰ πίκρα εἶν' ἀσήγητη, | μιὰ πίκρα μεγάλη' ἢ πίκρα ποῦ εἶν' ἄσβηστη και μὲς στὸν παράδεισο τῶν πρώτων μας χρόνων κοντὰ στ' ἀκρογιάλι (Παλαμᾶς, Μιὰ πίκρα).

Βλ. ἀκόμη τὴ στρ. 44 τοῦ Ὑμνου τοῦ Σολωμοῦ, και ἀπὸ τὸ «Χαῖρε τῆς τραγωδίας» τοῦ Παλαμᾶ, στὴν «Ἡρωικὴ Τριλογία», συνεκδομένη στὴ «Φλογέρα

τοῦ Βασιλιᾶ», πρὸς τὸ τέλος, τὴν περίοδο μὲ τοὺς ἕξι στίχους, πού ἀρχίζει ἀπὸ τὸ: «Χυθῆτε βόγχοι τῶν Περσῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων παιάνες», ὅπου ἀπαριθμοῦνται ἀντίστοιχα ἑς κάθε στίχο οἱ ἕξι τραγωδίες τοῦ Αἰσχύλου, κλιμακωμένες σύμφωνα μὲ τὴν τραγικότητά τους.

Β.— Ἀπὸ τὴν ἀρχαία λογοτεχνία.

Ἐκτοε, ἀτὰρ σὺ μοί ἔσαι πατὴρ καὶ πότνια μήτηρ

ἤδὲ κασιγνητος, σὺ δέ μοι θαλερός παρακοίτης (Ζ 429)

(πρόκειται πάντα ἐδῶ γιὰ τ' ἀγαπημένα πρόσωπα πού θὰ μπορούσαν νὰ προστατέψουν τὴν Ἀνδρομάχη).

Ἔ τῦμβος, ὦ νυμφεῖον, ὦ κατασκαφῆς | οἴκησις ἀείφρουρος (Ἄντ. 891).

... φθόνος, στάσεις, ἔρις, μάχαι | καὶ φόνοι (Οἰδιπ. Κ. 1234).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΑΝΤΙΘΕΤΑ

Σημείωση.— Τὸ ὅτι μιὰ λέξη ἔχει δύο ἀντίθετες μορφοῦμε συνήθως νὰ τὸ ἀποδώσωμε σὲ *γλωσσικούς* προπάντων λόγους. Τὰ δυὸ ἀντίθετα—ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τὰ παρακάτω παραδείγματα—σημαίνουν τὸ ἴδιο περίπου γράμα, διαφορετικὰ εἰπωμένο, εἶναι δηλαδὴ συνήθως συνώνυμα, πού δὲν ξεμακραίνουν ἀπὸ τὴν κοινὴ βασικὴ ἔννοια τῆς ἀντίθεσης. Ὑπάρχει ὅμως καὶ ἄλλη περίπτωση, γεννημένη ἀπὸ λόγους *λογικούς*.

Ἀντίθετες δὲν ὀνομάζονται μόνο δυὸ ἔννοιες ἀντιφατικές, πού ἀλληλοαποκλείονται, καθὼς λ.χ. τὰ ζευγάρια *νύχτα-μέρα*, *ζεστός-κρύος*¹, μὰ καὶ ἔννοιες πού ἔχουν κάποια ἀνταπόκριση χωρὶς ὅμως ν' ἀλληλομηδενίζονται: *δεξιὰ-ἀριστερά*, *χρῆς-αὔριο*, *παῖνα-δίρα*, *μισὸς-διπλάσιος*. Στὴν τελευταία αὐτὴ περίπτωση, ἀναζητώντας τὸ ἀντίθετο πάει κάποτε ὁ νοῦς μας καὶ στὴ διάμεση ἔννοια καὶ λέξη, σὰν τὴν κυριότερη. Καὶ ἂν τὸ νόημα τὸ ἀπαιτῆ, αὐτὴ πρέπει τότε νὰ θεωρηθῆ ἀντίθετη: *μισὸς-διπλάσιος-διπλάσιος*, *χρῆς-σήμερα-αὔριο*, *ἀρχὴ-μέση-τέλος*, *παρελθὸν-παρὸν-μέλλον*.

ΜΑΘΗΜΑ 18.

Σημ. Οἱ λέξεις σὲ παρένθεση στὴ δεύτερη στήλη, μὲ τὰ ζητούμενα ἀντίθετα, μποροῦν νὰ λογαριαστοῦν καὶ αὐτὲς ἀντίθετες ἐκείνων πού δόθηκαν, χωρὶς σὲ μερικὰς περιπτώσεις ν' ἀποκλειστοῦν καὶ ἄλλες, φτάνει νὰ λέγονται στὴν κοινὴ γλώσσα. Οἱ ἰδιωματικές πού θὰ ἔβρισκον τυχόν ὁ μαθητὴς μποροῦν νὰ γίνουν δεχτές, θὰ πρέπει ὅμως νὰ διδαχθῆ τίς κοινές.

1. «Ἀντίφασις δὲ ἀντίθεσις ἧς οὐκ ἔστι μεταξὺ» εἶπε ὁ Ἀριστοτέλης (Ἀναλυτικὰ ὕστερα 72α, στ. 12).

ξερό* (ξύλο)	χλωρό, βρεμένο	φραγκοράφτης	έλληνοράφτης ³
ξηρός (άέρας)	ύγρος (μαλακός)	εὐμένεια	δυσμένεια
καλός (άνθρωπος)	κακός	φυρονεριά (άρχ. πλημμύρα ⁴	
καλή (ύφάσματος)	ανάποδη	ἄμπωτις)	
μυστικός (σκοπός)	φανερός	έπιθετικός (πόλε-	άμυντικός
μυστική(συνεδρία)	δημόσια (φανερή)	μος)	
μαθημένος*	άμάθητος, πρω-	άνεύθυνος	ύπεύθυνος
	τάρης (άτζαμής)	ταχτικός (στή δου-	άκατάστατος
λαϊκή (λέξη)	λόγια	λειά)	
κονταίνω(τόμανικί)	μακραίνω	ταχτικός (ύπάλ-	έκτακτος, προ-
κονταίνω (για τó ψηλών		ληλος, συνεδρία)	σωρινός)
ανάστημα)		καινούριος	παλιός
μακριά (ιστορία)	σύντομη (μικρή)	φιλάργυρος	σπάταλος
μακρινό (ταξίδι)	κοντινό	εὐτυχισμένος	δυστυχισμένος
άτόφυος*	νοθ μένος,	όρισμένος	άόριστος
	τμηματικός	μυαλωμένος	άμυαλος
έπαινώ*	κατηγορώ, ψέγω,	μορφωμένος	άμόρφωτος
	ψεγαδιάζω	άποφασισμένος	άναποφάσιτος
κούφιος (τοιχος) ¹ ,	γεμάτος	τό μισό*	διπλό, διπλάσιο·
κούφιο (δόντι, κα-	γερό		όλόκληρο
ρύδι)		άξιος	ανάξιος
κούφια (περπατη-	βαριά	κληρικός	λαϊκός
σιά)		μεσάνυχτα	μεσημέρι
κούφια(βεντούζα)	κοφτή	κυριολεξία	μεταφορά
πηχτή (σουπα)	νερουλή (άρια)	φαίνομαι	εἶμαι
πηχτό (σκοτάδι)*	διάφανο, άνάριο ²	άμφισβητώ	βεβαιώνω
	(μισοσκοτάδο)	άποβιβάζω	έπιβιβάζω
τρεχούμενο(νερό)*	στεκούμενο, στά-	άπελπίζομαι	έλπίζω
	σιμο	άρταινομαι	νηστεύω
τρεχούμενα	έκτακτα	μάκρος*	φάρδος, πλάτος
(έξοδα)		περισσεύει	λείπει
θολό (νερό)*	καθαρό, κρου-	πρόλογος	έπίλογος
	σταλλένιο	άρετή	κακία
άνέρωτο (γάλα)	νερωμένο	άγάπη	μίσος
νοθεμένο (κρασί, άγνό		άχαριστία	εὐγνωμοσύνη
βούτυρο, γάλα)		άσυμφωνία	συμφωνία

1. Ἡ λέξη τοίχος παραλείφτηκε από τó βιβλίο τοῦ μαθητῆ.

2. «Μόλις φαινόταν ἡ σκηνή στ' άνάριο τó σκοτάδι» (Πορφύρας).

3. Ὅνομαζόταν ἔτσι ὁ ράφτης τῆς ντόπιας φορεσιάς καί τῆς φουστάνε-
λας ὅταν παρουσιάστηκαν οἱ φραγκοράφτες, γιά τά νεοφερμένα φραγκικά ἤ,
ὅπως τά ἔλεγαν, τά στενά.

4. Πλημμύρα εἶναι ἡ άρχ. πλημμυρίς· ἡ φυρονεριά λέγεται κατά τόπους καί
εῆχη, στέγη, χαμηλά νερά, τραβηγμένα.

διαφωνία	συμφωνία (άρμο-	γόνιμος	ἄγονος
παραφωνία	συμφωνία νία)	ἀκίνδυνος	ἐπικίνδυνος
κεντρικός (δρό-	ἀπόκεντρος, ἀπό-	περιφερειακός	κεντρικός
μος)*	μερος	συνοικιακός	κεντρικός

ΜΑΘΗΜΑ 19.

Δόθηκαν στο μαθητή οι αντίθετες τῶν λέξεων πού τυπώνονται μὲ πλάγια.

Τὰ ἔργα μένουν.

Ἡ ψυχὴ μας εἶναι ἀθάνατη.

Τὰ γερατειὰ κοιτάζουν πάντα πίσω.

Ἐκεῖνος πού μισοῦμε δὲν ἔχει προ-
τερήματα.

Τὸ πνεῦμα ἔχει γλώσσα μπερδεμένη
καὶ δύσκολη.

Ἡ ἀρρώστια εἶναι γιὰ τὸν ἄνθρωπο
τὸ μεγαλύτερο κακό.

Τὸ ἡπειρωτικὸ κλίμα εἶναι ζεστό τὸ
καλοκαίρι καὶ τραχὺ τὸ χειμῶνα.

Ἡ ἐθνωμοσύνη ἐξευγενίζει τὸν ἄν-
θρωπο.

Οἱ ἀρχαῖοι εἶχαν γιὰ κακό οἰωνὸ
τὴ βροντὴ ἀπὸ τὰ ἀριστερά.

Ὁ ἀπαισιόδοξος φοβᾶται πὼς τὰ πρά-
ματα θὰ πᾶνε ὄλο καὶ χειρό-
τερα.

Ὁ δειλὸς ἄνθρωπος δὲ φοβᾶται τὴν
ἄδοξη ζωή.

Συχνὰ ὅσοι ἀδιαφοροῦν γιὰ μᾶς
μᾶς λένε γλυκὰ πνεύματα (!).

ΜΑΘΗΜΑ 20.

*Λείπουν ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ μαθητῆ οι αντίθετες τῶν λέξεων πού τυπώνονται
μὲ ἀπλά γράμματα.*

Βράχηκα ἀπὸ τὸ κεφάλι ὡς τὰ πόδια. "Ἀδειασε τὸ ποτήρι ἀπὸ τὰ
χειλῆ ὡς τὸν πάτο. Ἐμπρός βαθὺ καὶ πίσω ρέμα. Μάθαμε ἔυπόλυτοι καὶ
ντρεπόμαστε ποδεμένοι. "Ὅταν πῆγαινες ἐγὼ γύριζα. Ὁ πατέρας προστάζει
καὶ τὸ παιδί ὑπακούει. Κρῦα χέρια ζεστὴ καρδιά. Δὲν τρώγεται οὔτε
ὤμος οὔτε ψημένος. Οὔτε λιανὰ στὴν τσέπη οὔτε χοντρά στὸ σπῆτι. Εἶναι
καλύτερη μιὰ δυσάρεστη ἀλήθεια παρὰ μιὰ εὐχάριστη κολακεία (Δασκαράτος).

Πολλοὶ ἀρχίζουν καλὰ μὰ τελειώνουν ἄσκημα. Εἶναι κανόνας χωρὶς
ἐξαιρέση. Ὁ ἄνθρωπος ὑποφέρει ἀπὸ τὴν κούνια ὡς τὸν τάφο. "Ὅποιος
θέλει νὰ εἶναι παντοῦ δὲ βρίσκεται πουθενά. "Ὅποιος δὲν πάει ἐμπρός
(προχωρεῖ), μένει πίσω. "Ὅποιος γυροῦει, βρίσκει. Λιγότερο χρήσιμος εἶναι
ὁ φίλος πού μᾶς κρύβει τὰ ἐλαττώματά μας ἀπὸ τὸν ἐχθρὸ πού μᾶς τὰ
ἐσοκεπάζει (φανερώνει). "Ἄλλοι πέφτουν κι ἄλλοι σηκώνονται.

Ἐκεῖθε μὲ τοὺς ἀδελφούς, ἐδῶθε μὲ τὸ Χάρο (Σολωμός).

Ἦταν μὲ σένα τρεῖς χαρὲς στὴν πίκρα φυτρωμένες,
ὅμως γιὰ μένα στὴ χαρὰ τρεῖς πίκρες ριζωμένες (Σολωμός).

Ὅλιγο φῶς καὶ μακρινὸ σὲ μέγα σκότος κι ἔρημο (Σολωμός).

Τὴν αὐγὴ μὲ τὴ δροσοῦλα ἐξεφύτρωσ' ἓνα ρόδο,
τὴν αὐγὴ μὲ τὴ δροσοῦλα ἐμπράθηκε τὸ ρόδο (Βαλαωρίτης).

1. Ἡ τελευταία φράση στὸ βιβλίο τοῦ μαθητῆ καταχωρίστηκε ἀπὸ ἀβλε-
ψία καὶ πρέπει νὰ διαγραφῆ.

Φίλους κι ἐχθρούς ὁ θάνατος σ' ἓνα τραπέζι σμίγει (Γρυπάρης).

Ἄπο, τι εἶναι *στραβὸ σήμα* θὰ εἶναι αὐριο ἴσιο (παροιμία).

Ἄπο *ρόδο* βγαίνει ἀγκάθι κι ἀπὸ ἀγκάθι βγαίνει *ρόδο* (παροιμία).

Ἄνάθεμα ποῦ ἔχει *δικούς* καὶ περπατεῖ μὲ *ξένους*,
κάνει ἵτους *ξένους* ἐδικούς καὶ τοὺς δικούς του *ξένους* (δημ.).

Κόρη μου, ἐσύ ἔσαι *μάλαμα* κι οἱ ἄλλες τὰ *μπακίρια* (δημ.).

Ἐγὼ Γραικὸς *γεννήθηκα*, Γραικὸς *θενὰ* πεθάνω (δημ.).

Θέλετε, *δέντρ'*, *ἀνθίσετε*, θέλετε *μαραθῆτε* (δημ.).

Γιὰ ἰδῆς καιρὸ ποῦ διάλεξες, Χάρε μου, νὰ τὸν πάρης
στὰ *ἔβγα* τοῦ *καλοκαιριοῦ*, στὰ *ἔμπα* τοῦ *χειμῶνα* (δημ.).

Κοιμήσου, γιέ μου, *καλογιέ*, *δμορφε*, *διωματάρη*,
γιὰ νὰ *γληγοροκοιμηθῆς* καὶ γιὰ ν' *ἀργοῦσπνήσης* (δημ.).

Πέρα σ' ἐκεῖνο τὸ βουνὸ καὶ σ' ἄλλο τὸ παρέκει,
πόχει ἀνταρούλα στὴν *κορφὴ* καὶ καταχνιά στὴ *ρίζα* (δημ.).

Τὸ ἔχει τὸ σκαρί μας, ναί, νὰ εἴμαστε πάντα μεγάλοι. Ὅπου καὶ
ἂν γυρίσης, σὲ *στεριῆς* καὶ *θάλασσοες*, σὲ *Νότον* καὶ *Βοριά*, σὲ *Ἀνατολή* καὶ σὲ
Δύση, θὰ τὸ ἰδῆς γραμμένο. Καὶ γραμμένο ὄχι μὲ ἀνθρώπινο κοντύλι,
ἀλλὰ μὲ τὸ ἴδιο χέρι, τὸ ἄρορατο καὶ παντοδύναμο χέρι τοῦ Δημιουργοῦ.
Εἴμαστε ἄντρες, σοῦ λέγω (Καρκαβίτσας):

ἌΤὸ ἄμαθες ; Πέθανε ὁ Παράσχος, . Ὁ νεκρὸς ποιητὴς στάθηκε ἐκεῖνη
τὴν ἡμέρα ὁ ζωντανότερος ἄνθρωπος μέσα στὴν πρωτεύουσα (Ὀυράνης).

ΜΑΘΗΜΑ 21.

Λείπουν ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ μαθητῆ τὰ παραδείγματα τῆς δευτέρας στήλης.

Ἡ ἀλήθεια γεννᾷ τὴν ἐμπιστοσύνη.

Τὰ ἔργα τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἐφή-
μερα.

Ὅποιος ἀγοράζει *χοντρικὰ* ἀγοράζει
μὲ *πίσωση*.

Ἡ ἐνωσις *δυναμώνει*.

Ἡ εὐτυχία εἶναι *δνειρο*.

Ἡ ἐλευθερία εἶναι τὸ πιὸ μεγάλο
ἀγαθό.

Στὴ *δυστυχία* θυμούμαστε μὲ *πικρία*
τὴν περασμένη *εὐτυχία*.

Μποροῦμε πάντα νὰ *λυπούμαστε* συγ-
κρίνοντας τὴν κατάστασή μας
μὲ μιὰ *καλύτερη*.

Εἶναι *εὐχάριστο* νὰ περνοῦμε τὸ *κα-*
λοκαίρι στὴν ἐξοχή.

Εἶναι *εὐχάριστο* νὰ περνοῦμε τὸ *κα-*
λοκαίρι στὴν *ἐξοχή*.

Τὸ *ψέμα* γεννᾷ τὴ *δυσπιστία*.

Τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ εἶναι *αἰώνια*.

Ὅποιος *πουλᾷ* *λιανικὰ* *πουλᾷ* τοῖς *μη-*
τροιτοῖς.

Ἡ *διαίρεση* *ἀδυνατίζει*.

Ἡ *δυστυχία* εἶναι *πραγματικότητα*.

Ἡ *σκλαβιά* εἶναι τὸ πιὸ μεγάλο
κακό.

Στὴν *εὐτυχία* θυμούμαστε μὲ *εὐχα-*
ρίστηση τὴν περασμένη *δυστυχία*.

Μποροῦμε πάντα νὰ *εὐχαριστιούμαστε*
συγκρίνοντας τὴν κατάστασή
μας μὲ μιὰ *χειρότερη*.

Εἶναι *δυσάρεστο* νὰ περνοῦμε τὸ
χειμῶνα στὴν ἐξοχή.

Εἶναι *δυσάρεστο* νὰ περνοῦμε τὸ *κα-*
λοκαίρι στὴν *πόλη*.

Εἶναι εὐχάριστο νὰ περνοῦμε τὸ
καλοκαίρι στὴν ἐξοχή.

Ἡ ψυχραιμία τοῦ κατηγορουμένου
δὲν ἀποδείχνει τὴν ἀδωότητά του.

Εἶναι εὐχάριστο νὰ περνοῦμε, ἐπὶ
χειμῶνα στὴν πόλη.

Ἡ ταραχὴ τοῦ κατηγορουμένου, δὲν
ἀποδείχνει τὴν ἐνοχίᾶ του.

ΜΑΘΗΜΑ 22.

κέρδος	ζημιὰ	φυσικό*(φέρσιμο, ἀφύσικο, προσποιη-
ἄγνοια	γνώση	διαγωγή) μένο, ἐπιτηδευμένο
ἀκμή	παρακμὴ	φυσικό(χάρισμα) ἐπίκτητο
ἀμφιβολία	βεβαιότητα	φυσικό (γέλιο, ψεύτικο
ἀμφισβήτηση	βεβαίωση	μαλλιά)
βεβαίωση	ἀμφισβήτηση	ἀπλό (πανί) δίμιτο
ἀρχοντολόγι	φτωχολογία	ἀπλό (ζήτημα) περίπλοκο (μπερ-
μυθικό(πρόσωπο)ἱστορικό		δεμένο)
ἄτολμος	τολμηρός	ἀπλό (σημα) σύνθετο
δύσπιστος	εὐκολόπιστος	ἀπλό(ἀντίγραφο) πολλαπλό
κακόηχος	εὐηχος (ἁρμονικός)	ἀπλός(ἄνθρωπος) ἐπιτηδευμένος,
ἄκυρος	ἔγκυρος	προσποιημένος
ἄοπλος*	ὀπλισμένος, ἄρμα-	ἀπλό (γράμμα) συστημένο
	τωμένος	γνήσιο (χαρτονό- πλαστό
προαιρετικός	ὕποχρεωτικός	μισμα)
νησιώτικος *	στεριανός, ἠπειρω-	ὕποβολιμαῖος(ἔγ- γνήσιος
	τικός	γραφο,μαρτυρία)
κακόπιστος	καλόπιστος	πραγματική (διή- φανταστική
νόμιμος	παράνομος (ἄνο-	γηση)
	μος)	πραγματικό (πε- πλαστό, ὑποθετικό
ἀξιόπεινος	ἀξιοκατάκριτος	ριστατικό)
ὄρατος	ἀόρατος	ἀνήλιαγο (σπίτι, ἠλιακό, προσηλιο
χοβολιάζω	ξεθρακιάζω	αὐλή)
ἀδιαφορῶ	ἐνδιαφέρομαι	ἀποσκιαδερὴ προσηλιακή
ὕποτιμῶ	ὕπερτιμῶ	(Μάνη)
ἐπιστρατεύομαι	ἀποστρατεύομαι	ἀληθινὸ(νόμισμα) κίβδηλο, κάλπικο
ἀποβιβάζομαι	ἐπιβιβάζομαι	ἀληθινή(ἱστορία) ψεύτικη
ἀπογειώνομαι	προσγειώνομαι	ἀκόλουθο (κεφάλ- προηγούμενο
ἰδιωτικός (ὕπάλ-	δημόσιος	λαιο)
ληλος)		ἀρχή (μαθήμα- τέλος
ἀσάφεια	σαφήνεια	τος)
ἄψυχα (ὄντα)	ἔμψυχα	ἔναρξη*(τῶνμα- λήξη, τέλος
ἄψυχος (ἄνθρω-	ζωντανός, ψυχωμέ-	θημάτων)
πος)	νος	ἀφετηρία(πορεί- τέρμα
φυσικά*(δόντια)	τεχνητά, ψεύτικα	ας)

ἀκρίβεια (στήν φτήνεια ἀγορά)	κατακόρυφος πλάγιος ¹
ἀκρίβεια(στήδια- ἀνακρίβεια, ἀορι- τύπωση) στία	προκάτοχος διάδοχος
κάθετος ὀριζόντιος ¹	ἐμφυτη(ιδιότητα)ἐπίκτητη πλειοψηφία μειοψηφία

ΜΑΘΗΜΑ 23.

*Οἱ λέξεις μὲ πλάγια γράμματα δόθηκαν στό μαθητή γιὰ νὰ βοηθί τις ἀντί-
θετές τους.*

Λείπει ὁ γάτος καί χορεύουν τὰ ποτιμία. Ἦρθα βασιλιάς καί φεύγω γύφτος. Μιά στό καρφί καί μία στό πέταλο. Τά μικρά δέν ἤθελες, τὰ μεγάλα γύρευες. Ἄλλος σπέρνει κι ἄλλος θερίζει. Ἄλλα λογαριάζω κι ἄλλα μοῦ λαχαίνουν. Ὅποιος δέν ἔχει κεφάλι ἔχει πόδια. Κοντά στά ξερὰ καίονται καί τὰ χλωρά. Χίλιοι ντυμένοι δέ γδύνουν ἕνα γυμνό. Ἄνεμομαζώματα διαβολοσκορπίσματα. Ὅποιος μικρομάθη δέ γερονταφήνει. Ἀλήθεια χωρίς φέματα, φαγι χωρίς ἀλάτι. Ἡ γλώσσα κάστρα καταλεῖ καί κάστρα θεμελιώνει. Κάλλιο νά μᾶς ἀκοῦνε παρὰ νά μᾶς βλέπουνε. Ἄγαπᾶ ὁ θεός τόν κλέφτη, ἀγαπᾶ καί τὸ νοικοκύρη. Παπᾶ παιδί, διαβάλον ἐγγόνι. Ἀντάμα κουβεντιάζομε καί χώρια ἀκοῦμε. Ἡ τριανταφυλλιά κάνει καί τριαντάφυλλα καί ἀγκάθια. Ἄν κεληδάη ὁ γάδαρος, γκαρίζουν καί τ' ἀηθόνια. Ὅλοι οἱ μῆνες κρέας κι ὁ Μάρτης κόναλα τρώει. Μιά στό σίδερο καί μία στ' ἀμόνι. Φωνάζει ὁ κλέφτης νά φύγῃ ὁ νοικοκύρης. Ἡ ἀρρώστια μὲ τὸ σκλι μπαίνει καί μὲ τὸ βελόνι βγαίνει. Χρυσάφι πιάνει, χῶμα τοῦ γίνεται. Ὅποιος σκάφτει τὸ λάκκο τοῦ ἄλλου πέφτει ὁ ἴδιος μέσα.

Ἐφταιξε ὁ γάιδαρος καί δεῖραν τὸ σαμάρι. Ὁ διάκος διψᾶ, βάλτε τοῦ δεσπότη νά πιῇ. Ἄπο δῆμάρχος κλητήρας. Ἄπο μωλωνὰς δεσπότης. Κόβει τὸ νερὸ ἀπ' τὰ πράσα καί τὸ βάνει στά κρεμμύδια. Ὁ κόσμος τὸ 'χει τούμ' πανο κι ἐμεῖς κροφὸ καμάρι. Ὅλοι μιλοῦν γιὰ τ' ἄρματα κι ὁ Γιάννης γιὰ τὴν πίτα. Ἡ νύχτα ἔχει ἀδιά κι ἡ μέρα μάτια. Τὸ βράδυ κάνει ἐπίσκοπο κι ἡ ἀγῆ μητροπολίτη. Ἄργυρὸ τὸ μίλημα καί χρυσὸ τὸ σῶπα. Γιὰ τὸ γαμπρὸ γεννάει κι ὁ κόκορας, γιὰ τὸ γιὸ μῆτ' ἡ κότα. Πάρε γαμπρὸν ἀπο γενιά καί σκύλον ἀπο μάντρα. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι πιὸ δυνατὸς ἀπ' τὸ σίδερο καί πιὸ ἀδύνατος ἀπ' τὸ γυαλί. Ὅποιος λυπᾶται τὸ καρφί χάνει καί τὸ πέταλο.

1. Ἡ ἀντίθεση κάθετος-ὀριζόντιος, κατακόρυφος-πλάγιος ἀληθεύει γιὰ τὴ φυσικὴ γεωγραφία καί γενικότερα γιὰ τὴν κοσμογραφία. Γιὰ τὴ φυσικὴ γεωγραφία ὑπάρχει ἡ ἔννοια <ὀριζόντιας>, ἀρα καί ἡ ἀντίθεση, «κάθετος», ποῦ δίνεται μὲ τὸ νῆμα τῆς στάθμης. Ἄπο τὴν ἀποψη ὁμως τῆς θεωρητικῆς γεωμετρίας ἔχομε ἀντίθεση διαφορετικῆ ἐκεῖ τὸ ἀντίθετο τοῦ κάθετος εἶναι τὸ πλάγιος. Μιά εὐθεία εἶναι πλάγια πρὸς μιὰν ἄλλη ὅταν δέν τῆς εἶναι κάθετη, ὅταν δηλ. δέ σχηματίζουν μαζι ὀρθὸς γωνίες, καί μιὰ εὐθεία εἶναι πλάγια πρὸς ἕνα ἐπίπεδο ὅταν δέν τοῦ εἶναι κάθετη, (ἀρα καί ἡ παράλληλη πρέπει νά θεωρηθῆ πλάγια). Οἱ ἀρχαῖοι δέν εἶχαν τὴ λέξη κατακόρυφος, παρὰ μόνο τὸ κάθετος, στή σημασία κατακόρυφος: «κάθετος πρὸς τὴν γῆν» (Ἀριστοτέλης).

ΜΑΘΗΜΑ 24.

ένδοσχολικός	έξωσχολικός	μερικὰ (πράγματα) ὄλα	
έπιδημική(άρρω- στια)	ένδημική	τραγωδία	κωμωδία
μερική (έκλειψη)	όλική	κίνηση*	άκνησία, ήρεμία
μερικὸ(συμφέρον)	γενικὸ	καθῆκον	δικαίωμα
πλεονέχτημα	μειονέχτημα	προέλαση	ύποχώρηση
άπόλυτα (ένδια- φέρομαι)	σχετικά	άνάλυση	σύνθεση
θετικὸς (άριθμός)	άρνητικὸς	πρωτοτυπία	μίμηση
παράλληλη	τέμνουσα	όνομαστική(άξία)	πραγματική
(γραμμή)		ιδιώτης	δημόσιο
έπιβραδύνω	έπιταχύνω	άκρίζω	ξεπελαγίζω
συνεχίζω	διακόπτω	βραχυλογία	πολυλογία
συγκεντρώνομαι*	άφαιροῦμαι, σκορ- πίζομαι	άγρότης	άστος
έλαστικὸς* (χα- ρακτήρας)	άλυγιστος, άκαμ- πτος	άγροτικὸς (πλη- θυσμός)	άστικὸς
έλαστικὸς (όρι- σμός)	σαφής, άκριβής	ένθουσιασμός	άπογοήτωση
όμαδικὸ (συμφέ- ρον)	άτομικὸ	έγwisτής	άλτρουιστής
διεξοδικὸς	συνοπτικὸς	πλάτος(γεωγρα- φικὸ)	μήκος
ταπεινοφροσύνη*	άλαζονία, οΐηση	ζενίθ	ναδिर
άξια	άπαξια	περιήλιο	άφήλιο
βαλτή(έκδήλωση)	αύθόρμητη	έκούσιος	άκούσιος
άλλόγλωσσος	όμόγλωσσος	άπειρος (έργα- της)	έμπειρος
άλλόθρησκος	όμόθρησκος	άπειρος (χάρος, χρόνος)	περιορισμένος
μεροληπτικὸς	άμερόληπτος	άρνηση	κατάφαση
φυγόκεντρη (δύ- ναμη)	κεντρόμολη	έλλειμμα	περίσσευμα (πλεό- νασμα)
όμοιογένεια	άνομοιογένεια	έξαγωγή	είσαγωγή
έκτυπο (άνάγλυ- φο)	πρόστυπο	εύκίνητος	δυσκολοκίνητος
κοφτολίβαδο	βοσκοτόπι, λιβάδι	σταλαγμίτης	σταλαχτίτης
άναλυτικὸς (λο- γαριασμός)	συνοπτικὸς	ύποπολλαπλάσιο	πολλαπλάσιο
		κινήτὸ* (σημεῖο)	σταθερὸ, άκίνητο
		κινήτη (γιορτή)	άκίνητη
		θριαμβεύουσα(έκ- κλησία)	στρατευόμενη

ΜΑΘΗΜΑ 25.

Λείπουν από τὸ βιβλίον τοῦ μαθητῆ οἱ λέξεις οἱ αντίθετοι ἑκείνων πὺν τυπώ-
νονται με πλάγια γράμματα.

Πάρε με πάνω στὰ βουνά, τί θά με φάη ὁ κάμπος (Κρυστάλλης).

Τ' ἀηδόνι δὲν ἀπέθανε, τ' ἀηδόνι πάντα ζῆ,
 ἄλλαξε τὰ φτερά του, δὲν ἄλλαξε φωνή (Συρ. Τρικούπης).
 Κι ἐσύ, Θεέ, ... δῶσ' δύναμη κι ἐμένα,
 νὰ κάμω τ' ἀνημπόρετα σήμερα *μπορομένα* (Θυσία Ἀεραάμ).
 Πῶς ἐγυρίσαν οἱ χαρῆς σὲ *θλίψεις* μιὰν ἡμέρα (Θυσία Ἀεραάμ).
 Μὴν πᾶς ν' ἀνάψης μιὰ φωτιά ὅπου ποτὲ δὲ *σβῆνει* (Ἐρωτόκριτος).
 Καὶ πράγματα ποὺ φαίνονται εὐκολα στὴν ἀρχὴν τους,
 εἶναι βαριά καὶ δύσκολα πολλὰ στὴν *τέλειωσή*ν τους (Ἐρωτόκριτος).
 Ὅλοι τσῆ φαίνονται ἄσκημοι, δίχως ἀντρεία καὶ χάρη,
 κι ὅλοι σὰ *νύχτα* σκοτεινὴ, κι ὁ Ρῶκριτος φεγγάρι (Ἐρωτόκριτος).
Εὐκῆς μεγάλες γίνονται μὲ τὸν καιρὸ οἱ *κατάρες* (Ἐρωτόκριτος).
 Ὁ πόνος ὁ βαρύτερος τὸν *ἀλαφρό* σκολάζει (Ἐρωτόκριτος).
 Τὰ τιμημένα δὲν ψηφᾶς, μὰ θές τὰ *ντροπιασμένα* (Ἐρωτόκριτος).
 Ἀκατάπαυτα γυρεῦει ἢ τὴν *νίκη* ἢ τὴν *θανή* (Σολωμός).
 «Χριστὸς Ἀνέστη!» *Νέοι*, γέροι, καὶ κόρες,
 ὅλοι, *μικροί*, *μεγάλοι*, ἐτοιμαστήτε...
 Φιληθῆτε *γλυκὰ* χεῖλη μὲ χεῖλη,
 πέστε «Χριστὸς ἀνέστη», *ἐχθροὶ* καὶ *φίλοι* (Σολωμός).
 Κι ἂν εἶμαι Χάρος *χαιλαστής*, εἶμαι καὶ Χάρος *πλάστης* (Βαλαωρίτης).
 Ἄν *ἐξεράθη* τὸ *κλαδί*, πάντα *χλωρῆ* εἶν' ἡ *ρίζα* (Βαλαωρίτης).
 Τὰ μάτια σου ὑπερήφανα *κλεισμένα*
 σ' ἓνα ἄλλο φῶς τὰ κράταες *ἀνοιχτά* (Παρφύρας).
 Κι πίνω κι ἀπ' τὸ κόκκινο κι ἀπὸ τὸ *γιοματάρι*
 κι ἀπὸ τὸ σῶμα τὸ τραχὺ πίνω καὶ δὲ μεθῶ (Πολέμης).
 Παρὰ τὸ *ἀργά*, τὸ *ζωντανό* κι ἀνώφελο
 δῶσε μου τὸ *ποτέ*, τὸ *πεθαμένο* (Δροσίνης).
 Γεννήματα τοῦ *πόνου* στολίζουσι τὴ *χαρὰ* (Δροσίνης).
 Ὅμως - κανεὶς δὲν ξέρει τὸ *γιατί* -
 πάντα ἄφωνη ἢ χρυσοῦ *καμπάνα* μένει
 κι οὔτε *δρθο* κι οὔτε *ἐσπερινό* σημαίνει (Δροσίνης).
 Στὰ βάθη τῶν *νυχτῶν* τ' *ἀστρόσπαρτα*,
 ποὺ ἀγνώριστα κι ἀγνωστα μένουσι,
 πόσοι *καινούριοι* κόσμοι *πλάθονται*
 πόσοι *παλιοὶ* κόσμοι *πεθαίνουν* (Δροσίνης).
 Μήπως ὅ,τι *θαρροῦμε* *βασιλέματα*
γλυκοχάραμα αὐγῆς εἶναι *πέρα*...
 κι ἀντὶ νὰ *ῥθη* μιὰ *νύχτα* *ἀξημέρωτη*
ξημερώνει μιὰ *ἀβράδιαστη* *μέρα* (Δροσίνης).
 Τὸ *σήμερα* ἦτανε *νωρίς*, τ' *αὐριο* *ἀργά* θὰ εἶναι (Παλαμᾶς).
 Τὴ *ζωντανή* *ὄνειρεύομαι* καὶ τὴν *ἀκέρια* *χώρα*
ἐκεῖ *βασίλισσα* ἤμουνα, κι *ἐγίνα* *σκλάβη* *ἐδῶ* (Παλαμᾶς).
 Κι ἀπ' τὸ *ἡλιοστάσι* ὡς τὸ *ἡλιοτρόπι*
χῶρες *περνάει*, *περνοῦνε* *τόποι*,
 κι ἀπ' τὸ *ἡλιοτρόπι* ὡς τὸ *ἡλιοστάσι*
προβαίνει *δίχως* ν' *ἀποστάση* (Γρυπάρης).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΠΑΡΩΝΥΜΑ

ΜΑΘΗΜΑ 26.

Οι ακόλουθες λέξεις λείπουν από τα παραδείγματα στο βιβλίο του μαθητή.

ἀθέρα—ἀθέρας—ἀθέρας—αιθέρα
 ἀμνηστία—ἀμνησία—ἀμνηστία—ἀμνηστία
 περιττεύουν—περισσεύει
 ἐπιβολή, ἐπιβολή—ἐπιβουλή
 ὑπογραμμισμένες—ὑπογραφή—ὑπογράφουν
 ὕστερεϊ—στερήσουν—ὕστερήση
 ἐκατόμβες—ἐκατόμβη—κατακόμβη
 κυματίζουν—κυμαίνεται—κυματίζει—κυματίζουν
 ἀσυνείδητος—ἀσύνειδα

ΜΑΘΗΜΑ 27.

Ἐρμηνεία μερικῶν λέξεων πού μορφεῖ νά παρουσιάσουν δυσκολίες.

Εἰκοσάρι καί **εἰκοσάρικο** λέγεται γιά χαρτονομίσματα ἢ νομίσματα μεταλλικά ἀξίας 20.000 δρ. (ἄλλοτε καί 20 δρ., ἀκόμη παλιότερα καί 20 λεπτῶν, πού λεγόταν καί **εἰκοσαράκι**). Τό **εἰκοσάρι** λέγεται καί γιά βαρέλι πού χωρεῖ 20 φορτώματα κρασί καί γενικά γιά μιὰ εἰκοσάδα ἀπό κάτι, λ.χ. «ἕνα εἰκοσάρι (κόλλες) χαρτί».

Ἐκατοστάρι καί **ἐκατοστάρικο** λέγεται τὸ νόμισμα τῶν 100 δρ. **Ἐκατοστάρι** λέγεται καί γιά ἄγγειο, καραφάκι κτλ. πού παίρνει 100 δράμια κρασί ἢ ἄλλο ὑγρὸ ἢ καί τὸ ἴδιο τὸ περιεχόμενο ποτό· «δῶσε μας ἕνα ἐκατοστάρι στὰ δύο».

Ὁ **καλόβολος** βολεύεται εὔκολα, εἶναι συγκαταβατικός καί πρᾶος, ὁ **καλόβολος** θέλει τὸ καλό· «καλόβουλες νεράιδες».

Σύγαμπρος εἶναι ὁ ἄντρας τῆς γυναικαδέρφης· «οἱ δύο σύγαμπροι εἶναι καί συνεταιροί». **Σώγαμπρος** λέγεται ὁ σύζυγος τῆς κόρης ὅταν κατοική σὲ σπιτικό τῶν πεθερικῶν του· «εἶχαν μοναχοκόρη καί ἔτσι δέχτηκα κι ἐγὼ νά γίνω σώγαμπρος».

Τασάκι εἶναι τὸ πιατάκι (τάσι, κύπελλο μετάλλιο πλατύστομο), σταχτοδοχεῖο. **Ταψάκι**, μικρὸ ταψί.

Χαραμάδα εἶναι ἀνοιγμα στὸν τοῖχο κτλ., **χαραματιά** ἢ **χαραξιά** ἢ **χάραγμα** μὲ σκληρὸ ὄργανο στὸ χῶμα ἢ σὲ ἄλλο στερεὸ σῶμα.

ΜΑΘΗΜΑ 28.

Ἐομνησία μερικῶν παρωνύμων.

Αἰρετός εἶναι ἐκεῖνος πού ἐκλέγεται (ἀρχ. *αἰρεῖται*) γιά ἕνα ἀξίωμα ἢ μιὰ θέση, ἀντίθετα μέ ὅποιον διορίζεται ἢ γίνεται μέ δικαίωμα κληρονομικό. **Αἰρετικός** εἶναι ἐκεῖνος πού ἀνήκει σέ μιὰ *αἵρεση*, θρησκευτική ἢ φιλοσοφική, ὅποιος ἔχει δοξασίες πού ξεμακραίνουν ἀπό τίς συνηθισμένες.

Ἀμυγδαλή καί *-ές* λέγονται οἱ ἄδένες στή βάση τ' οὐρανίσκου.

Ἀπολογία εἶναι ἡ ὑπεράσπιση ἀπό μιὰ κατηγορία· **ἀπολογισμός** ἡ ἔκθεση γιά ὅ,τι ἔγινε ἢ ἡ λογοδοσία γιά τή διαχείριση (ἐνός χρόνου συνήθως).

Ἀποκηρύσσω, ἀπαρνίεμαι κάτι δημόσια· **ἐπικηρύσσω**, προκηρύσσω ἀμοιβή γιά ὅποιον καταδύση ἢ βοηθήση νά πιασθῇ ἢ νά σκοτωθῇ ἐχθρός τοῦ κράτους.

Ἀχόρτατος εἶναι ἐκεῖνος πού δέ χόρτασε. **Ἀχόρτατος** λέμε συνήθως γιά ἐκεῖνον πού δέ χορταίνει, πού εἶναι λαίμαργος, ἀδηφάγος, πλεονέχτης.

Καπνιά, οἱ μαῦρες κλωστήσες πού ἀφήνει ὁ καπνός ἀπό ξύλα κτλ. πού καίονται καί μαυρίζουν τίς ἐπιφάνειες ὅπου κατακαθίζουν· **καπνίλα**, ἡ μυρωδιά ἀπό κάτι πού καίεται.

Κούφιος, ἄδειος· **κοῦφος** λέγεται γιά ἄνθρωπο ὄχι σοβαρό, χωρίς βάθος, ματαιόδοξο.

Λατόμος εἶναι ὁ ἐργάτης λατομείου· **ὕλοτόμος** ὁ ξυλοκόπος.

Μοίραρχος εἶναι βαθμὸς ἀξίωματικῆς τῆς χωροφυλακῆς, ὁ ἀρχηγὸς μοίρας τοῦ στόλου· **μέραρχος** ὁ διοικητὴς μεραρχίας (στρατιωτ. μονάδα).

Παρουσία σημαίνει τὸ νά εἶναι κανεὶς παρὼν κάπου, ἐμφάνιση· **παρησία** ἡ ἐλευθεροστομία, τὸ νά λήη κανεὶς ἐλεύθερα τὴ γνώμη του.

Προσωπίδα, ἡ μάσκα. ἡ μουτσούνα· **προσωπεῖτο** λέμε γιά τίς προσωπίδες τοῦ ἀρχαίου θεάτρου καί μεταφορικά γιά τὴν προσποίηση, τὴν ὑποκρισία.

ΜΑΘΗΜΑ 29.

Αἰσθητικός εἶναι ὅποιος καταγίνεται μέ τὴν **αἰσθητική**, τὴν ἐπιστήμη τοῦ καλοῦ, τοῦ ὠραίου, ἢ ὅποιος σχετίζεται μέ αὐτὴν· **αἰσθαντικός** εἶναι ὁ εὐαίσθητος.

Διαίσθηση σημαίνει νά νιώθης κάτι ὑποσυνειδήτητα χωρίς ν' ἀνακατωθῇ τὸ λογικό σου, ἢ σκέψη, (τὸ λέμε καί **ἐνόραση**)· **παραισθήση** εἶναι αἴσθηση ἀπατηλή, ἀνωμαλία ψυχική, πού μᾶς κάνει νά αἰσθανόμαστε κάτι μέ τίς αἰσθήσεις μας διαφορετικά ἀπὸ ἐκεῖνο πού εἶναι στ' ἀλήθεια.

Ἐξιδανικεῖ ὅποιος δίνει σ' ἕνα πρόσωπο ἢ πράμα μιὰ **ιδανική** μορφή, τέλεια, πού δὲν ὑπάρχει στὴν πραγματικότητα· **ἐξειδικεῖ** ὅποιος δίνει σὲ πρόσωπο ἢ πράμα μεγαλύτερη εἰδίκευση.

Ἐπιβολή εἶναι ἡ ἐπίδραση μέ τὴ βία στὴ θέληση ἢ στὸ πνεῦμα ἐνός προσώπου· **ὑποβολή** εἶναι ἀνάλογη ἐπίδραση, ὄχι ὅμως μέ τὴ βία ἀλλὰ μέ ὑπόδειξη, μ' ἐπιρροασμό (ἰδίως σὲ ἀδυνάτους ἀνθρώπους) ἢ καί μέ ὑπνωτισμό, ἰδίως σὲ θεραπεία ἀρρώστου· **ἐπιβουλή** εἶναι ἡ κρυφὴ ἐνέργεια ἐναντία σὲ κάποιον.

Κατηγορηματικός είναι ο διατυπωμένος ὀρθά κοφτά, καθαρά, ἀπερίφραστα : ἄρνηση κατηγορηματική **κατηγορικός** λέγεται στή λογική γιά κρίση ὅπου συνδέεται τὸ ὑποκείμενο καὶ τὸ κατηγορούμενο μὲ τὸ εἶναι («ὁ κόσμος εἶναι ἀπέραντος»), ἢ στήν ἠθική γιά ἐπιταγή μὲ καθολικὸ κύρος (κατηγορική προσταγή: «ν' ἀγαπᾶς τὸν πλησίον σου»).

Ὁ **κοινωνικός** ἔχει σχέση μὲ τὴν κοινωνία: «πρόνοια κοινωνική», «ζῶο κοινωνικό». Ὁ **κοινοτικός** ἀναφέρεται στήν κοινότητα: «ἐκλογὲς κοινοτικές», «δάσος κοινοτικό».

Πρωτότυπο (ἐπίθετο) εἶναι ὅτι δὲν εἶναι μίμηση ἢ ἀντιγραφή παρὰ ὁ ἀρχικός καὶ πρῶτος στὸ εἶδος του, σκέψη, μηχανή, εἰκόνα κτλ. **Πρότυπο** (οὐσιαστ.) εἶναι ὅτι μπορεῖ νὰ χρησιμεύῃ γιά μίμηση, τὸ ὑπόδειγμα.

ΜΑΘΗΜΑ 30.

Γιά μερικά παρώνυμα πὸν παρουσιάζουν ἴσως δυσκολία βλ. Κρατική Γραμματική σ. 188α.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΚΑ ΖΕΥΓΑΡΙΑ

ΜΑΘΗΜΑ 31.

Ίσιώνω σημαίνει κάνω ἓνα πράμα ἴσιο· **ισώνω** λέγεται στή γεωμετρία μὲ τὴ σημασία: κάνω κάτι ἴσο μὲ ἓνα ἄλλο, ἐξισώνω.

Κόχη λέμε σὲ πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδας τὴ γωνιά· **κόγχη** ὀνομάζομε τὴν κοιλότητα τῶν ματιῶν ἢ ἓνα κοίλωμα στὸν τοίχο, ὅπου τοποθετοῦν ἓνα ἄγαλμα, μιὰ εἰκόνα.

Νύφη λέμε τὴν κοπέλα πὸν παντρεύεται, τὴ μέρα ἰδίως τοῦ γάμου, καθῶς καὶ τὴ γυναίκα τοῦ γιου ἢ τοῦ ἀδερφοῦ· **νύμφες** ἦταν δευτερώτερες θεῆς στήν ἀρχαία Ἑλλάδα.

Πραμάτεια εἶναι τὸ ἐμπόρευμα· **πραγματεία** λέγεται γιά ἓνα σύγγραμμα, μιὰ μελέτη, ἓνα βιβλίο.

Στοιχειῶ εἶναι κατὰ τὴ λαϊκὴ δοξασία ἡ ψυχὴ τοῦ σκοτωμένου πὸν φυλάγει ὀρισμένο τόπο καὶ ἔχει ὑπερφυσικὴ δύναμη· ἔπειτα σημαίνει καὶ κάθε ὑπερφυσικὸ ὄν. **Στοιχειῶ** εἶναι τὸ κάθε μέρος ἀπὸ τὰ συστατικά ἐνὸς συνόλου.

ΜΑΘΗΜΑ 32.

Γραφέας εἶναι ἡ γενικότερη λέξη, γιά ὑπάλληλο γραφείου κατώτερο πὸν συνήθως ἀντιγράφει ἢ τοῦ ὑπαγορεύου· **γραφιάς**, πὸν εἶναι ὁ λαϊκὸς τύπος,

Έχει συχνά κάπως μειωτική σημασία. Για μερικά άλλα ζευγάρια βλ. Κρατική Γραμματική σ. 103.

ΜΑΘΗΜΑ 33.

Στο μαθητή δίνονται μόνο οι λέξεις της πρώτης και της τρίτης στήλης.

Α		Β	
Λαϊκές	Λόγιες	Λόγιες	Λαϊκές
άργαλειός	έργαλειο	αύθεντία	άφεντιά ⁶
άχαμνός	χαῦνος	άτμός	άχνός
άμπολη	έμβολη ¹	έργάζομαι	άργάζομαι ⁷
βορβός	βολβός ²	έξημερώνω	ξημερώνω
έλικιά	ήλικία	στραγγαλίζω	στραμπουλίζω
διακονία	διακονία ³	συνάγω	συνάζω
κατηγορία	κατηγορία ⁴	σίφοντας	σίφοντας ⁸
περίσσιος (ή -ός)	περιττός ⁵	σώζω	σώνω
ρέβω	ρέω	τύμπανο	τούμπανο ⁹
στρίβω	στρέφω	τραπέζιο ¹⁰	τραπέζι

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Π Ε Μ Π Τ Ο

Π Α Ρ Ο Μ Ο Ι Ω Σ Η

ΜΑΘΗΜΑ 34.

Οι λέξεις που τυπώνονται με πλάγια γράμματα λείπουν από το βιβλίο του μαθητή.

- σάν κυπαρίσσι : *ψηλός, ἴσιος, σιητός, (πένθιμος)*
- σάν πλατάνι : *γερός, ψηλός, φωνιτωτός*
- σά λαμπάδα : *ἴσιος, χιτός, σιητός*
- σά λεμόνι : *κίτρινος, πράσινος, (ξινός)*
- σά βαρέλι : *χοντρός, παχὺς*
- σά λαγός : *τρέχει, κοιμάται, φοβάται*

1. Έμβολή είναι ιατρικός όρος, για τó φράξιμο αίμοφόρου άγγείου από πηγήμένη σταλαματιά αίματος.

2. Βολβός λέγεται για τή ρίζα διάφορων φυτῶν που είναι φουσκωμένη σάν του κρομμυδιού, καθώς και για σφαιρικά όργανα ή μέρη οργάνων του ανθρώπινου σώματος, του ματιού, της τρίχας κ.ά.

3. Διακονία λέγεται στην έκκληση. γλώσσα για τήν κοινωνική περίθαλψη και φροντίδα της έκκλησίας.

4. Κατηγορία σημαίνει όχι μόνο κατηγορία αλλά και σύνολο πραγμάτων όμοιων ή υποδιαίρεση ομάδας τους.

5. Περιττός, είναι και αυτό λαϊκή κληρονομημένη λέξη, αλλά διατηρημένη

σά γύφτος: *περνᾶ, ζῆ, τρέμει, κρώνει, δουλεύει*
 σά γουρούνι: *κλιείται, τρώει, φέρθηκε, παχαίνει*
 σά λύκος: *πεινᾶ, τρώει, (ἀρπάζει).*

ΜΑΘΗΜΑ 35.

*Έπεσε τὸ θανατικὸ κι οἱ ἔννια ἄδερφοὶ πεθάναν,
 βρέθηκε ἡ μάνα μοναχὴ σάν καλαμιὰ στὸν κάμπο (ζημ.).

*Υπνε, πὸν παίρνεις τὰ μικρά, ἔλα πάρε και τοῦτο.
 μικρὸ μικρὸ σοῦ τὸ ἴδωκα, μεγάλο φέρε μού το,
 μεγάλο σάν ψηλὸ βουνό, ἴσιο σάν κυπαρίσσι (νανούρισμα).

*Ὁ Χάρος ἔτρωγε ψωμί κι ἡ κόρη τὸν κερνοῦσε
 κι ἔτρεχαν τὰ ματάκια της σά μαμαρένια βρῦση (ζημ.)

Δέ μ', Ἄβραάμ, γονατιστή, πῶς σοῦ ζητῶ τὴ χάρη
 νά μου τὸ πῆς, και τὴν καρδιά θά κάμω σάν λιθάρι (Θυσία Ἄβραάμ).

Κι ἔπεσαν οἱ ὀλπίδες μου σάν τοῦ δεντροῦ τὰ φύλλα (*Ερωτώκριτος).

*Εφούσκωνε τ' ἀέρι, λευκότατα πανιά,
 ὡσάν τὸ περιστέρι, πὸν ἀπλώνει τὰ φτερά (Σολωμός).

*Ὡσάν γλυκόπνοο, δροσάτ' ἀεράκι,
 μέσα σὲ ἀνθότοπο, κειὸ τὸ παιδάκι
 τὴν ὕστερη ἔβγαλε ἀναπνοή (Σολωμός).

Τρέχουν ἄρματα χιλιάδες
 σάν τὸ κύμα στὸ γιאלὸ (Σολωμός).

Σάν τοῦ Μαΐου τις εὐωδιές γιομίζαν τὸν ἀέρα
 γλυκύτατοι (ἦχοι) (Σολωμός).

Στὸν πολυτάραχο γιאלὸ τοῦ κόσμου μιὰν ἡμέρα
 διαβάτης ἀνυπόμονος περνᾶ σάν τὸν ἀγέρα (Βαλαωρ., Σὲ κόρη πὸν πέθανε).

Κάμποι, βουνά και πέλαγα φέγγουν μαζί σου
 σάν ἕνας λευκοπόρφυρος ἀρχαῖος ναός,
 και τρέχει στὸ ναὸ ἐδῶ προσκυνητὴς σου,
 Ἄρχαῖο Πνεῦμ' ἀθάνατο, κάθε λαὸς (Παλαμᾶς, Ὀλυμπιακὸς Ὑμνος).

ἀπὸ τὴν ἀττική διάλεκτο, ἐνῶ τὸ *περισσός* κτλ. ἀνῆκει στὴν ἀλεξανδρινὴ κοινή. (Πβ. και *γλώσσα, γλωσσίδι, θάλασσα* πλάι στὸ *πλωτιίδα, λόγιο*).

6. Νά σημειωθῆ πὸς ἂν ἀκριβολογήσωμε, τὰ ζευγάρια δὲν ἀπαρτίζονται πάντα ἀπὸ λέξεις σχετικὲς σύμφωνα μὲ τὸν ὀρισμὸ πὸν τοὺς δόθηκε. Τὸ *ἀφεντιά* λ.χ. μπορεῖ νά εἶναι και νεολογισμὸς ἀπὸ τὸ *ἀφέντης*, χωρὶς νά σχηματίστηκε ἀπὸ τὸ παλιότερο *αὐθεντία*, πὸν δὲν εἶναι ἄλλωστε ἀρχαῖο.

7. Ἄρχαζομαι (και ἀρχάζω) κατεργάζομαι, δουλεύω τὸ πετσί (μὲ τὸ ἀρχ. *εργάζομαι*, ἀνακατάθηκε τὸ *δραζῶ* μαλάσσω).

8. *Σίφωνας*, ἀρχ. *σίφων*, εἶναι σωλήνας γυριστὸς γιὰ τὴ μετὰγγιση ὑγρῶν, ὀχετὸς σιγμόμορφος κ.ἄ. *σίφουνας*, στήλη νεροῦ, θάλασσας πὸν στριφογυρίζει.

9. *Τούμπανο* ἡ κοιλότητα τοῦ αὐτιοῦ, ὅπου τ' ἀκουστικὰ ὄργανα, ἡ τριγωνικὴ κοιλότητα τοῦ ἀετώματος, κ.ἄ. *τούμπανο* τὸ γνωστὸ κρουστὸ μουσικὸ ὄργανο.

10. *Τραπέζιο* τετράπλευρο μὲ δύο μόνο ἀπὸ τις ἀντικρινὲς πλευρὲς παράλληλες.

ΜΑΘΗΜΑ 36.

Παραδείγματα μεταφορᾶς ἀπὸ ὀρισμένους παραστατικούς κύκλους¹.

α) Μαγειρική: ἄνθρωπος ψημένος (στὸν πόλεμο), νερόβραστος, ἀνάτατος, λόγια πικρά, βραδιά γλυκιά.

β) Κόσμος τῶν φυτῶν: δὲ ριζώνει πουθενά, δὲν ὠρῖμασε ἀκόμη γι' αὐτὴν τὴ δουλειά, τὰ ἔκαμε ῥόιδο, ἔγινε κολλητοῖδα, ζιζάνιο².

γ) Κόσμος τῶν ζώων: δὲ γίνομαι παπαγάλος, γίναμε σαρκέδες, ἔγινε τσιμπούρι, εἶναι μαῖμού, τσίρος.

δ) Ἀγροτική ζωή: θέρσις ἢ λοιμική τὸ χωριό, ἀλώρισαν τὰ παιδιὰ μόλις ἔμειναν μόνα, ἔμεινε κούτσουρο σὲ ὄλη του τὴ ζωή, τί φροῦτο εἶν' αὐτό;

ε) Θαλασσινή ζωή: στραβοτιμονιά, οἱ δουλιές του πήγαν πρίμα, ἄνθρωπος χωρὶς τιμόνι, δελφίνι, γιὰ ποῦ ἀρμενίζεις;

ζ) Ἐκκλησιαστική ζωή: τοῦ ἀρέσει νὰ τὸν λιβανίζουν, τοῦ τὰ ἔψαλε γιὰ καλά, κιβωτὸς τοῦ Νῶε, Μαθουσαλάς, Γολγοθᾶς, Θωμᾶς.

ΜΑΘΗΜΑ 37.

Παραδείγματα ἀπὸ μεταφορικές φράσεις:

α) Ἄπ' αὐτὴν τὴ δουλειά δὲ βγαίνει πολὺ ζουμί, πάτησε τὴν πίτα, φρούνισε] ἀπὸ σβέγκο.

β) Φυτρώνει ἐκεῖ ποῦ δὲν τὸν σπέρουν.

γ) Κοιμάται μὲ τὶς κότες, ἀκόμη δὲ βγήκε ἀπὸ τ' αὐτό, τὸν τρώει τὸ σκουλήκι.

δ) Ἀλωνίζει παλιούρια, πέφτουν μπεκάτσες (ἀπὸ τὸ μεγάλο κρῦο).

ε) Τοῦ ἀρέσει νὰ ψαρεύη στὰ θολὰ νερά, ἔχει καινούρια ἐργασία στὰ σκαριά, τὸν τύλιξε στὰ δίχτυα του, οἶα κι ἀράξαις.

ζ) Πῆρε ψηλά τὸ χερουβικό, τοῦ ἔψαλε τὰ δώδεκα εὐαγγέλια.

ΜΑΘΗΜΑ 38.

Οἱ λέξεις οἱ τυπωμένες μὲ πλάγια γράμματα λείπουν ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ μαθητῆ.

α) Ἄπλᾶ ἐπίθετα: μᾶτια ἀμυγδαλωτά, γατίσια — μύτη κοντυλένια — χεῖλη κοραλλένια, τριανταφυλλένια, μερτζανένια — ὑπομονὴ γαῖδουρινή — δουλειά σκυλίσια — καμώματα μαῖμουδίσια — δύναμη ἀισαλένια.

β) Σύνθετα ἐπίθετα κτητικά: λιονταρόφνυχος — κοκορόμυαλος, πεινιόμυαλος, ὀρνιθόμυαλος — σιδεροκέφαλος — φεγγαροπρόσωπος.

βοιδόματα (ἔτσι μετὰφρασε ὁ Πάλλης τὸ δημρικό βοῶπις γιὰ τὴν Ἡρα)—κα-

1. Ἄν τὸ μάθημα αὐτὸ δοθῆ σὲ ἀνώτερη τάξη νὰ δοθῆ προσοχὴ νὰ βροῦν οἱ μαθητὲς μεταφορᾶς σὲ λέξεις καὶ ὄχι φράσεις μεταφορικές (βλ. παρακάτω μάθημα 37).

2. Τὸ ζιζάνιο εἶναι ἢ αἶρα, ἀγριόχορτο ἄχρηστο ποῦ φυτρώνει κοντὰ στὰ σιτάρι καὶ τὸ ἐμποδίζει ν' ἀναπτυχθῆ. Πβ. καὶ τὴν παραβολὴν (Ματθ. 14-25): «ἦλθεν ὁ ἐχθρὸς καὶ ἔσπειρεν ζιζάνια ἀνά μέσον τοῦ σίτου».

μαροφρύδα — γερακομάτης — σουβλομύτης — ροδομάγουλη, νεραντζομάγουλη — τρα-
γογένης — μαρμαροτραχήλα (Γρυπάρης) — χρυσοχέρα (σημαίνει επιδέξια)· κρινοδά-
χιτλη (Σολωμός) — φτεροπόδαρος.

ΜΑΘΗΜΑ 39.

ζηλιαρόγατο, ζημιαρόγατο, πονηρόγατο, σπιτόγατος — ποντικομαμή (σβέλτος και
πονηρούτσικος, σκανταλιάρης και πάντα μικρούτσικος), ζουρλοπαντιέρα (παλαβός,
«για δέσιμο») — κρασοπατέρας — θρηνοσκαλίσματα (για γράψιμο κακό και δυσκο-
λοδιάβαστο) — μαιροτήγανο².

ΜΑΘΗΜΑ 40.

«Ασπονδοί έχθροί, μίσος, ειρωνικά και «ασπονδοί φίλοι». «Καταπο-
τήρας είμ' ό άσπονδος έχτρός σου». (Βαλαωρίτης) — Δεκατίστηκε ό
έχθρός· ό περονόσπορος δεκάτισε τ' άμπέλια.— Αυτό δέν ήταν πιά άπλή
όμιλία παρά σωστός διθύραμβος.— Έκμεταλλεύομαι ένα κτήμα, τό
ρεσιάνι ενός δάσους.— Κουραστήκαμε πιά ν' άκούμε τις ίερεμιάδες. Και-
ρός ν' άρχιση ή φεικτική δουλειά και ή προσπάθεια για κάτι καλύτερο.— Ποϋ
νά βρη κανείς λύση στο ζήτημα αυτό. Κατάντησε σωστός λαβύρινθος.— Ό
Περικλής ήταν κολοσσός πλάι στους πολιτικούς που τον διαδέχτηκαν.— Η
γλώσσα είναι ένα άπό τά παλλάδια ενός λαοϋ.— Δέν είναι τά πλούτη ή ή
φτώχεια που πλάθουν τό ήθος· υπάρχουν άνθρωποι φτωχοί που τους χαρα-
κτηρίζει περήφανη άξιοπρέπεια και πολλοί πλούσιοι που κατάντησαν Πτω-
χοπρόδρομοι.

Ό Σαρτιάτης που πετούσε τά όπλα άτίμαζε τον έαυτό του και στηλί-
τευε την οικογένειά του.— Ήταν τόσο άσκημο τό φέροσμο αυτό, που θα
πρέπη να στιγματιστ' ή.— Μόνο αν συναπιστοϋν και συμφωνήσουν
όλα τά κόμματα θα μπορέση να γίνη κάτι.— Για ν' αλλάξουν τά πράματα θα
χρειαστή προσπάθεια τιτάνια.— Τό έργο δέν είναι ποίημα ούτε πεζογρά-
φημα. Ό συγγραφέας του τ' όνομάζει πεζοτράγουδο, αλλά σωστότερα θα τό
έλεγε κανείς τραγέλαφο.— Άκούσαμε πάλι έναν άπό τους συνηθισμένους
του φιλιππικους και παράπονα χωρίς τέλος.— Δέν πρέπει να γυρεύουμε στη
ζωή χίμαιρες.

1. Προσοχή να μη δοθούν σύνθετα που τό πρώτο τους συνθετικό να εί-
ναι κυριολεξία, καθως *φαρμακομύτης*, που στάζει ή μύτη του φαρμάκι (έδω ή
φράση αυτή είναι μεταφορική όλόκληρη, αλλά τό *φαρμάκι* βρίσκειται στην κυ-
ριολεξία (βλ. μάθημα 37).

2. Και έδω θα δοθή προσοχή ν' άνταποκρίνονται τά σύνθετα σε ό,τι ζη-
τήθηκε. Τό *μακαλόγατος* λ.χ. δέ θα ταιριαζε· σημαίνει τον καλοθρεμμένο γάτο
και μεταφορικά τον υπάλληλο του μακαλικου.

ΜΑΘΗΜΑ 41.

Τὰ παραδείγματα τῆς δεύτερας στήλης λείπουν ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ μαθητῆ.

Ζεστό νερό.

Ψηλὸ σκάλα.

Τὸ κουκούτσι τοῦ ροδάκινου.

Τὸ τζάκι τοῦ σπιτιοῦ.

Ἄνεβαινω τὴ σκάλα.

Σηκώνω ἓνα βάρος.

Σκυλίσιο δόντι.

Τὰ λουλούδια τῆς ἀνοιξης.

Ἀθλητὴς μὲ δυνατὰ μῦρτα.

Οἱ ἀνοιχτὲς φτεροῦγες τοῦ γερακιοῦ.

Τὰ κλαδιά τῆς συκιάς.

Ἔσπειρε τὸ χωράφι (ἢ: μάχη
στὸν κάμπο).

Σακί ἄδειο.

Θεομὸς χαιρετισμὸς, ὑποδοχή, συγχαρητήρια.

Ἵψηλὸς ἰδέες, φρόνημα, αἴσθημα, σκέψη.

ἽΟ πυρήνας μιᾶς συντροφιάς, ἰδέας, προσπάθειας, ἐργασίας.

ἽΗ ἐστία τῶν μικροβίων, μιᾶς ἀρρώστιας, μιᾶς συνωμοσίας.

Χάρτης σὲ κλίμακα 1.000, μουσικὴ κλίμακα.

Ἀἴρω τὶς δυσκολίες, τὴν ἀσυλία. ἽΥψώνω τὸ ἐπίπεδο, τὴ στάθμη, τὶς τιμές, ἓναν ἀριθμὸ.

Κυρικὴ διαγωγή, φέρεσιμο, καύματα.

Πέθανε στὸ ἀνθος τῆς ἡλικίας του.

Οἱ βραχίονες τοῦ λιμανιοῦ, ἓνὸς ἐργαλείου.

Οἱ πτέρυγες ἓνὸς χιτριῦ, ἓνὸς ἀρχαίου ναοῦ, μιᾶς στρατιάς.

ἽΟ ἐκπαιδευτικὸς κλάδος, οἱ κλάδοι τῆς βιομηχανίας.

Μαγνητικὸ, ὄπτικὸ πεδίο.

ἽΟ θάνατός του μᾶς ἄφησε μεγάλο κενό.

ΜΑΘΗΜΑ 42.

ἽΗ ἀγγελία τοῦ χαμοῦ τοῦ παιδιοῦ τους ἦσαν καὶ γιὰ τοὺς δύο τους μεγάλο πλῆγμα - χιῦλημα.—ἽΗ κηπουρικὴ εἶναι παραφνάδα - παρακλάδι τῆς γεωπονίας.—Μὲ δσα κάνει δείχεται ἄνθρωπος κοῦφος - ἐλαφρός.—Δὲ μᾶς διασαφήνισε - ξεκαθάρισε ἀκόμη καλὰ τὴν ἀποψή του.

ΜΑΘΗΜΑ 43.

Τέκνον, τώρα ποὺ σ' ἔλυσα, ἄμ νά προσκυνήσης

σ' ἐκεῖνον ποὺ σ' εὐκίθηξεν ν' ἀνθῆς καὶ νά καρπίσης (Θυσία Ἀβραάμ 975).

Ζάχαρ' εἶν τὸ τραγοῦδιον του καὶ τὸ σπαθίν του Χάρος (ἽΕρωτόκρ. Α 651).

ἽΗ μοῖρα ἄλλους ψηλά παιᾶ κι ἄλλους στὰ βάθη γέρονει (ἽΕρωτόκρ. Β 2280).

ἽΗτονε τὸ ρηγόπουλο τῆς Κύπρος ὁ περσίτης (εἰδ. γερᾶκι) (ἽΕρωτόκρ. Β 497).

ΜΑΘΗΜΑ 44.

Α) Μεταφορῆς πρωτότυπες ἀπὸ τὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία.

Γελοῦν τὴ χῶρας τὰ στενά, κι οἱ στρατὲς καμαρώνουν,

δλα γρικοῦν κουρφέξ χαρῆς, κι δλα τσί φανερώνουν (ἽΕρωτόκρ. Ε 789).

Μὲς στ' ἄγιο - βῆμα τῆς ψυχῆς (Σολωμός, ἽΕλεύθ. Πολιορκ.).

Πάντ' ἀνοιχτά, πάντ' ἄγρυπνα τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου (Σολωμός, Ἐλευθ. Πολιορκ.).
 Γελαῖς καὶ σὺ στὰ λούλουδα, χάσμα τοῦ βράχου μαῦρο (Σολωμός, Πόρφυρας).
 Φύση, χαμόγελ' ἄστραψε καὶ ἐγίνηκες δική του (Σολωμός, Πόρφυρας).
 Ἡ χτίσις ἐγινε ναός, πού δλοῦθε λαμπυρίζει (Σολωμός, Κρητικός).
 Καὶ τοῦ γελοῦσαν τὰ βουνά, τὰ πέλαγα καὶ οἱ κάμποι (Σολωμός, Κρητικός).
 Ἄστραψε ἀπ' ἄγρια χαρὰ τὸ μέτωπο τοῦ κλέφτη (Βαλαωρίτης).
 Ζηλεύω αὐτὴν τὴν ξαστεριά πόχεις στὸ μέτωπό σου (Βαλαωρίτης).
 Κι ὁ Μάρτης ὁ πεντάγνωμος, λιοντάρι ὅταν θυμῶνῃ,
 καὶ ὅταν γελάσῃ, χελιδόνι (Παλαμᾶς).
 Κι εἶσαι τὸ βράδυ, ξένη, καὶ λαμποκοποῦν
 ἀπὸ τὸ χιόνι ἀπάνου τὰ μαλλιά σου (Παλαμᾶς).
 Μὲς στοῦ χειμῶνα τὴν καρδιά, τῆς μυγδαλιᾶς τὰ λούλουδα,
 ἀπὸ τὸν ἥλιο ἰλάρωσε καὶ ὁ θυμωμένος μῆνας κτλ. (Παλαμᾶς).

B. Ἄρχαῖες μεταφορὲς ἀπὸ τὸν "Ὀμηροὺ καὶ τοὺς τραγικοὺς.

α) ...ἄφρα οἱ ὕπνον | ἠδ' ὄν ἐπὶ βλεφάροισι βάλε γλαυκῶπις Ἄθῆνη (α 363).—
 ...ἠ εἶδος ἔχε χρυσεῆς | Ἄφροδίτης (β 14).—...αἰψήρως δὲ κόρος κρυεροῦτο
 γόοιο (β 103).—...αὐτὰρ ὁ πικρὸν ὑπ' ἄφρυσι δάκρυον εἶβεν (β 153).—...θανάτοιο
 μέλαν νέφος ἀμφεκάλυψεν (β 180).—εἰ οἱ κραδίη γεσιδηρέη ἐνδοθεν ἦεν
 (β 293).—δηρὸν τηκόμενος (ε 396).—λευσσόντων τοιόνδε θάλασς χορὸν εἰσοι-
 χνεῦσαν (ζ 157).

β) ...κυνὸς ὄμματ' ἔχων, κραδίην δ' ἐλάφοιο (Α 225).—...ὄς μέγα πᾶσιν—
 ἔρκος Ἄχαιοῖσιν πέλεται πολέμοιο (Α 283).—οἶος ἄλατο | ὄν θυμὸν κατέθων
 (Ζ 201).—...τὸν δ' ἄχεος νεφέλη κάλυψε μέλαινα (Σ 22).—...ἔπνουτε γλυ-
 κεροῦ ταρπήμεναι (Ω 3).—κωφὴν γὰρ δὴ γαῖαν ἀεικίζει μενεαίων (Ω 54).—
 σιδηρεῖόν νύ τοι ἦτορ (Ω 205).

γ) Ἄκτις ἀελίου... χρυσεῆς ἀμέρας βλέφαρον (Σοφοκλής, Ἄντιγ. 100).—
 ἦδ' ἐστὶν ἡ σφῆζουσα καὶ ταύτης ἐπι | πλέοντες ὀρθῆς τοὺς φίλους ποιού-
 μεθα (189).—ἔθρεψας Ἑλλάδι μεφάος (Εὐριπίδης, Ἴφιγ. Αὐλ. 1502).—κῦμα περι-
 πτόλιν δοχμολόφων ἀνδρῶν | καχλάζει πνοαῖς Ἄρως ὀρόμενον (Αἰσχύλος, Ἔπτ.
 114).—δοριτίνακτος αἰθῆρ ἐπιμαίνεταί (155).—τῆθηγμένον τοί μ' οὐκ
 ἀπαμβλυεῖς λόγῳ (715).

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ε Β Δ Ο Μ Ο

Ο Ρ Ι Σ Μ Ο Σ

Σημείωση.— Στ' ἀκόλουθα μαθήματα δίνεται, ὅσο πρόκειται γιὰ λαϊκὲς λέξεις, ὁ κοινότερος γνωστός τύπος, ἐκτὸς γιὰ μερικὲς περιπτώσεις ὅπου ὑπάρχει μόνον ἰδιωματικὴ λέξη. Θὰ γίνουν δεχτὲς ἀπὸ τὸ μαθητὴ καὶ λέξεις τοπικῆς, θὰ διδαχτῆ ὅμως καὶ τίς κοινῆς ἢ τίς κοινότερες.

ΜΑΘΗΜΑ 45.

1. Καταρράχτης	11. Γριγγί	22. Λιτανεία	32. Άλεστικά, ξάγι
2. Πυροσιτιά	12. Δέλτα *	23. Σιδεριά	33. Πρωτόσχολος
3. Κλάπες	13. Άπλόχερο	24. Ήνσιχτο	34. Καταθόθρα
4. Καταπαχτή, (γ)κλαθανή	14. Σύρραχο	25. Σύναξη	35. Συρτοθελιά (βρόχος)
5. Βαρδάρης ¹	16. Καλύβια ⁵	26. Μερομήνια, δρι- μες ⁷	36. Μισογόμι
6. Τράτα	17. Παράσπιτο	27. Κολλυβογράμ- ματα ⁸	37. Δεισιδαιμονία ⁹
7. Κεφαλοχώρι ²	18. Μουσκι. ⁶	28. Ρινολογία	38. Σύρτη
8. Άρχοντοχωριά- της	19. Ήοαση	29. Ήτίτιδα	39. Θεομηνία
9. Παλαμάρι	20. Άλληλοπρόγο- να, λυκοπρόγονα	30. Μάννα (τό)	40. Λάβαρο
10. Γριπάρης ³	21. Κλαδαριζή	31. Έκατόμθη	41. Ήγρόμετρο
			42. Άνεμόμετρο

1. Ήνομάστηκε από τόν ποταμό Άξιό, πού πήρε και τ' όνομα Βαρδάρης.
2. Ήτσι λ.χ. έχουν τα 44 Ζαγοροχώρια τής Ήπειρου γιά κεφαλοχώρι τό Τσεπέλοβο. Ήνομάζονταν όμως έτσι και τα χωριά πού οί κάτοικοί τους είχαν και καλλιεργοῦσαν δικιά τους κτήματα, αντίθετα με τα τσιφλίκια, πού τα δούλευαν κολίγοι.

3. Άπό έδω έρχεται και τό οικογενειακό όνομα Γουτάρης. Τό ότι οί κάτοχοί του τ' όρθογράφησαν με υ δέν έχει σημασία: έτσι έγινε και με πολλά άλλα: Μηταράκης, Βελώνης, Τσώνης, Άδδελίδης, Ξεντέρης, Ήαροάς, Χάροος, Ρανιόπουλος κτλ.

4. Ήνομάστηκαν έτσι ήδη στην άρχαιότητα τα νησιά πού σχηματίζονται στα στόμια μεγάλων ποταμών, όταν χύνονται στην θάλασσα μοιρασμένοι σε βραχίονες. Ήτσι τό Δέλτα του Νείλου στην Αίγυπτο (Ήρόδοτος 2.13), «τό καλούμενον Δέλτα», του Ήνδου.

5. Καλύβια, Καλύβες, και Καλυβάκια όνομάστηκαν από έδω συνοικισμοί και χωριά σε πολλά μέρη τής Έλλάδας. Κάποτε πάλι τα Καλύβια αυτά μετονομάστηκαν από τό παράγωγο του άρχικου χωριου σε -ικα: Μάζι—Μαζαίικα, Βυτίνα—Βυτιναίικα, Καρούα—Καρωτίικα.

6. Διαφέρει τό μουσκι από τη λειχήνα (άρχ. δ λειχήν), πού λέγεται γιά συνδυασμό από μανιτάρια και φύκια χωρίς φύλλα, κορμό και ρίζες, πού συζούν και άπλώνονται σαν πλάκα στη φλουδα των δέντρων, σε πέτρες και παντού.

7. Κάθε μέρα άντιστοιχεί με τη σειρά σε δύο από τούς μήνες του χρόνου (έκτός όταν λογαριάζονται οί πρώτες δώδεκα μέρες του Αύγουστου: τότε άντιστοιχεί ή καθεμιά τους σ' ένα μήνα). Ή όνομασία δριμυς έρχεται από τισ Δριμυς, κακές νεράιδες, πού πιστεύεται πώς κυβερνοῦν τīs μέρες αυτές, και πού πρέπει να τīs φυλαγόμαστε. (Δριμυς λέγονται και οί τελευταίες μέρες του Μαρτίου).

8. Πιθανό να όνομάστηκαν έτσι τα λιγοστά γράμματα των μόλις γραμματισμένων από τό κόλλυβον, κόλλυβος, πού σήμαινε μικρό νόμισμα (και κόλλυβα μικρά γλυκίσματα) (βλ. Άθηνά 29 (1917) 311).

9. Τīs δεισιδαιμονίες τīs γεννά ή συναίσθηση τής άνθρώπινης άδυναμίας μπροστά στη δύναμη τής μοίρας: οί περισσότερές τους είναι άπομεινάκια λημομημένης θρησκευτικής λατρείας ή γεννήθηκαν από τυχαία πειριστικά. Δεισιδαιμονία είναι λ.χ. ή πίστη πώς γιά να στερεωθί ένα χιτίριο πρέπει να χιτισθί στα θεμέλια του μιά ψυχή, ή ιδέα πώς δέν πρέπει να γίνονται γάμοι τό Μάιο, ό φόβος γιά τήν Τρίτη, πού είναι τάχα μέρα άποφράδα, ό φόβος από τό λάλημα τής κουκουβάγιας κτλ.

43. Σαραντάημερο	48. Μανδραγόρας	52. Φυγόστρατος,	56. Γυστερόγραφο
44. Σαράντισμα	49. Δίφθογγος	άνυπόταχτος	57. Λήθαργος
45. Μίτρα	50. Σύμπλεγμα	53. Αὐτόμολος ³	58. Αἱμορραγία
46. Ἀποφράδα	συμφωνικό	54. Φυγόδικος	59. Σατράπη
47. Πανικός ¹	51. Πάπυρος ²	55. Αὐτόγραφο	60. Δόγης

ΜΑΘΗΜΑ 46.

Δόθηκαν στο μαθητή μόνο οι λέξεις της πρώτης στήλης.

Ἀπόβροχο
Λάγιο ἀρνί
Γρίβας

Ντορής

Παρακώλισμα (πλοίου)

Σκαμπανέβασμα (πλοίου)

Προσκομιδή

Κρεατινή ἢ Κρεοφάγος
Τυρινή

Ψυχοσάββατο

Ἀναχωρητής

Ἐκείνος ὅστις ἔσθ' ἀπὸ τῆς βροχῆς, ὁ ἀποβροχάρης.
Ἄρνι μὲ τρίχωμα μαῦρο.

Ψαρός, μὲ τρίχες ἀσπρόμαυρες, συχνὸ ἐπίθετο τοῦ ἀλόγου.

Κοκκινوترίχης, συχνὸ ἐπίθετο τοῦ ἀλόγου ἢ τοῦ μουλαριοῦ.

Ἡ κίνηση τοῦ πλοίου δεξιὰ ἀριστερὰ (ἀρχ. ἀνατοικῶ).

Ἡ κίνηση τοῦ πλοίου ἀπάνω κάτω (ἀρχ. προνευστασμός).

Ἡ τελετὴ τῆς ἐτοιμασίας τῶν τιμίων θώρων γιὰ τὴ θεία λειτουργία.

Ἡ προτελευταία Κυριακὴ τῆς Ἀποκριᾶς.

Ἡ τελευταία ἐβδομάδα τῆς Ἀποκριᾶς (ἀμέσως ἕστερ' ἀπὸ τὴν Κρεατινὴ), ποὺ τρῶνε τυρί καὶ ἄλλα πασχαλινὰ ἐκτὸς ἀπὸ κρέας.

Σάββατο ἀφιερωμένο σὲ μνημόσυνο τῶν ψυχῶν τῶν πεθαμένων⁴.

Ἐκεῖνος ποὺ ἀποσύρθηκε ἀπὸ τὴν κοινωνία καὶ ζῆ μακριὰ τῆς μοναχῶς.

1. Πῆρε τ' ὄνομα ἀπὸ τὸν ἀρχαῖο θεὸ Πάνα, ποὺ τάχα τρώμαζε βοσκούς καὶ κοπάδια μὲ τὸν ξαφνικὸ θόρυβο ποὺ προξενούσε στὰ βουνὰ καὶ τὰ φαράγγια· «Πανικός» ἐπιγράφεται καὶ ποίημα τοῦ Γουπτόρη.

2. Εἶναι ἡ ἴδια (αἰγυπτιακῆς καταγωγῆς) λέξη ποὺ ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ καὶ τὰ λατινικὰ φυλάχτηκε ὡς τίς σημερινὲς εὐρωπαϊκῆς γλώσσες γιὰ νὰ σημάνη τὸ χαοτὶ: papier στὰ γαλλικὰ, paper στ' ἀγγλικά, Papier στὰ γερμανικά.

3. Κατὰ λέξη σημαίνει ἐκεῖνον ποὺ αὐτός, μόνος του, ἀκάλεστος, ἔμολε πῆγε. Τὸν ἀόριστο τοῦ ἀνώμαλου ἀρχ. ρήματος βλώσκω τὸν ἔχομε καὶ στὰ σημερινὰ τσακωνικά τῆς Κυνοουρίας, ποὺ ἔχονται ἀπὸ τ' ἀρχαῖα δωρικά, ὅπου λένε θὰ μόλου γιὰ τό: θὰ ἔρθω.

4. Τέτοια εἶναι: τῆς δευτέρας ἐβδομάδας τῆς Ἀποκριᾶς (δηλ. τῆς Ἀπόκρεω, τῆς Κρεατινῆς), τῆς τρίτης ἐβδομάδας τῆς Ἀποκριᾶς (τῆς Τυρινῆς), τῆς πρώτης ἐβδομάδας τῆς Σαρακοστῆς (τῶν Ἁγίων Θεοδώρων) καὶ τὸ Σάββατο πρὶν ἀπὸ τὴν Πεντηκοστή).

Γυναικωνίτης

Τὸ μέρος τῆς ἐκκλησίας τὸ προορισμένο γιὰ τὴς γυναῖκες καὶ γενικά τὸ μέρος τοῦ σπιτιοῦ, ὅπου μένουν οἱ γυναῖκες, καθὼς λ.χ. γίνεται μὲ τὰ τούρκικα χαρέμια.

Εἰλωτες

Δοῦλοι στὴν ἀρχαία Σπάρτη, καὶ μεταφορικά, σκλάβοι ποὺ κάνουν κοπιαστικὴ ζωή.

Μέτοικοι

Οἱ ξένοι ποὺ ζοῦσαν μὲ πληρωμὴ φόρου στὴν ἀρχαία Ἀθήνα.

Σάρισα

Μακρὸ δόρυ ποὺ μεταχειρίζονταν οἱ ἀρχαῖοι Μακεδόνες.

Ἄρτεσιανὸ πηγάδι

Πηγάδι ἀνορυγμένο μὲ γεωτρήπανο, ἀπ' ὅπου ξεπετιέται τὸ νερό.

Μονομανία

Εἶδος μανίας, ὅταν κατέχεται κανεὶς ἀπὸ μιὰ ἰδέα ἔμμονη.

Φερέοικος

Ἐκεῖνος ποὺ κουβαλᾷ μαζί τὸ σπίτι του, καθὼς λ.χ. ἡ χελώνα, ὁ σάλιαγκος, καὶ ἔπειτα γιὰ ὅποιον πλανιέται χωρὶς κατοικία μόνιμη.

ΜΑΘΗΜΑ 47.

1. Ἀρχονταρίκι	10. Νυμφεῖοι	19. Ἀλεξιπτώτω	25. Δίκωπος
2. Λούκι, ὑδρορροή	11. Ἀξίωμα	20. Ἀλεξικέραυνο	26. Ἄπιστος
3. Πλάκα	12. Καλικάντζαροι	21. Ἀμνηστία	27. Δύσπιστος
4. Κακοσημαδιά ¹	13. Ἐόανο ⁴	22. Παραδειγματι- σμός	28. Ἐπιτύμβιος
5. Γοργόνα ²	14. Νوستαλγία	23. Ἀρχοντοξεπε- σμένος	29. Λακωνικός ⁵
6. Ἠφαίστειο	15. Ἀερόλιθος	24. Κρωσάρης, κρυατσούλης	30. Κολλητική, μεταδοτική
7. Κάτεργο ³	16. Ἀπολιθωμα		31. Ἐπιδημική (ἐ- πιδημία)
8. Ὀλονυχτία	17. Χινοσιθάδα		
9. Ὁρθρος	18. Ἀκροβάτης		

1. Ταυτίζεται μὲ τὸ «κακὸς οἰωνός»· κακοσημάδος ὁ γρουσούζης, δυσό-
ωνος.

2. Κατὰ παλιὰ ἑλληνικὴ παράδοση εἶναι ἡ Γοργόνα ἀδερφή τοῦ Μεγά-
λου Ἀλέξανδρου. Στὴ λύπη της, ποὺ χωρὶς νὰ τὸ ξέρη ἔχυσε τὸ ἀθάνατο
νερό, ποὺ τὸ εἶχε πάρει ἐκεῖνος, παρακάλεσε τὸ θεὸ καὶ τὴν ἔκαμε δαίμονα
τῆς θάλασσας: ἀπὸ τὴ μέση κι ἀπάνω ὁμορφότερη γυναῖκα, ἀπὸ τὴ μέση καὶ
κάτω φοβερὸ ψάρι. Τὸν Ἀλέξανδρο εἶχε ὅλο στὸ νοῦ της καὶ σταματοῦσε τὰ
καράβια γιὰ νὰ ρωτήσῃ ἂν πέθανε ἢ ἂν ζῆ. Τὴν παράδοση χρησιμοποίησε ὁ
Δροσίνης καὶ ὁ Καρκαβίτσας.

3. Ἀπὸ ἐδῶ βγήκε ἡ λέξη κατεργάτης μὲ τὴ σημασία κακοποιός. Ἀπὸ
τότε θὰ γεννήθηκε καὶ ἡ φράση «κάθε κατεργάτης στὸν μπάγκο του».

4. Λέγεται καὶ σήμερα μεταφορικά γιὰ ἄνθρωπο ἀνόητο, χοντροκέφαλο,
«κούτσουρο».

5. Ἦταν τὸ ἰδανικὸ τῆς σπαρτιατικῆς ἀγωγῆς, ὅπως τὸ ἔχομε καὶ στὴ
γνωστὴ ἀγγελία τοῦ ἐπιστολέα τοῦ Μινδάρου, ὕστερα ἀπὸ τὴ ναυμαχία στὴν
Κύζικο (410 π.Χ.). (Βλ. Παροιμιακὸς Φράσεις, Βιβλ. Δασκ., σ. 19 καὶ 9).

32. Ἐνδημική	39. Ἐτήσιος ¹	45. Φλοροκαπνισμένος ²	51. Μεταγγίζω
33. Δεσποτική	40. Εὐκατάστατος	46. Δεκατίζω	52. Ἐγκλιματίζω
34. Θεομητορική	41. Προκατακλυσμι-	47. Μεσημεριάζω,	53. Μονόπαντα
35. Ἐφήμερος	αἶος	κάτω μεσημέρι	54. Ἀνήμερα
36. Καθημερινός	42. Σύγχρονος	48. Τερερίζω	55. Ἀνάριχτα, ἀνα-
37. Ἡμερήσια	43. Κουφή	49. Ἴσοζυγιάζω	πεταρίκι
38. Νυχτερινός	44. Παράλληλος	50. Μεταναστεύω	56. Ἀντικατάλλαγα

ΜΑΘΗΜΑ 48.

Ἄρταίνομαι

Καταλύω τὴ νηστεία, τρώγω κρέας (ἀρχ. ἀρτύω, καρυκεύω, νοστιμιζῶ τὸ φαγί, ἀρτύω).

Ἀναπλωρίζω
ΛαχταρῶΣτρέφω τὴν πλήρη τοῦ καρδιοῦ πρὸς τὸν ἄνεμο³.
Λέγεται γιὰ τὰ ψάρια ποῦ σπαρταροῦν, καὶ μεταφορικά γιὰ δυνατὴ ἐπιθυμία, πόθο, (φέβο, πόνο).

Μεγαλοπιάνομαι

Προσπαθῶ νὰ δείχνωμαι ὡς νὰ εἶχα ἀνώτερη δύναμη ἢ θέση κοινωνική, περιουσιακὴ ἢ πνευματικὴ ἀπὸ ἐκείνη ποῦ ἔχω.

Τσευδίζω

Μιλῶ κομματιαστά, ἢ προφέρνω ἐλαττωματικὰ μερικὰ σύμφωνα, καθὼς λ.χ. τὸ σ.

Συδαυλίζω

Ἀναταράζω τὰ θαυλιὰ στὸ τζάκι γιὰ νὰ ξανανάψη ἢ φωτιά, ἢ γιὰ νὰ ἀνάψη περισσότερο.

Λιανοτράγουδο

Δίστιχο δημοτικὸ τραγοῦδι.

Ψιμάρι

Τὸ σῆμο ἄρνι, ποῦ γεννιέται ἀργὰ καὶ εἶναι καλοθρεμμένο.

Βασιλικὴ πύλη

Ἡ (μειστανή) πόρτα ποῦ πάει ἀπὸ τὸ νάρθηκα στὸν κυρίως ναό.

Ὠραία πύλη

Ἡ μειστανὴ πόρτα τοῦ ἱεροῦ.

Τέμπλο

Τὸ τοίχωμα στὶς ὀρθόδοξες ἐκκλησίες, τὸ στολισμένο μὲ εἰκόνες, ποῦ χωρίζει τὸ ἅγιο βῆμα ἀπὸ τὴν κυρίως ἐκκλησία.

Ἀνεξίτηλος

Ἐκεῖνος ποῦ δὲν μπορεῖ νὰ ξεδάψη, νὰ σῆση.

Ὁμότεχος

Ἐκεῖνος ποῦ ἔχει τὴν ἴδια τέχνη, τὸ ἴδιο ἐπάγγελμα μὲ ἄλλον.

Ἐτερόφωτος

Ἐκεῖνος ποῦ δὲν ἔχει δικό του φῶς, παρὰ φωτίζεται ἀπὸ ἄλλον καὶ μεταφορικά, ἄνθρωπος χωρὶς δικὴ του γνώμη.

1. Ἡ διαφορὰ ποῦ ἐν μέρει διαμορφώθηκε ἀνάμεσα στὸ καθημερινὸ καὶ τὸ ἡμεροῦσις δὲν ὑπάρχει καλὰ καλὰ ἀνάμεσα στὸ χρονιάτικος καὶ τὸ ετήσιος.

2. Ἡ λέξη βρῖσκεται συχνὰ σὲ δημοτικὰ τραγοῦδια:

«Κίτσο μου, ποῦ εἶναι τ' ἄρματα, ποῦ τὰ χεῖς τὰ τσαπράζια, τίς πέντε ἀράδες τὰ κουμπιά τὰ φλοροκαπνισμένα;»

3. Λέγεται καὶ ἀμετάβητα, ἀναπλώριος τὸ καρτάβι, καὶ μεταφορικά, λ.χ. γιὰ ἓναν ἄρρωστο ποῦ ἀρχίζει νὰ καλυτερεῖται.

Αὐταρχικός

Ἐκεῖνος πού θέλει νά ἐπιβάλλῃ τή θέλησή του καί νά κυβερνᾷ τοὺς ἄλλους, δεσποτικός.

Δοκησίσοφος

Ἐκεῖνος πού νομίζει σοφὸ τὸν ἑαυτό του, ὁ φαντασμένος γιὰ ὅσα ξέρει.

Τρίγλυφος

Μέρος τοῦ δωρικοῦ θριγκοῦ, μὲ τρεῖς κάθετες χαραματίες.

Ἀνάγλυφο

Παράσταση σὲ μάρμαρο ἢ σὲ ἄλλη βλῆ πού ἐξέχει ἀπὸ τὸ βάθος, λίγο ἢ πολὺ.

ΜΑΘΗΜΑ 49.

1. Αἰώνας, ἑκα- τονταετηρίδα	6. Κλεψύδρα ²	ἐξωμότης	20. Μέντορας ⁵
2. Ἐπικαρπία	7. Ἰερὴ ἐξέταση	13. Κλεπταποδόχος	21. Μαικήνας ⁶
3. Σάτυροι	8. Ὑπεροπλία	14. Ἐγκάθετος	22. Συβαρτίτης, ⁷
4. Βάχχες, Μαι- νάδες	9. Πασχάλι	15. Ἀεικίνητος	23. Ἀδθηρίτης ⁸
5. Νεφελοκοκκυ- γία ¹	10. Κοινόθειο ³	16. Ἐχέμυθος	24. Κτηνίατρος
	11. Μηναῖο, μηγο- λόγιο	17. Θυμόσοφος	25. Ὑποδῶριος ⁹
	12. Ἀρνησιθρησκός,	18. Ἀνόνημος	26. Ἐπίκεντρο
	19. Ἐπίδοξος ⁴	27. Καιάδας	

1. Τὴ λέξη τὴν ἐπλάσε ὁ Ἀριστοφάνης ("Ὀρνίθες 821) γιὰ νά ὀνομάσῃ μιὰ πόλιν φανταστική, χτισμένη ἀπὸ τοὺς κούκους ψηλά στὰ σύννεφα.

2. Ἦταν ἄπλο δοχεῖο μὲ νερό, μὲ τρυπούλες στὴ βάση του, ἀπ' ὅπου ἔτρεχε τὸ νερὸ λίγο λίγο. Χρησίμευε γιὰ νά μετροῦν τὸ χρόνον, ἰδίως στὸ δικαστήριο, γιὰ νά καθορίζουν τὰ ὅρια στὶς ἀγορεύσεις. (Τὴ μεταχειρίζονται σήμερα στὴν Ἄντρο (*μεντζαρόλα*) γιὰ νά μετροῦν τὸ νερὸ πού ποτίζουν).

3. Παρόμοια μοναστήρια βρισκονται πολλὰ στὸ Ἅγιον Ὄρος. Τὸ ἀντίθετό τους εἶναι τὰ *ιδιόρρυθμα*, ὅπου ὁ κάθε μοναχὸς ἔχοντας δικό του τρόπο ζωῆς τρώγει καὶ κοιμᾶται χωριστά.

4. Ἡ λέξη συχνά συσχετίζεται ἄτοπα μὲ τὴ δόξα, τάχα πού θά ἔχῃ τὴ δόξα νά γίνῃ βασιλιάς κτλ. Τὸ ἀρχαῖο *δόξα (δοκῶ)* σήμαινε ἀρχικά: γνώμη, προσδοκία.

5. Ἦταν τ' ὄνομα Ἰθακήσιου, πού φεύγοντας ὁ Ὀδυσσεύς γιὰ τὴν Τροία τοῦ εἶχε ἐμπιστευτὴ τὸ σπίτι του. Ἡ Ἀθηνᾶ ἔπειρανε συχνά τὴ μορφὴ του ὅταν ἤθελε νά προστατέψῃ ἢ νά συμβουλέψῃ τὸν Τηλέμαχο (βλ. λ.χ. Ὀδ.β 267).

6. Ἦταν φίλος Ρωμαίου αὐτοκράτορα, τοῦ Αὐγούστου, (λατ. *Mæcenas*, γεν. -*âtis*).

7. Οἱ Συβαρίτες, ἀπὸ τὴν πόλιν Σύβαριν τῆς Μεγάλης Ἑλλάδας, ἦταν παροϊμακοὶ ἀπὸ τ' ἀρχαῖα χρόνια γιὰ τὴν καλοπέραση πού ἐπιζητοῦσαν καὶ τὴν τρυφήν τους ζωῆ (πβ. Παροϊμακῆς φράσεις τῆς Νεοελλ. Βιβλιοθήκης σ. 39, Βιβλ. Δασκ.). Συνώνυμο εἶναι καὶ τὸ *Σαρδανάπαλος*. Αὐτὸς ἦταν μάλλον μυθικὸς βασιλέας τῆς Ἀσσυρίας, πού τάχα ἔζησε κατὰ τὸν 9 αἰ. π.Χ., τελευταῖος ἀπόγονος τῆς βασιλείας Σαμίραμης. Τ' ὄνομά του λέγεται καὶ αὐτὸ γιὰ ἄνθρωπο πολὺ δειλὸ καὶ τρυφηλὸ, πού δὲ συλλογίζεται ἄλλο ἀπὸ τὰ γλέντια.

8. Οἱ Ἀβδηρίτες κατοικοῦσαν στ' ἀρχαῖα Ἀβδηρα τῆς Θράκης, κοντὰ στὶς ἐκβολές τοῦ Νέστου.

9. Ἡ λέξη ἀπὸ τὸ ἀρχ. *δορά* (δέρμα ζώου πού τὸ ἐγδαραν), συγγενικὴ μὲ τὸ *δέμα* καὶ τὸ *δέρας* (ἀπὸ τὸ *δέρω* γδέρνω).

28. Δεκαπεντασύλ- λαβος ¹	36. Σπόνδυλοι	43. Στρεψόδικος	52. Ἀμφιπρόστυλος
29. Δαχτυλικό	37. Κιονόκρανο, κε- φαλοκόλονο	44. Μονοπέταλο	53. Δίπτερος ^{6]}
30. Διφορούμενη	38. Μετόπες ⁴	45. Ἀσύδοτος	54. Ἀντιφάρμακο, ἀντίδοτο
31. Ἀπανταχούσα ²	39. Ἀναχρονισμός	46. Ἀμερόληπτος	55. Πατριώτης συν- τοπίτης.
32. Στηλίτης	40. Αὐτόγραφη, ἰδιό- γραφη	47. Φερώνυμος	56. Διπλοκάμπανο ⁷
33. Σπηλαιώτης	41. Στεγανός	48. Παλινδρομική	57. Καμπανάρης ⁸
34. Θεραϊτής ³	42. Τυχάρπαστος	49. Αὐτεπάγγελτη	58. Ὁσόκο
35. Ἀέτωμα		50. Καρκινική ⁵	
		51. Περίπτερος	

β) 1. ἄνθρωπος.—2. μάντις.—3. ἀρχία.—4. πενία.—5. ἀεροπλάνο.—6. οἰονο-
κόποι.—7. Μοῖρες.—8. ἀργόμαθος.—9. ἐγωιστής.—10. ὑπνοβάτης.

ΜΑΘΗΜΑ 50.

Καύτρα

Παραδουλεύτρα

Στερνοπαίδι

Κλειδοπίνακο

Ἔνοιξις

Ἡ καρβουνιασμένη ἄκρη τοῦ φτιλιού· ἡ ἄκρη τοῦ τσιγά-
ρου πού καίει.

Γυναίκα πού δουλεύει στὰ σπίτια μέ τό μεροκάματο.

Τό μικρότερο παιδί σέ μιὰ οἰκογένεια.

Εὐλίνο πιάτο μέ καπάκι γιά μεταφορὰ φαγητοῦ.

Ἡ πρώτη ἀπό τίς τέσσερις ἐποχές τοῦ χρόνου, πού ἀνοί-
γουν τά λουλούδια.

1. Εἶναι ὁ «πολιτικός» στίχος τῶν Βυζαντινῶν, πολὺ συχνὸς στὴν
ποίησή τους καὶ ὁ πῶς συνηθισμένος στὰ λαϊκὰ τραγοῦδια.

2. Ὀνομάστηκε ἔτσι στὴ λαϊκὴ γλώσσα ἐπειδὴ ἀπευθυνόταν, μέ τὰ ἴδια
της τὰ λόγια, «πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ ὀρθοδόξους».

3. Ἦταν ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας πού εἶχαν ἐκστρατεύσει στὴν Τροία. Φλύα-
ρος, ἄσκημος καὶ κακὸς κατὰ τὸν Ὅμηρο (Ἰλ. Β 212), κατηγορήσε ἀδίκῃ τὸν
Ἀγαμέμνονα.

4. Δὲν πρέπει νὰ μπερδεύονται οἱ μετόπες μέ τό ἀέτωμα, ὅπως γίνεται
κάποτε (ἐπειδὴ γαλλικὰ λέγεται αὐτὸ fronton), οὔτε νὰ γράφονται μέ ω, σὰ
νὰ σχετίζονταν μέ τό μέτωπο).

5. Συνηθίζονταν πολὺ ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς. Πολὺ γνωστὸ καὶ πετυχη-
μένο τὸ ΝΙΨΟΝ ΑΝΟΜΗΜΑΤΑ ΜΗ ΜΟΝΑΝ ΟΥΙΝ. (Βλ. Παροιμιακὸς φρά-
σεις, Βιβλ. Δασκ. σ. 95).

6. Στὸ Βιβλίον τοῦ Μαθητῆ τυπώθηκε κατὰ λάθος «ἀπὸ τίς δύο πλευρὲς»
ἀντὶ «ἀπὸ τίς τέσσερις πλευρὲς».

7. Λέγεται ἀλλοῦ: «διπλὲς καμπάνες», «χτύπημα μέ διπλὲς καμπάνες».

8. Τὸ καμπανάρης συνηθίζεται στὰ Μοναστήρια τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ὅπου
ὑπάρχει καὶ χωριστὴ ὑπηρεσία· στὴν Κεφαλληνία ἔχουν τὸ σημανταδόρος. Συ-
νήθως ὅμως δὲν ὑπάρχει χωριστὴ λέξις, ἐπειδὴ σημαίνει τὴν καμπάνα ὁ ἐκκλη-
σάρχης, ὁ καντηλανάφτης.

9. Οἱ Μοῖρες δνομάζονταν: Κλωθῶ, πού ἐκλωθε (ἔγνεθε) τὸ νῆμα, Λά-
χαις, πού γύριζε τὸ ἀράχτι καὶ ρύθμιζε ὅτι θὰ λάχη στὸν καθένα στὴ ζωὴ
του, καὶ Ἄτροπος, πού ἔκοβε τὸ νῆμα ὅταν θὰ ἐρχόταν ἡ ὥρα καὶ ἦταν ἀτροση,
δηλ. ἀμεταίτητη, ἀγύριστη, σκληρὴ. Κατὰ ἄλλους ἡ Κλωθῶ συμβολίζει τίς
περιπέτειες τῆς ζωῆς, καὶ ἡ Λάχηση ὅτι φέρνει ἡ τύχη. Ἡ ἀρχαία παράδοση φυ-
λάχθηκε ἀλλαγμένη κάπως ὡς σήμερα. (Μοῖρα, ἀρχικά: ἡ συμμετοχὴ στὴ ζωῇ).

Μικρὸ καλοκαιράκι	(ἦ : καλοκαιράκι τοῦ Ἁγιοῦ Δημητρίου) οἱ καλοσυνάτες μέρες τὸν Ὀκτώβριο.
Πλατύσκαλο	Πλατὸν σκαλοπάτι τοποθετημένο στὰ μέρη ὅπου ἡ σκάλα ἀλλάζει διεύθυνση ἢ ὅπου φτάνει σὲ ἄλλο πάτωμα.
Ξερολιθιά	Τοῖχος χτισμένος μὲ πέτρες χωρὶς ἀσβέστη.
Ἑσπερινὸς	Βραδινὴ ἐκκλησιαστικὴ ἀκολουθία.
Διπλόγιορτο	Δυὸ γιορτῆς στὴ σειρὰ (λ.χ. τὰ Νικολοθάρα) ἢ δυὸ γιορτῆς τὴν ἴδια μέρα.
Δωδεκάγιορτο	Οἱ δώδεκα μεγαλύτερες γιορτῆς τοῦ χρόνου.
Τετραλογία	Σύνολο ἀπὸ τέσσερα δράματα ποὺ παρουσίαζαν οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες τραγικοὶ στοὺς δραματικούς ἀγῶνες.
Ἄστερισμὸς	Σύνολο ἀπὸ ἄστρα ποὺ παρουσιάζουν ἀμετάβλητο σχῆμα καὶ ὀνομάζονται μὲ ξεχωριστὸ ὄνομα.
Ἐστεροφημία	Ἡ καλὴ φήμη ὑστερ' ἀπὸ τὸ θάνατο.
Πρωτοπαλικάρο	Τὸ καλύτερο παλικάρι ὑστερ' ἀπὸ τὸν καπετάνιο, ποὺ ἦταν καὶ ὑπαρχηγὸς τῆς συντροφιάς τῶν κλεφτῶν ἢ τῶν ἐπαναστατῶν, καὶ μεταφορικά, γιὰ κάποιον ποὺ ξεχωρίζει ἀπὸ τοὺς συντρόφους του.
Ἄνοοσία	Ἰδιότητα τοῦ ὄργανισμοῦ νὰ μὴν προσβάλλεται ἀπὸ ὀρισμένες ἀρρώστιες.
Ἄλλοπρόσαλλος	Ἐκεῖνος ποὺ ἀλλάζει εὐκολὰ καὶ δείχεται κατὰ τὴν περίστασις διαφοροετικός.
Ἐγκαρτέρηση	Ἐποταγὴ στὴ μοίρα.

ΜΑΘΗΜΑ 51.

1. Λῆμμα ¹	3. Τετραταῖος ²	5. Σύμπτωση ⁴	7. Ἀπόγαιο ⁶
2. Δίλημμα	4. Ὁψιμάθεια ³	6. Παλινωδία ⁵	8. Παλίμψηστο ⁷

1. *Λῆμμα* ἀπὸ τὴ ρίζα *λαβ-* τοῦ *ἐλαβον-λαμβάνω-εἴλημι-μαι*, εἶναι κυρίως ὅ,τι παίρνει κανεὶς : *δίλημμα* σήμαινε συλλογισμὸς μὲ δυὸ ἀντιφατικὲς προτάσεις καὶ κατάντησε νὰ σημαίνει ἐκεῖνο ποὺ μᾶς πιάνει ἀπὸ δυὸ μεριεῖς, ποὺ μᾶς φέρνει σὲ ἀμηχανία.

2. Λέγεται ἔτσι ἐπειδὴ οἱ ἀρχαῖοι λογάριάζαν μαζὶ καὶ τὴ μέρα ἀπὸ τὴν ὁποία μετροῦσαν *τετραταῖος*, ὁ πυρετὸς ποὺ ἔρχεται κάθε τρεῖς μέρες.

3. Ὁψιμάθεια ἔχει πρῶτο συνθετικὸ τὸ *ὄψ-* ἀργά, ποὺ φυλάχτηκε στὸ *ὄψιμος*, *ψιμάρι* καὶ τὸ ἔχομε καὶ στὸ *ὄψιπλοτος*.

4. Σύμπτωση. Καταλαβαίνομε καλύτερα τὴ σημασία τῆς λέξης ὅταν συλλογιστοῦμε τὴν ἐτυμολογία της : πέσιμο μαζί, ἄρα ἀπὸ τύχη, χωρὶς βαθύτερη σχέσις ἢ ἀλληλουχία.

5. Παλινωδία σήμαινε ἀρχικά: ὠδή, τραγοῦδι, ὅπου ἀνακαλοῦνταν ὅσα πρωτοειπώθηκαν, ὅπως ὀνόμασε ὁ ποιητὴς Στρησίχορος μιὰ ὠδή του γιὰ τὴν Ἑλένη (ἀργότερα ἔγραψε καὶ ὁ Ὁράτιος *παλινωδία* (Ἰδ. 1.26). Ἀπὸ ἐδῶ καὶ τὸ *παλινωδῶ*, ποὺ σημαίνει: παίρνω πίσω. ἀνακαλῶ, ἀναιρῶ ὅσα εἶπα.

6. Ἀπόγαιο εἶναι ἄλλος τύπος τοῦ ἀπόγειο, καὶ σημαίνει κατὰ λέξη : ὅ,τι εἶναι (ἀπὸ) μακριὰ ἀπὸ τὴ (γαῖα) γῆ. Ἡ λέξις εἶναι λόγια στὴ σημερινὴ γλώσσα.

9. Ώδή	15. Ίορδανιάτικα	21. Περίοικοι	27. Πρωθύστερο ¹²
10. Κανόνας	16. Πατρολογία	22. Φάλαγγα ⁸	28. Λαθροχειρία
11. Είρμος	17. Σιτάρκεια	23. Πεζέταιροι	29. Παρασυναγωγή
12. Ίδιόμελο	18. Τριτημόριο	24. Σκαραβαίοι ⁹	30. Οίστρος ¹³
13. Όμολογητής	19. Στιχομυθία	25. Όξύμωρο ¹⁰	31. Όλοκαύτωμα ¹⁴
14. Συχωρητικό	20. Χρυσοθήραξ	26. Άντιμωλία ¹¹	32. Σαρκοφάγος ¹⁵

Οί κληρομημένες λαϊκές λέξεις φύλαξαν τόν τύπο από τόν -γεις, άπόγιο και άπόγι, κατάγι, άνώγι, κατώγι, χαμώγι.

7. Λέγεται για μεμβράνα (δέρμα ζώου) χρησιμοποιημένη για γραψίμο, πού τήν έπριψαν, τήν έξυσαν (γράφω) πίσω (πάλι) για νά ξαναχρησιμέψη σέ καινούρια γραψίματα. Γινόταν αυτό συχνά στά μεσαιωνικά χρόνια, και έτσι γάθησαν πολύτιμα άρχαία κείμενα για νά πάρουν τή θέση τους συνηθισμένοι έκκλησιαστικοί ύμνοι. Στίς παλιμψηστες μεμβράνες μέ δεύτερο κείμενο πάνω από τόν πρώτο, κατορθώνεται συχνά μέ χημικά μέσα νά ξαναφανερωθώ τόν πολιο κείμενο και νά διαβαστώ.

Στήν είδηση πώς είχε άνακαλυφτώ σ' έναν παλιμψηστο πάπυρο, ένα ποίημα τής Σαπφώς χρωσοτόμει ένα όρατο όχτάστιχο τού Παλαμά, από τίς «Έκατό φωνές τής Άσάλευτης Ζωής» (άτοπα όμως γίνεται σ' αυτό λόγος για περιγμνή ένώ πρόκειται για πάπυρο).

«Τής Λέσβιας ψάλτρας είμ' έγώ τόν πύρινο τ' άνάκρασμα,
και φλόγια και φώτισα τά χείλια και τίς λύρες...»

8. Φάλαγξ λέγόταν ή κατά μέτωπο παράταξη («έπί φάλαγγος άγειν») κατ' αντίθεση πρός τόν «κατά κέρας άγειν» και τή «λοξή φάλαγγα» τού Έπαμεινώδα, όπως τήν τελειοποίησε στό στρατό του ό Φίλιππος.

9. «Σκαραβαίοι και Τερακότες» ονομάζεται ή μοναδική ποιητική συλλογή τού Γιάννη Γρυπάρη.

10. Είναι κυρίως κάτι (μωρόν) άνόητο, παράδοξο, πού λέγεται όμως μέ (δξύτητα) ξυπνάδα. Έτσι λ.χ.: «Μέσα στά χιόνια καιόμαι και στή φωτιά μαργώνω» (δημ.).

11. άντιμωλία λέγεται για δίκη όπου ήρθαν και πολεμούν (μώλος μόχθος) και οι δυό αντίδικοι.

12. Μέ τόν σχήμα αυτό τονίζεται ή έννοια τής φράσης πού προτάσσεται: «Γοργά ντύσου, γοργά άλλαξε, γοργά νά πās τόν γιόμα», «Κι άν μου 'ρθη, γιέ μου, θάνατος, κι άν μου 'ρθη, γιέ μου, άρρώστια ; » (δημ.).

13. οίστρος άρχικά σήμαινε τή βοϊδόμυγα και μεταφορικά όπι έρεθίζει σέ δυνατή μαγία, έπιθυμία, δυνατό πάθος. Σήμερα λέγεται για έμπνευση ποιητική, «τόν έπιασε ό οίστρος».

14. Λέγεται και για τή θρησκευτική τελετή πού γινόταν στό μεσαιώνα στήν Ίσπανία και στήν Πορτογαλία πριν από τήν τιμωρία τών άιρετικών τών καταδικασμένων από τήν Ίερη Έξέταση σέ θάνατο στή φωτιά (auto-da-fé). Μεταφορικά τόν μεταχειρίζομαστε σήμερα και για θυσία όδυνηρή.

15. Όνομάστηκε έτσι πέτρα τιτανούχα, πού είχε τήν ιδιότητα νά τρώη τή σάρκα τών νεκρών πού κλείνονταν μέσα της. Άπό αυτή (πού βρισκόταν πολύ καλή στά μέρη τής Τροίας) κατασκευάζαν λάρνακες, κάσες για τούς νεκρούς, πού ονομάστηκαν και αυτές έτσι.

16. Είναι τόν όρχ. άμφορεύς (άντί άμφορευός) έτσι και έμεις είπαμε (άστροποπέλεκτι) άστροπέλεκτι, (διδάσκαλος) δάσκαλος, (καλαμποκοκέρρι) καλαμποκέρρι, έπειδή μπορούσε νά τόν πιάση κανείς και από τά δυό μέρη, όπου είχε χερούλια.

33. Ἀμφορέας ¹⁶	38. Ἄλτης ¹⁹	43. Πανάκεια ²³	λογή ²⁵ , (μπαλάδα)
34. Ζωοφόρος ¹⁷	39. Ἐπιείσωη	44. Ἄγος	48. Διασκελισμα ²⁶
35. Σηκός	40. Στοχαστής ²⁰	45. Ἄτς	49. Γύρισμα, τσάκι-
36. Κόρος ¹⁸	41. Ἐλεγεῖο ²¹	46. Λυρισμός ²⁴	σμα ²⁷
37. Κόρη	42. Ἐπίγραμμα ²²	47. Ἐπύλλιο, παρξ-	50. Μεγαλοφυία

17. Πολύ νωρίς ὅμως ἄρχισαν νὰ στολίζουν τὴ ζωοφόρο μὲ παραστάσεις ἀνάγλυφες ποικίλου περιεχομένου, μάχες κτλ., ὅπως καὶ τὶς μετόπες τῆς δωρικήs ἀρχιτεκτονικήs. Τέτοια ζωοφόρο βλέπομε λ.χ. στὸ Ἐρεχθεῖο, στὸ Ναὸ τῆs Ἀπτερῆs Νίκης, τὴν περιφημότερη τὴν ἔχομε στὸν Παρθενῶνα (ψηλὰ, γύρω γύρω στοὺς τέσσερεις τοίχους τοῦ ναοῦ, μέσα ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴ κιονοστοιχία) μὲ ἀνάγλυφη παράσταση τῆs Πομπῆs τῶν Παναθηναίων.

18. *κόρος* εἶναι ἰωνικὸς τύπος τοῦ *κόρος*, ὅπως καὶ τὸ *κούρη* τοῦ *κόρη* (ἀπὸ ἔκταση τοῦ *ο*, ὅταν χάθηκε τὸ *Ϝ* τοῦ παλιότερου *κόροϜος*, *κόροϜη*). Ὁ ὄρος καθιερώθηκε πρῶτα ἀπὸ τὸν ἀρχαιολόγο Λεονάρδο. Τέτοια ἀγάλματα σῶθηκαν πολλὰ, προπάντων ἀπὸ τὸν 6. αἰ. π.Χ. Κοῦροι πολλοὶ ὑπάρχουν στὸ Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο, *κόρες*, ἀπὸ τὶς ἀνασκαφῆs πού ἐγίναν στὴν Ἀκρόπολι τῆs Ἀθηνῶν, φυλάγονται στὸ Μουσεῖο τῆs.

19. Ἀπὸ τὸ ἀρχ. *ἄλλομαι*. Ἀπὸ τὴν ἴδια ρίζα καὶ τὸ *ἄλμα* καὶ οἱ *ἀλτήρες*, βάρη πού βαστοῦσαν ἐκεῖνοι πού πηδοῦσαν, γιὰ νὰ γίνωνται πιὸ ὀρθοὶ κτλ.
20. Λέξη ἀρχαία πού λεγόταν γιὰ τὸ μάντι, λέγεται τώρα γιὰ ν' ἀποδόσῃ τὸ γαλλ. *penseur*.

21. Γεννημένο στὴν Ἰωνία ἀπαρτιζόταν ἀπὸ δαχτυλικά δίστιχα (ἑξάμετρο καὶ πεντάμετρο), πού τραγουδιόταν συνοδεμένα ἀπὸ αὐλὸ, ἥδη ὅμως ἐξωχῆs, ἀπὸ τὸν 7. αἰ. π.Χ., παίρνουν περιεχόμενο ἄλλο, ἐκφράζουν πολιτικῆs συμβουλῆs, καθὼs οἱ ἐλεγείες τοῦ Τυρταίου («Τεθνήμεναι γὰρ καλὸν...» κτλ.), πολιτικῆs ὑποθῆκεs ἢ πολιτικῆs συμβουλῆs, καθὼs τοῦ Σόλωνα («Εἰ δὲ πεπόνθαιτε λυγρὰ δι' ὑμετέραν κακότητα» κτλ.), «Αὐτὸs κῆρυξ ἦλθον ἀφ' ἱμερτῆs Σαλαμῖνος» κτλ.). Στὴ νεώτερη ποίηση ὀνομάζονται *ἐλεγείες*, *ἐλεγεία*, ποιήματα μὲ ὀποιοδήποτε μέτρο πού τὰ χαρακτηρίζει διάθεση μελαγχολικὴ καὶ ἠρεμῆ.

22. Ἀρχικὰ ἦταν, ὅπως τὸ φανερῶνει καὶ τ' ὄνομα, μιὰ *ἐπιγραφή*, σὲ τάφο, σὲ ἀφιέρωμα, σὲ μνημεῖο, συνταγμένη συνήθως σὲ δαχτυλικά δίστιχα. Γρήγορα ἐξελιχτήκε σὲ ποίημα εὐκαιρίας, πού φανερῶνε μὲ συντομία ἐντυπώσεις, διαθέσεις ψυχικῆs, ἔξυπνες σκέψεις κτλ.

23. Τὴ σημασία τὴ φανερῶνει καὶ ἡ ἔτυμολογία: *pān* ὄλο, καὶ *ἀέομαι* γιατρεῦω.

24. Τὰ αἰσθήματα αὐτὰ ἐκφράζονταν ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνες ὡs τραγούδια (*μέλη*, *μελ-ωδίες*), πού τὰ συνόδευε τὸ παίξιμο τῆs λύρας (ἢ καὶ τοῦ αὐλοῦ), καὶ ἀπὸ αὐτὸ ὀνομάστηκε ἡ ποίηση αὐτὴ *λυρικὴ*.

25. Ἡ λέξη *παράλογη* φαίνεται πὼs ἐρχεται ἀπὸ τὴν *παρκαταλογῆ* τῶν ἀρχαίων, τὴ συνήθεια νὰ *παρκαταλέγουν*, ν' ἀπαγγέλλουν μὲ συνοδεία μουσικῆs (χωρὶs ὅμως νὰ τραγουδοῦν).

26. Ξεχωριστὸ εἶδος διασκελισμα, πού δὲν ἔχει ὅμως ξεχωριστὴ ὀνομασία, εἶναι τὸ νὰ κόβεται μιὰ λέξη στὸ τέλος τοῦ στίχου γιὰ νὰ συνεχιστῇ στὸν ἀκόλουθο. Ἔτσι λέει ὁ Σολωμός:

τόσα πέφτουνε τὰ θερι-
σμένα ἀστάχια εἰs τοὺs ἀγρούs.

27. Τέτοια εἶναι λ.χ. τ' ἀκόλουθα, (μῆπως ὅμως ὑπάρχουν τόποι ὅπου ξεχωρίζουν τὸ *τάκισμα* ἀπὸ τὸ *γύρισμα*; Ὁ Βλαχογιάννης τὰ ξεχωρίζει):

51. Σιμωνία	52. Μπατίγια	53. Πρωτόλειο
54. Πεντάλφα	55. Χρυσόβουλο	56. Διολκος
57. Ίχώρ ²⁸	58. Βουστροφρόν	59. Διαλεκτική

ΜΑΘΗΜΑ 52.

Ζυγούρι
Γαλάρι
Δωδεκάμερο
Κάλαντα

Συλλεiturγο

"Αδυτο

Διακοπές

'Ατμόσφαιρα
Παλίρροια

Τυμβωρύχος

Τοποτηρητής

Τό πρόβατο ἅμα εἶναι χρονιάρικο.
Τό θηλυκό πρόβατο ἅμα γεννήσῃ.
Οἱ δώδεκα μέρες ἀπό τὰ Χριστούγεννα ὡς τῶν Φώτων.
Τραγοῦδια πού λένε τὰ παιδιὰ τις παραμονές τῶν Χριστουγέννων, τοῦ 'Α-Βασίλη καί τῶν Φώτων γιά νά εὐχηθοῦν καί γιά νά ὑμνήσουν τή γιορτή¹.
Λειτουργία, ἰδίως ἐπιμνημόσυνη, πού γίνεται ἀπό περισσό-
τερος παπάδες.
Τό πιό ἐσωτερικό μέρος τοῦ ναοῦ, ὅπου μόνο οἱ ἱερεῖς
ἐπιτρέπεται νά μπαίνουν.
Καιρός πού δίνεται σέ μαθητές, σπουδαστές καί ὑπαλλή-
λους γιά ἡσυχία καί ἐξκούρασμα ἀπό τή μελέτη καί
τήν ἐργασία.
Σύνολο τοῦ ἀέρα, πού περιβάλλει τή γῆ.
Περιοδική ἀνύψωση καί ταπείνωση τῆς θαλάσσιας ἐπι-
φάνειας.
'Εκεῖνος πού ἀνοίγει τοῦς τάφους τοῦς τύμβους καί παίρ-
νει πράματα πού εἶχαν ταφή μαζί μέ τό νεκρό.
'Ανακληρωτής, ἀντικαταστάτης, ἰδίως τοῦ ἐπισκόπου.

Νά 'μουν πουλί, νά πέταγα,
—Γρίβα καί Θεοδώρη—
νά 'μουν πουλί, νά πέταγα,
νά πήγαινα τοῦ ψήλου.

Παιδιά μ' σά θέτε λεβεντιά
καί κλέφτες νά γενήτε,
ἐμένα νά—μωρὲ παιδιά—
ἐμένα νά ρωτήστε.

"Αγιος Βασίλης ἔρχεται,
καί δὲ μᾶς καταδέχεται,
ἀπὸ τὴν Καισαρεία
—'σὺ 'σαι, ἀρχόντισσα κυρία.—

Βαστάει εἰκόνα καί χαρτί,
ζαχαροκάντιο, ζυμωτή,
χαρτί καί καλαμάρι
—δέστε με, τὸ παλικάρι.—

28. "Εχομε τὴ λέξη καί στὸν Παλαμᾶ ('Ασάλ. Ζωή, 'Εκατὸ Φωνές): «Καταφρονοῦν, ὃ βράχοι, τὴ γυμνότη σας | τῆς γλώσσης οἱ κοντόφωτοι προσκνηντά-
δες. | Ίχώρ ὀλύμπιος κύλησε στὶς φλέβες τοῦ σκληροβόραου.

1. Εἶναι λαϊκὰ θρησκευτικὰ τραγοῦδια, πού ψάλλονται (ἢ ψάλλονταν) ἀπὸ σπίτι σὲ σπίτι καί σὲ ἄλλες ἀκόμη γιορτές, (τὸ Σάββατο τοῦ Λαζάρου, τὴν Κυριακὴ τῶν Βαίων, τὴ Μεγ. Παρασκευή, τὴν πρώτη Μαρτίου). Παρόμοια συνήθεια ὑπῆρχε στὴν ἀρχαία Ρώμη, ὅπου ἐψάλλον τὰ παιδιὰ στὶς Καλένδες τοῦ Ἰανουαρίου, (ἀπὸ ἐδῶ καί ἡ λέξη κάλαντα καί Καλαντιάς ὃ Ἰανουάριος (πβ. καί «Παροιματικὲς Φράσεις», Βιβλ. Δασκ. σ. 90). Ἐνάλογο ἔθιμο εἶχαν στὴν ἀρχαία Ἀθῆνα κατὰ τὰ Πυανέμια, γιορτὴ εὐχαριστήρια γιά τὴ φθινοπωρινὴ συγκομιδὴ τὸ μῆνα Πυανεσιμῶνα (Ὀκτώβριο), καθὼς καί στὴν ἀρχαία Ρόδο, γιά τὸ καλοσώρισμα τῆς ἀνοιξῆς.

*Εξαρχος Πυρολάτρης *Ομογάλαχτος *Ομομήτριος *Αλωνάρης Πορφυρογέννητος *Αμφιθαλής	Κληρικός με πληρεξουσιότητα σε ειδική αποστολή. Λέγεται για κείνον που θεοποιεί και λατρεύει τη φωτιά. Λέγεται για κείνον που τράφηκε μωρό με το γάλα της ΐδιας γυναίκας (παραμάνας ή μητέρας). Λέγεται για εκείνον που έχει την ΐδια μητέρα με άλλον αλλά διαφορετικό πατέρα. Λαϊκή ονομασία για τον 'Ιούλιο' (βλ. Βιβλ. Μαθητή σ. 52 ύποσημ.). *Όνομα που δινόταν στο Βυζάντιο στα βασιλόπαιδα που είχαν γεννηθῆ στην πορφυρά, ενώ δηλαδή ο πατέρας τους ήταν αυτοκράτορας. Λέγεται για αδέρφι που έχει κοινούς και τους δυο γονείς με άλλο, μά και για παιδι που έχει στη ζωή ακόμη και τους δυο του γονείς '.
---	--

Κ Ε Φ Α Λ Λ Ι Ο Ο Γ Δ Ο Ο

ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

Α

Σημείωση.—Οί παροιμίες παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλία και θ' άκουστοῦν μ' ένδιαφέρον οί παραλλαγές που τυχόν θά ξέρουν τὰ παιδιά. Όσο για τίς έρμηνείες που δίνονται, αυτές είναι καθοδηγητικές για τὸ δάσκαλο και όχι δεσμευτικές. Πολλές τους άλλωστε επιδέχονται περισσότερες έρμηνείες, ιδίως κατά τόπους. Στά πρώτα μαθήματα θά είναι πραχικότερο νά ζητηθῆ από τὸ μαθητῆ νά πῆ σε ποιά περίπτωση τίς μεταχειρίζομαστε χωρίς νά κάμη μεγαλύτερη άφαιρέση και έξήγηση φτάνει ν' άναφερθῆ ένα παράδειγμα για τῆ χρήση τους. Μερικές παροιμίες μπορεῖ νά είναι, κατά τὴν έρμηνεία που θά δοθῆ, και γνωμικά. Στά πρώτα ιδίως μαθήματα παραθέτονται αυτά, καθώς και παροιμακῆς φράσεις, μαζί με τίς παροιμίες χωρίς νά ξεχωρίζονται.

ΜΑΘΗΜΑ 53.

1. Είναι περιττές οί λεπτομέρειες όταν ύπάρχη ἡ οὐσία.
2. Ό,τι μᾶς χαρίζουν παίρνει μεγαλύτερη αξία' τὸ δεχόμαστε με χαρά.
3. Λέγεται όταν βάζει κανείς τὸν εαυτό του σε άνώτερη θέση. Για ξιπαμένους, που θέλουν νά λογαριάζονται και αυτοί.

1. Στη δεύτερη αὐτῆ σημασία λένε, στην Κρήτη *μαγκουρούδικο* και *μαναδοκρουδικο*, που έχει δηλαδή μάνα και σήμερα κύρη (πατέρα) ζωντανούς.

4. Ὅποιος ἐλπίζει σὲ κέρδος μπορεῖ πιὸ εὐκόλα νὰ παρακολουθῆ, νὰ κἀνη κάτι.
5. Γιὰ ὄσους παρακαλοῦν τὸ Θεὸ ἢ τοὺς ἀνθρώπους χωρὶς νὰ προσπαθοῦν οἱ ἴδιοι καθόλου ἢ νὰ ἔχουν τὴν παραμικρὴ ἐτοιμασία.
6. Πρέπει νὰ προσέχωμε τὰ λόγια μας, ὅταν μάλιστα θέλωμε νὰ μείνουν μυστικά. Τίποτε δὲ μένει κρυφὸ.
- 7-8. Ὁ κακομεταχειρισμένος καὶ ὁ ταλαιπωρημένος δὲν ἔχουν ὄρεξη γιὰ δουλειά.
8. Ὑπάρχουν ἀνθρώποι πού δὲν τοὺς φτάνει νὰ κερδίζουν λίγα.
9. Λέγεται γιὰ ἕναν πού μικραίνει τὴν ἡλικία του ἢ ὅταν ξεπερνᾷ τὸν ἄλλο σὲ ψέματα καὶ τερατολογίες.
10. Στὴ μεγάλη ἀνάγκη δὲ λογαριάζομε τὰ ἐπακόλουθα. Ἡ πείνα εἶναι αἶσθημα πιὸ δυνατὸ ἀπὸ κάθε ἄλλο. Πρέπει νὰ συγχωροῦμε τοὺς πεινασμένους.
11. Γιὰ ὅποιον περιμένει ἢ τοῦ τάζουν μακρινὲς εὐτυχίες τὸν καιρὸ πού ὑποφέρει.
12. Ὅταν ὁ νησιτὸς δὲ φάη, δὲν μπορεῖ νὰ δουλέψη, τοῦ κόβεται ἡ δύναμη.
13. Γιὰ ἕναν πού προσπαθεῖ νὰ συμβιβάσῃ τ' ἀσυμβίβαστα.
14. Ὅλοι οἱ Ἕλληνες εἶναι λίγο πολὺ φτωχοί.
15. Πρέπει ν' ἀποφεύγωμε νὰ μιλοῦμε γιὰ πράματα δυσάρεστα στοὺς ἄλλους.
16. Μὲ ἡρεμία καὶ ὑπομονὴ κατορθώνονται καὶ τὰ πιὸ δύσκολα πράματα.
17. Λέγεται ὅταν εἶναι τὰ λεπτὰ ἢ τὸ φαγὶ λιγοστὸ καὶ πολλοὶ οἱ διακιοῦχοι.
18. Γιὰ παιδιὰ ἀδιάκοπα ἀνήσυχα καὶ φαγάδες.
19. Γιὰ ὄσους θέλουν νὰ ἐκμεταλλεῦονται ὅλες τὶς εὐκαιρίες.
20. Λέγεται ὅταν βιάζονται οἱ ἄλλοι νὰ μᾶς ἐκμεταλλετοῦν ἢ νὰ μᾶς ἀντικαταστήσουν πρὶν λείψωμε.
21. Λέγεται ὅταν ἀποδίνωμε σὲ ἄλλους κακὸ πού ἔχει τὴν πηγὴ του ἄλλοῦ.
22. Γιὰ τοὺς ἀνόητους, πού καταπιάνονται μὲ κάτι σὲ ὄρες ἀκατάλληλες, γιὰ νὰ μὴ χάσουν τάχα τὴν εὐκαιρία.

ΜΑΘΗΜΑ 54.

α) Συμπλήρωση.

1. βάζει καὶ στὰ λάχανα ¹	4. αὐτὰ πού βροῆκες	7. φτάνει καὶ περισσεύει
2. ἔχει τὰ μισὰ	5. τὸ χέρι	8. μικρὸς
3. τὰ κάνει κρεμασάρια	6. ξύλα	9. πόδια

1. Σήμερα δὲ μοιάζει σπατάλη νὰ βάζωμε πιπέρι καὶ στὰ λάχανα, τὴν ἐποχὴ ὅμως πὸ πρωτογνωρίστηκε στὴν Εὐρώπη καὶ στὴν Ἑλλάδα τὸ πιπέρι, ἦταν ἀκριβὸ καὶ περιζήτητο. (Βλ. Βλαχογιάννη, «Ἀπὸ τὴν Πόλη ἔρχομαι». Νέα Ἑστία 18 (1935) σ. 7).

10. καλυβάκι	14. νιό—κοιμάται	18. φουάσι και τὸ για-
11. ὁ κόσμος ὅλος	15. σκύλος—οὐράς του	οὔρι
12. λίγα	16. ἀχρωῶνα—ἄκουσα	19. δυὸ ποδάρια
13. τί ἔχω ἴσιο	17. Ἀπρίλης—λουλούδια	20. τὰ λόγια

β) Ἐξήγηση.

1. Ὅσοι ἔχουν πολὺ ἀπὸ κάτι, τὸ σκοροποῦν και ὅπου δὲ χρειάζεται.
2. Ὅποιος νοιάζεται τὰ πράματά του, τὰ ἐξασφαλίζει ὡς ἓνα σημεῖο.
3. Λέγεται γιὰ ὅσους ζητοῦν δικαιολογίες γιὰ κάτι ποὺ δὲν μποροῦν νὰ τὸ πετύχουν.
4. Πρέπει νὰ μποροῦμε ν' ἀλλάζουμε και νὰ προσαρμοζόμαστε στὶς περιστάσεις.
5. Ὁ κόσμος εἶναι πλεονέκτης και πρέπει νὰ φυλαγόμαστε.
6. Λέγεται γιὰ ἄκριτο ἄνθρωπο, ποὺ δὲ σκέπτεται τί χρειάζεται στὴν κάθε περίστασι.
7. Ὅ,τι δὲν κάνομε μὲ τὴ λογικὴ, τὸ κάνομε ὕστερ' ἀπὸ ἀνάγκη μὲ περισσότερο κόπο.
8. Κάθε ἐπιχείρησι ἔχει και τὶς ἀνάλογες δυσκολίες της.
9. Ὅσο κι ἂν εἶναι κανεῖς πονηρός, τὴν παθαίνει κάποτε γιὰ καλά.
10. Ὅσο κι ἂν εἶναι μικρὴ και φτωχικὴ ἡ κατοικία μας, τὴ νιώθομε πιὸ εὐχάριστη και ἄνετη, προτιμότερη ἀπὸ ἓνα ξένο μεγάλο πλουσιόσπιτο.
11. Ὁ νοικοκύρης εἶναι φυσικὸ νὰ ξέρη καλύτερα τὸ σπιτικὸ του ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους.
12. Δὲ χρειάζονται ὑπερβολὲς και σχολαστικότητες.
13. Γιὰ ἄνθρώπους μὲ πολλὰ ἐλαττώματα ἡ δουλειὰς ὀλοτέλα στραβὲς.
14. Ὁ πολὺς ὕπνος, πολῦτιμος στὰ παιδιά και τοὺς νέους, δὲ χρειάζεται γιὰ τοὺς ἡλικιωμένους (ἢ: εἶναι κακὸ σημάδι).
15. Λέγεται ὅταν ἀναθέτωμε σὲ ἄλλον παραγγελία ποὺ δόθηκε σ' ἐμᾶς.
16. Λέγεται γιὰ ὅσους καταπιάνονται πράματα ἀνώτερα ἀπὸ τὴ δύνامي τους.
17. Λέγεται γιὰ δυὸ ἄνθρώπους ὅταν ἀποδόθηκε στὸν ἓνα τους ιδιότητα ποὺ ἀνήκει ἀληθινὰ στὸν ἄλλο.
18. Ὅταν πάθωμε κάτι κακὸ, μπορεῖ νὰ παραγίνωμε δειλοί, προσεχτικοί, και ὅταν ἀκόμη δὲν ὑπάρχει κανένας λόγος.
19. Δὲν μπορεῖ κανεῖς μὲ τὴ βία νὰ ταιριάζη τ' αἰτίαριστα. Γιὰ ὅσους ἀνακατώνονται σὲ ὅλα ὅταν βρεθῆ περίστασι.
20. Λέγεται γιὰ λογάδες και ἐπιπόλαιους.

ΜΑΘΗΜΑ 55.

1. Βουνὸ μὲ βουνὸ δὲ σμίγει (δηλ. μόνο αὐτὰ δὲ σμίγουν).
2. Τὸ ἓνα τοῦ βρωμᾶ και τὸ ἄλλο τοῦ μυρίζει.
3. Χάνει ἡ μάνα τὸ παιδὶ και τὸ παιδὶ τὴ μάνα. (Διαφέρει τό: δὲ γνωρίζει τὸ σκυλὶ τὸν ἀφέντη του).

4. Ὁ διάβολος ἔχει πολλὰ ποδάρια.
5. Ἡ μέρα ἔχει μάτια κι ἡ νύχτα αὐτιά.
6. Ὁ λόγος σου μὲ χόρτασε καὶ τὸ ψωμί σου φά' το.
7. Τοῦ ἄγιου (ἢ: τοῦ τρελοῦ) καὶ τοῦ μικροῦ παιδιοῦ μὴν τάξης, (ἢ: Μὴν τάξης τ' ἄγιου κερὶ καὶ τοῦ μικροῦ παιδιοῦ κολουόρι).
8. Τὸ μάτι τοῦ ἀφέντη παχαίνει (ἢ: τρέφει) τ' ἄλογο.
9. Τὸ πρόσωπο (δηλ. τοῦ ἀνθρώπου) εἶναι σπαθί.
10. Τὸ 'να χέρι νίβει τ' ἄλλο καὶ τὰ δυὸ τὸ πρόσωπο.
11. Ὅλα τὰ στραβὰ ψωμιὰ ἢ νύφη μας τὰ φτιάνει.
12. Νησικὸ ἀρκοῦδι δὲ χορεύει.
13. Ἀπὸ σιγανὸ ποτάμι μακριὰ τὰ ροῦχα σου.
14. Ἄγιασε ὁ μαχαιροζλέφτης καὶ πουλᾷ σκουρολεπίδες.
15. Κάλλιο νὰ βγῆ τὸ μάτι σου παρὰ τ' ὄνομά σου.
16. Πολυτεχνίτης ἐρημοσπίτης.
17. Σὰ θέλει ἡ νύφη κι ὁ γαμπρός, τύφλες νὰ 'χῆ ὁ πεθερός.
18. Κοίταξε οὐγία καὶ πάρε πανὶ (ἢ: κοίταξε μάνα καὶ πάρε παιδί).
19. Περρασμένα ξεχασμένα.
20. Πολλὲς φορὲς στὴ βρῦση ἢ στάμνα πάει. Μὰ ἔρχεται καὶ μιὰ πού σπάει.

ΜΑΘΗΜΑ 56.

α) Καινούριο κοσκινάκι μου, καὶ πού νὰ σὲ κρεμάσω!—Κατὰ τὸ πάλλωμα ἄπλωνε τὰ πόδια σου.—Γιὰ χάρη τοῦ βασιλικοῦ ποτιζεται κι ἡ γλάστρα.—Τὸ χειρότερο σκαλί τῆς σκάλας τρίζει.—Ὅθε φτάνει τὸ χέρι σου, κρέμασε τὸ καλάθι σου.—Τῆς γειτόνισσας τ' αὐτὰ πάντα πιὸ μεγάλη εἶναι.

β) Λεῖπει ὁ γάτος καὶ χορεύουν τὰ ποντίκια.—Τί γυρεύει ἡ ἄλεπού στὸ παζάρι;—Κάλλιο γαῖδουρόδενε παρὰ γαῖδουρογύρευε.—Κολοιὸς κολοιὸς κι ἀπ' τὸ ἴδιο βαρέλι.—Σκυλι πού γαβγίζει δὲ δαγκάνει.

γ) Τὸ σάπιο λεμόνι σέπει καὶ τὰ γερά.—Μαζὶ μὲ τὰ ξερὰ καίονται καὶ τὰ χλωρά.—Δουλεμένα ζηλεμένα (ὁ λόγος εἶναι γιὰ τὰ χωράφια).

δ) Σκύλο ἀπὸ μάντρα καὶ ἄνθρωπο ἀπὸ σόι.—Τὸ πρόβατο πού ξεκόβει ἀπὸ τὸ μαντρί τὸ τρώει ὁ λύκος.—Ἦζουγα τὰ κουδούνια του κι ἔλεγα μάντρες ἔχει.—Ἡ γίδα ὅταν θέλῃ νὰ φάῃ ξύλο, τρίβεται στὴ μαγκούρα τοῦ τσοπάνη.—Τὸ ἡμερο τ' ἀρνὶ βυζαίνει δυὸ μανάδες.

ε) Λεῖπει ὁ Μάρτης ἀπὸ τὴ Σαρακοστή;—Καλὰ εἶν' τὰ φαρδομάνικα, μὰ τὰ 'χουν δεσποτάδες.—Κάθε μέρα δὲν εἶναι τ' Ἄι-Γιωργιοῦ (πανηγυρίζεται μὲ γλέντια καὶ φαγητὰ ἐκλεχτά' πβ. καὶ τὸ ποίημα «Σάτιρα» στοὺς «Σαραβαίους» τοῦ Γρουπάρη).—Κάθε θάμα τρεῖς ἡμέρες.

ΜΑΘΗΜΑ 57.

1. Λέγεται γιὰ κάποιον πού τέλειωσε καλά, μ' ἐπιτυχία μιὰ ἐπιχείρηση πού τοῦ εἶχαν ἀναθέσει, πού διαχειρίστηκε τίμια μιὰ ξένη περιουσία, πού δὲν

έχει να ντραπῆ γιὰ τίποτε. Λέγεται συχνά και εἰρωνικά γιὰ κάποιον πού ἔκρυψε τὴν ἔνοχῆ του.—Ὁ μύθος ἔχει νὰ πῆ γιὰ ἕναν πλούσιο μπῆ, πού φεύγοντας γιὰ τὸν πόλεμο (ἢ γιὰ χατζηλίκι) ἐμπιστεύτηκε στὸν τσέλιγκα του τὸ κοπάδι του δινοντάς του και πληρεξούσιο, ὥστε νὰ μορῶνῃ και νὰ πουλῆ και ν' ἀγοράζῃ. Ὁ τσέλιγκας ὥστόσο δὲν ἄργησε νὰ τὸ ξεπαστρέψῃ δλόκληρο... δταν μιὰ μέρα γύρισε ὁ μπῆς. Ὁ τσέλιγκας, εἰδοποιημένος ἀπὸ φίλους, ἀφοῦ τοὺς εἶπε «νὰ δῆτε, θὰ βγῶ ἀσπροπρόσωπος!», παρουσιάστηκε στὸν ἀφέντη μὲ μιὰ καρδάρια μὲ γιαούρτι. «Τί κάνει τὸ κοπάδι», εῳήτησε ὁ μπῆς. «Ἀφέντη, δταν κινήσες μὲ τὸ καλό, φάγαμε μερικά σφαχτά... Ἀργότερα μάθαμε πὸς πνίγηκε, και γιὰ νὰ φροντίσω γιὰ τὴν ψυχῆ σου μοίρασα στοὺς φτωχοὺς ἄλλα πεντακόσια... Ἐπειτα μάθαμε πὸς γλίτωσες, και ξαναμοίρασα ἄλλα τόσα... γιὰ νὰ εὐχαριστήσουν τὸ Θεό. Κράτησα ὁμως τὴν καρδάρια αὐτῆ ἀπ' ὄλη τὴ στάνη και σοῦ τὴ φέρνω». Ὁ μπῆς τότε, ἀκούοντας αὐτά, ἀδειασε τὴν καρδάρια στὸ κεφάλι τοῦ ὑποταχτικοῦ του, και αὐτὸς τρέχοντας στὸ παζάρι φώναξε: «Ἀσπροπρόσωπος, ἀσπροπρόσωπος!».

2. Λέγεται γιὰ περιστατικό πού ἀποδίνεται σ' αἰτία πού δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἢ πραγματική.— Βγῆκε ἀπὸ τὸ γνωστὸ ἀνέκδοτο τοῦ Ναστραδιν Χότζα και τὴν ἀπάντηση πού ἔδωσε αὐτὸς στη γυναίκα του, δταν γύρισε ἀπὸ τὸ δρόμο ὅπου εἶχε πάει γιὰ νὰ χωρίσῃ δυὸ πού καβγάδιζαν ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι του. Εἶχε βγῆ τυλιγμένος πρόχειρα στὸ πάπλωμά του, και αὐτὸ τοῦ τὸ πῆραν ἐκεῖνοι πού μάλωναν ὡς τότε μεταξὺ τους, ἀφήνοντας τὸν καβγά τους.

3. Λέγεται γιὰ κάτι πού γίνεται βιαστικά και ταπατσούλικα, χωρὶς προθυμία.—Ἀναφέρεται σ' ἕναν παπὰ τάχα, πού ἔκαμε β.αστικά τὴ βάφτιση, κατὰ τοὺς κανόνες τῆς ἐκκλησίας, και πού δὲν ἔχει εὐθύνη γιὰ τὴν προκοπὴ τοῦ παιδιοῦ και τὴν τύχη του.

4. Λέγεται γιὰ περιστατικό πού ἀποκλείεται ἢ πού εἶναι ἀπίθανο νὰ γίνῃ. Παρουσιάστηκε, λέει τὸ ἀνέκδοτο, ὁ χότζας στὸν κατῆ, πού εἶχε ἕνα γάιδαρο ἀγαπημένο του, και τοῦ ἔταξε νὰ τοῦ μάθῃ νὰ διαβάξῃ. Συμφώνησαν πὸς θὰ ἔπαιρνε 5.000 γρόσια μπροστά και 5.000 στὸ τέλος, και πὸς θὰ τοῦ μάθαινε τὰ γράμματα σὲ δυὸ χρόνια, ἀλλιῶς νὰ τοῦ κόβῃ ὁ κατῆς τὸ κεφάλι. Ἡ γυναίκα τοῦ χότζα τὰ ἔχασε μαθαίνοντας τὴ συμφωνία και συφοριάστηκε, πὸς θὰ ἔχανε τὸν ἄντρα της στὸ τέλος τῆς διορίας, και τότε τῆς εἶπε ἐκεῖνος: «Ἐννοια σου, και μέσα σὲ δυὸ χρόνια ἢ ὁ γάιδαρος ψοφᾷ ἢ ὁ κατῆς πεθαίνει».

5. Λέγεται γιὰ ἔμπορο πλεονέκτη, πού μὲ ψεύτικους λογαριασμοὺς μᾶς παίρνει τὰ διπλά.—Ἔτσι ἔκαμε και ἕνας πού πουλοῦσε ξίδι και λάδι, και στὸ λογαριασμὸ γύρεψε νὰ πληρωθῆ και γιὰ τὸ καθένα χωριστά, μὰ και γιὰ τὰ δυὸ μαζί.

6. Λέγεται γιὰ ὅποιον ἔπειτα ἀπὸ ἕνα πάθημα φυλάγεται και χωρὶς νὰ ἔχῃ κίνδυνο.—Κάποιος βλάχος, πού πρωτόφαγε κουρκούτι και ζεματίστηκε, φουσοῦσε ἀπὸ τότε, λέει ἢ ἱστορία, και τὸ γιαούρτι.

7. Ὅταν μιὰ φορὰ οἱ Τουρκόγυφτοι διαμαρτυρήθηκαν, πού τοὺς ζητοῦσαν νὰ πληρώνουν διπλάσιο φόρο ἀπὸ τοὺς ἄλλους ραγιάδες, ἀφοῦ και αὐτοὶ ἦταν πιστοὶ Μωαμεθανοί, κατὰ συμβουλή τοῦ βεζίρη του τοὺς μάζεψε ὁ

τάνος όλους κάτω από τὸ παλάτι του, καὶ πρόσταξε ἀπὸ τὸ παράθυρό του νὰ πάνε οἱ πιστοὶ Μωαμεθανοὶ χωριστὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ὅταν ἔγινε αὐτό, τοὺς φώναξε ὁ βεζίρης πὼς οἱ πιστοὶ Μωαμεθανοὶ θὰ πρέπει νὰ πληρώνουν διπλάσιο φόρο, καὶ τότε ἄρχισαν αὐτοὶ νὰ φωνάζουν πὼς «ὄλοι οἱ γύφτοι μιὰ γενιὰ εἴμαστε!».

8. Λέγεται γιὰ τὸν ἀδιάφορο τάχα, ποὺ διαλέγει τὰ καλύτερα.—Τὸ ἀνέκδοτο μιλεῖ γιὰ ἓναν κουμπάρο, ποὺ καλεσμένος νὰ καθίση στὸ τραπέζι ἔπαιρνε ἀδιάκοπα μόνο ἀπὸ τοὺς καλοὺς μεζέδες.

9. Λέγεται γιὰ ζημιὰ μεγάλη καὶ ἀπροσδόκητη.—Ἔνας, λέει, ποὺ κουβαλοῦσε αὐτὰ γιὰ πούλημα, τὰ ἔχασε μαζὶ μὲ τὰ καλάθια τους.

10. Λέγεται γιὰ ὅποιον ὑποφέρει ἀπὸ δικό του λάθος ἢ ἀμέλεια, καὶ δὲν τὸ καταλαβαίνει.—Παραπονιόταν ἓνας νεόβγαλτος τσοπάνος μὲ τὰ λόγια αὐτά, πὼς τοῦ φοφοῦσαν χωρὶς λόγῳ τὰ πρόβατά του, ἐνῶ ἔκανε ὅ,τι μπορούσε γιὰ νὰ τὰ περιποιηθῆ. Τὸν καλοκαιριάτικο ὁμως καιρὸ τὰ πρόβατα ἔμειναν νηστικά, ἐπειδὴ μόνο τῆ νύχτα μὲ τῆ δροσιὰ μπορούσαν νὰ βοσκήσουν καὶ τῆ μέρα στάλιζαν.

11. Λέγεται γιὰ ὅσους ἀναγγέλλουν γιὰ βέβαια ὅσα μόνο στὴ φαντασία τους ἔγιναν.—Κατὰ τὸ μῦθο ἓνας ἤθελε μιὰ φορὰ νὰ ζητήση ἀπὸ τὸν κουμπάρο του νὰ τοῦ χαρίση ἓνα βόδι. Ζήτησε λοιπὸν ἓνα σκονιὶ ἀπὸ τὴ γυναίκα του—γιὰ νὰ ἔδενε τὸ βόδι ποὺ θὰ ἔφερε—καὶ στὸ δρόμο ἔλεγε σὲ ὅσους ἀπαντοῦσε τὴ φράση. Ὅταν τὸν ρωτοῦσαν ποῦ εἶναι τὸ βόδι, ἀπαντοῦσε: «Νὰ τὸ σκονιὶ ποὺ πάω νὰ τὸ φέρω».

12. Λέγεται γιὰ ἀπατεῶνα, γιὰ πλεονέκτη ποὺ κοιτάζει νὰ αἰσχροκερδήση.—Βγήκε ἀπὸ τὸ μῦθο γιὰ ἓναν καρaboυζῆρα ποὺ ὕστερ' ἀπὸ τὸ ταξίδι μοιράζοντας στοὺς τρεῖς ναῦτες του τὸ μερίδιό τους ἀπὸ τὰ κέρδη, ἕκατὸ γρόσια, τοὺς ἔλεγε: «Τρεῖς τριάντα ἐνενηντα καὶ δέκα ἕκατὸ». Στὸ δικό του ὁμως μεριδικὸ μετροῦσε ἄλλιως: «Τρεῖς πενήντα ἐνενηντα καὶ πενήντα ἕκατὸ». Καὶ ὅταν ἓνας τους πετάχτηκε καὶ εἶπε: «Δὲ μοῦ δίνεις, καπετάνιε, κι ἐμένα τρεῖς πενήντα ἐνενηντα καὶ πενήντα ἕκατὸ;» τοῦ ἀπάντησε: «Νὰ κι ἐσὺ καὶ σὴν».

ΜΑΘΗΜΑ 58.

Προσθέτονται μόνο λίγα σχόλια σὲ μερικὰ γλωσσικά.

1. Πβ. τ' ὁμηρικὸ «ἔπεα πτερόεντα».

10. Ἐκφράζει τὸ ἰδανικὸ τοῦ χωρικοῦ: μικρὸ σπίτι νοικοκυρεμένο καὶ χωράφι μεγαλούτσικο.

15. Πβ. τὸ ἀρχαῖο «Οὐδ' Ἑρακλῆς πρὸς δύο».

19. Ἡ κάπα σημαίνει τὸν ἀγρότη, τὸν ἀπλὸ ἄνθρωπο, ἢ γούνα τὸν ἄρχοντα. Πβ. καὶ τὴ φράση τοῦ Κολοκοτρώνη: «Συμπεθέρεψε ἢ γούνα μὲ τὴν κάπα» (βλ. Παροιμιακὲς Φράσεις, μάθ. 35).

25. Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ εἶναι τὰ πουλερικά νόστιμα.

26. Ἀποτέλεσμα τῆς βροχῆς εἶναι ἡ ἀφθονώτερη βλάστηση καὶ ἐπομένως καὶ τὸ πολὺ γάλα.

ΜΑΘΗΜΑ 59.

Σημείωση. Πολλά καιρικά και άλλα γνωμικά, που βγήκαν σ' έναν τόπο, δὲν ἀληθεύουν γὰ τὴν ἴδια ἐποχὴ γιὰ ἄλλους παρὰ μὲ προσέγγιση. Γεννήθηκαν ἄλλωστε αὐτὰ μὲ τὸ παλιὸ ἡμερολόγιο, σ' ἐποχὴ πού ἡ διαφορὰ του μὲ τὸ σημεῖον ἦταν ὡς 12 τὸ πολὺ μέρες.

A) 1. Τὸ Μάρτιο κάνει ἀκόμη συχνὰ γερὸ κρῦο καὶ πρέπει νὰ φυλάγη κανεὶς ξύλα γιὰ τὴ φωτιά, ἀλλιῶς θὰ ὑποχρεωθῆ νὰ κάψῃ καὶ τὰ παλούκια τοῦ σπιτιοῦ του. «Μάρτης παλουκοκαύτης» καὶ «Μάρτης γδάρτης καὶ παλουκοκαύτης» βγήκε ἀπὸ ἐδῶ (γδέρνει τὰ γέρικα βόδια καὶ ψοφοῦνε).

2. Τὸ κρῦο μπορεῖ νὰ βαστάξῃ καὶ πέρα ἀκόμη ἀπὸ τὸ Μάρτιο.

4. Τὸν Ἰούλιο καὶ τὸν Αὐγούστο ἔχομε τὶς πιὸ ἀνυπόφορες ζέστες. Ἄλλο γνωμικὸ λέει: «Στὶς τρεῖς Αὐγούστου κι οἱ πέτρες λιώνουν». Λιοβόρι εἶναι ἄνεμος ΒΑ πού φέρνει κουφόβραση. «Τὸ λιοβόρι τάκαψε, | τὰ δέρνει τὸ χαλάτσι» (Παλαμᾶς).

5. Ἀληθεύει γιὰ ὄρεινὰ μέρη, ἰδίως τῆς Β. Ἑλλάδας, ὅπου μόλις μπῆ ὁ Αὐγουστος ἀρχίζει ψύχρα τὴ νύχτα, παρὰ τοῦτο ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ λογαριασθῆ χειμωνιάτικη ἢ ἐποχὴ (ὅπως τὸ λέει καὶ τὸ γνωμικὸ ἀρ. 7). Πβ. ἀκόμη: «Αὐγουστος ἐπάτησε, ἢ ἄκρη τοῦ χειμῶνα», «Ἀπὸ Μαρτιοῦ πουκάμισο κι ἀπ' Αὐγουστο σεγκούνα».

6. Οἱ δυὸ αὐτοὶ μῆνες εἶναι μεταβατικοὶ σὲ νέες ἐποχές.

8. Τὶς ἐποχές περὶ αὐτὲς (στὶς 6 Αὐγούστου εἶναι ἡ Μεταμόρφωση τοῦ Σωτήρα καὶ στὶς 14 Σεπτεμβρίου, τοῦ Σταυροῦ) φεύγουν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα (τὴν Ἥπειρο ἰδίως) τ' ἀποδημητικά αὐτὰ πουλιά.

10. Ὁ λόγος εἶναι γιὰ τὸ χιόνι. Ἀνάλογο εἶναι τὸ γνωμικὸ: «Ἄν τ' Ἀγιοῦ Φιλίππου λείπω, τ' Ἄγιοι τῶν Ἀγῶ δὲ λείπω», δηλ. ὡς τὰ Εἰσόδια (21 Νοεμβρίου) θὰ ἔρθῃ ἐξάπαντος ἡ βαρυχειμωνιά. Σημείωσε καί: «Τὸ χιόνι τοῦ Δεκεμβρίου, χρυσάφι τοῦ καλοκαιριοῦ».

11. Γίνεται πρόβλεψη τοῦ καιροῦ ἀπὸ τὰ σύννεφα.

Ἄλλα καιρικά γνωμικά εἶναι: «Ὁ ἥλιος τοῦ Μαγιοῦ, τ' Αὐγούστου τὸ φεγγάρι», (τότε δηλ. εἶναι τ' ἄστρα αὐτὰ πολὺ καθαρά, χωρὶς συννεφιά), «Τοῦ ἥλιου κύκλος ἄνεμος, τοῦ φεγγαριοῦ χειμῶνας».

B) 1. Μέσα Ὀκτωβρίου εἶναι ἡ ἐποχὴ πού σπέρνουν τὰ κουνιά.

3. Εἶναι πιά μὲ τὸ παραπάνω ἀργά γιὰ νὰ ὀργώσῃ κανεὶς καὶ νὰ σπείρῃ τὸν Ἰανουάριο. Αὐτὸ γίνεται τὸ φθινόπωρο καὶ γιὰ τὰ ὄψιμα (τ' ἀραποσίτια) τὴν ἀνοιξή: Μάρτη καὶ Ἀπρίλη. Σημείωσε καὶ τὸ «Ὅποιος σπέρνει τὸν Ὀκτώβρη, ἔχει τρεῖς σωροὺς στ' ἁλώνι». Σχετικὸ εἶναι καὶ τὸ γνωμικὸ: «Ἡ πούλια βασιλεύοντας κι ὁ γεωργὸς ἀποσπέρνοντας». Ὅταν βασιλεύῃ ἡ πούλια, στὴ μέση Νοεμβρίου, πρέπει νὰ ἔχῃ τελειώσει ἡ σπορά, γιατί τότε πιά ἀρχίζουν οἱ βροχὲς καὶ ἡ βαρυχειμωνιά. (Πβ. καὶ τὸ «Ἀι-Μηνᾶς ἐμῆνυσε πούλια μὴν ξημερώση»). Στὴν Αἰτωλία λένε: «Τ' Ἀι-Πλάτανου (Πλάτωνα, στὶς 18 Νοεμβρίου) διαβαίνοντα καὶ ἡ πούλια βασιλεύοντα». Ἀνάλογο εἶναι καὶ τοῦ Ἡσιόδου (Ἔργ. 383) τό:

Πληιάδων Ἀτλαγενέων ἐπιτελλομενάων
ἄρχεσθ' ἀμήτου, ἀρότιοι δὲ δυσομενάων.

Τὸ Γενάρη γίνονται πιά ἄλλες δουλειές: «Γενάρη μήνα κλάδευε, φεγγάρι μὴν ξετάζης».

6. Ἡ βροχὴ εἶναι ἀπαραίτητη στὴ γεωργία, μὰ στὸν καιρὸ της, ὄχι πῶς καὶ τὸν Ἰούλιο, πού μόνο ζημιὰ φέρνει τότε.

8. Ὁ Αὐγούστος εἶναι ὁ εὐτυχισμένος μήνας γιὰ τὸν ἀγρότη μὲ τὴν πλοῦσια συγκομιδὴ τῶν καρπῶν του. Εἶναι ὁ μήνας τῆς ξεκούρασης.

9. Τὸ ἀμπέλι βασιτᾶ ὡς δεκαπέντε χρόνια μόνο, ἢ συκιὰ περισσότερο, ἢ ἐλιά πάρα πολλά, καὶ παράγει μόνο ὕστερ' ἀπὸ χρόνια. (Στὴν Ἱερὰ ὁδὸ τῆς Ἀθῆνας, πρὸς τὴν ἀρχὴ της, βρίσκεται ὁ κορμὸς παμπάλαιης ἐλιάς, πολλῶν ἐκατοντάδων χρόνων). Ἔτσι γιὰ νὰ ὠφεληθῆ κανεὶς ἀπὸ τὰ παραπάνω φυτὰ πρέπει νὰ φυτέψῃ ὁ ἴδιος τὸ ἀμπέλι του, τὴ συκιὰ νὰ τὴν ἔχη φυτεμένη ὁ πατέρας του, καὶ τὴν ἐλιά ὁ παππούς του.

10. Στὸ τέλος τῆς σπορᾶς λέει ὁ γεωργὸς ἀνασκοπώντας πῶς χρησιμοποιεῖς τὸ σιτάρι τῆς χρονιάς: ἓνα τρίτο τὸ ἔχω φαγωμένο, ἄλλο τρίτο τὸ ἔσπειρα καὶ μὲ ὅσο ἀπομένει θὰ περάσω ὡς τὴν ἄλλη σοδειά. Τὸ γνωμικὸ χρησιμεύει γιὰ ὁδηγὸς στοὺς χωρικοὺς, πού στὰ Εἰσόδια τῆς Παναγίας (21 Νοεμβρίου)—τῆς Πολυσπορίτισσας ἢ τῆς Μισοσπορίτισσας—ἔχουν νὰ χωρίσουν σὲ τρία τὴν σπορὰ κομιδῆ τους: αὐτὸ πού ἔχουν ἤδη φαγωμένο, αὐτὸ πού εἶναι γιὰ σπορὰ καὶ αὐτὸ πού τοὺς μένει γιὰ νὰ περάσουν.

11. Τὸ καλάμι μεγαλώνει στὴν ἀρχὴ πάρα πολὺ ἀργά, ἔπειτα ὁμως ξεπυτιέται γρήγορα.

12. Ἡ καλὴ βροχὴ στὴν ὥρα της φέρνει ἀφθονο θερισμό, ἐνῶ ἀργότερ θὰ φέρῃ καταστροφὴ στὴν παραγωγὴ.

14. Τὸ ἴδιο λέει καὶ τὸ γνωμικὸ: «Μᾶης ἄβροχος, τρυγητὸς χαρούμενος».

15. Ἀνάλογο εἶναι καὶ τὸ «Τῆς Ἁγίας Μαρίνας σύκο, τ' Ἁγίου Λιὸ σταφύλι καὶ τ' Ἀι-Παντελεήμονα καλάθι καὶ μαντίλι», «Τ' Ἀι-Λιᾶ, στούμπλιᾶ».

Γ) 1. Μὲ πρῖμο ἀέρα ἀρμενίζει τὸ καράβι γοργά.

2. Μὲ τὸ ἀπόγειο (ἢ ἀπόγι), πού φυσᾷ ἀπὸ τὴ στεριά πρῶι καὶ βράδ εἶναι εὐκόλο γιὰ κάθε καράβι νὰ ξεκινήσῃ.

3. Ταξιδεύεις καλὰ μὰ καὶ εὐκολώτερα μὲ βοριά παλιό, πού ἀρχίζει νὰ ξεθυμαίνει, καὶ μὲ νοτιὰ καινούριο, πού θὰ πέσῃ τότε ὁ ἄνεμος. (Κατ' ἄλλη ἐρμηνεία ὁ παλιὸς βοριάς σερώνει καὶ εἶναι καλοτάξιδος, ἐνῶ ὁ νοτιὰς εἶναι ἀστὸς καὶ γι' αὐτὸ πρέπει μόνο ὅταν ἀρχίξῃ νὰ ταξιδεύῃ ὁ θαλασινός).

4. Τὰ ταξίδια τῶν θαλασινῶν ἀρχίζουν μὲ τὰ Φῶτα, ἀφοῦ ἁγιαστοῦν νερὰ, καὶ τελειώνουν τὸ φθινόπωρο μὲ τὴν Ὑψωση τοῦ Σταυροῦ.

*Ἄλλα ναυτικὰ γνωμικὰ εἶναι: «Στ' Ἀπριλιοῦ τις δεχοτῶ ἔχε τὸ μάσ' ἀνοιχτό», «Οἱ κόρφοι καὶ τὰ πέλαγα μοιράζουν (δηλ. ὀβουν) τὸν ἀγέρον (ἀντίθετα μὲ τ' ἀκρωτήρια, ὅπου αὐτὸς δυναμώνει).

Δ) 1. Ἀπὸ τὴς 9 Δεκεμβρίου (παλιὸ ἡμερολόγιο) ἀρχίζει νὰ μεγαλώνῃ μέρρα (λιωτρόπι, οἱ τροπές).

2. Ὅριζονται οἱ μέρες τῆς ἀργίας γιὰ τὶς μεγάλες δεσποτικὲς γιορτές.

3. Εἶναι ἡ ἐποχὴ τῆς ἰσημερίας, 21 Μαρτίου καὶ 23 Σεπτεμβρίου.

4. Ἡ Κουφή ἐβδομάδα, ἡ ἕκτη τῆς Μεγάλης Σαρακοστής, κλείνει μὲ τὸ Σάββατο τοῦ Λαζάρου γιὰ ν' ἀκολουθήσῃ ἡ Μεγάλῃ Ἑβδομάδα.

7. Τὸ καλοκαίρι—πρόκειται γιὰ τὶς λατινικὲς ὀνομασίαις τῶν μηνῶν—μὲ τὶς ζέστες δὲ σηκώνομε τόσο εὐκόλα τὸ κρασί ἀνέρωτο, (εἶναι ὁμοῦ καὶ λιγοστὸ τότε!). Ἀνάλογο εἶναι καὶ τὸ «Τὸ Μάη πίνει τὸ κρασί, τὸ Θεριστὴ τὸ ξίδι, τὸν Ἄλωνάρι τὸ κρασί, νὰ δῆς τὸ παλικάρι». Σχετικὸ μὲ τὸ κρασί εἶναι καὶ τὸ γνωμικόν: «Τὰ πρωτοβρόχια πιάσανε, τὰ νιά κρασιά μεθᾶνε». Ἀνοίγονται αὐτὰ στὴν Πελοπόννησο τοῦ Ἁγ. Δημητρίου ἢ στὶς 3 Νοεμβρίου.

ΜΑΘΗΜΑ 60.¹

1. γερατειὰ	7. δουλειὰ	13. φτώχεια
2. ξύλο ἀπελέκητο	8. παλιὸ—λησμονήσης	14. νοῦ—γνώση
3. ποδάρια	9. ἀγγονία	15. μουλὰρι—γαῖδούρι—ᾶ- λογο
4. λέγε λίγα	10. σπίτι	16. γιατροῦς
5. γιατρὸ	11. ποιὸς εἶσαι	17. κυρὰ
6. πέντε καὶ στοὺς χέρι	12. τὴν ἀλήθεια	
1. Ρούμηλη—Μοριάς. — 2. Πόλη. — 3. Λεκάξι. — 4. πάρω—Τήνο. — 5. Κρη-
τικοί. (Φαίνεται πῶς τὸ γνωμικὸ ὑπονοεῖ τὴν παλικαριά τῶν Κρητικῶν).

ΜΑΘΗΜΑ 61.

1. Τρελὸς	13. Εὐγλωττος	24. Φιλάργυρος
2. Κρυφὸς	14. Γλωσσάς, αὐθάδης	25. Ξυπνὸς
3. Ἄσπιτος (ὄχι σοβαρὸς)	15. Ἄγνωστος	26. Ἀνήσυχος
4. Παμπόνηρος	16. Διαφορετικά	27. Τυχερὸς
5. Ἀμείλιχτος	17. Τερατολόγος	28. Ἀχόρταστος, ἀπατεώ- νας
6. Ἦσυχος	18. Δυσκολοπερίγραπτο, ἐξαιρετικὸ	29. Παμπόνηρος
7. Τετραπέρατος, φιλάρ- γυρος	19. Χαῖδεμένος	30. Ἀδέξιος, κουτὸς
8. Δυνατὸς (μ' ἐπιρροή)	20. Ναξιάρης, τεμπέλης	31. Ἀδύνατο (πράμα)
9. Αὐτονόητο	21. Ντροπιασμένος, μαζέ- μένος	32. Δύσκολος, μεμφίμοι- ρος. ²
10. Κακόκεφος	22. Φιλάργυρος	
11. Πολυφάγος	23. Ψεύτης, τερατολόγος	
12. Ἀνακόλουθος		

1. Στὸ Βιβλίον τοῦ Μαθητῆ πρέπει νὰ προστεθοῦν ἀποσιωπητικὰ στοὺς τέ-
λος τοῦ ἀρ. 12.

2. Ὁ ἀριθ. 33 στοὺς Βιβλίον τοῦ Μαθητῆ μπῆκε κατὰ λάθος (ὕπαρχει ἤδη
ὡς ἀρ. 18).

B

ΜΑΘΗΜΑ 62.

1. Ὅποιος δουλεύει, δὲ φοβᾶται οὔτε φτώχεια οὔτε κακομοιριά.
2. 3. Βγαίνουν ζημιωμένοι ὅσοι λείπουν ἀπὸ μοιρασιά· ἀδιαφοροῦμε γὰρ ὅσους βλέπομε σπάνια.
4. Γιὰ ὅσους πᾶνε ἀπὸ κακοῦ σὲ χειρότερα.
5. Γιὰ ἀνίκανους καὶ κατώτερους, πού τὰ ἔβαλαν μὲ πιὸ ἀξίους.
6. Γιὰ ἐκείνους πού δὲν προσέχουν τὰ πράματά τους.
7. Ὁ ἀδύνατος δύσκολα τὰ βγάξει πέρα μὲ τὸ δυνατό, ἀκόμη καὶ ἂν ἔχη τὸ δίκιο μαζί του.
8. Γιὰ ὅσους ἐπιμένουν στὸ σκοπό τους ἐνῶ τὰ πράματα γύρω εἶναι ἀνάποδα.
9. Τὰ πλούτη δὲ φτιάνουν τὸν ἄνθρωπο.
10. Τὰ περιστατικά ξεσποῦν πολλές φορὲς ἀλλοῦ ἀπὸ ἐκεῖ πού περιμένουμε ἢ γιὰ ἄλλες αἰτίες.
11. Καθένας προσέχει ἐκεῖ πού βρίσκεται τὸ ἐνδιαφέρον του.
12. Γιὰ ὅσους κρίνουν τὰ πράματα κατὰ τὸ δικό τους συμφέρον.
13. Καλὴ εἶναι καὶ ἡ διασκέδαση, μὰ νὰ μὴν παραμελοῦμε καὶ τὴ δουλειά μας.
14. Γιὰ ἕναν πού ξέρει τί κάνει.
15. Πρέπει νὰ περιμένουμε νὰ δοῦμε πῶς θὰ τελειώσῃ ἡ δουλειά.
16. Δύσκολο ν' ἀφήσῃ ὁ ἄνθρωπος παλιὰς συνήθειες.
17. Γιὰ ὅποιον ματαιοπονεῖ γιὰ ὅποιον δείχνεται πρόθυμος νὰ φανῇ χρήσιμος, μὰ πού εἶναι ἀκατάλληλος γιὰ βοήθεια ἢ πού ὑπόσχεται ἀπραγματοποίητα.
18. Ὁ νοικοκύρης εἶναι ἐλευθερός νὰ κἀνῃ ὅ,τι τοῦ ἀρέσει.
19. Γιὰ ἕναν πού ἔχει στενὴ καὶ περιορισμένη ἀντίληψη.
20. Λέγεται γιὰ ἀδιάκριτο.
21. Τὸ κακὸ μπορεῖ νὰ μεγαλώσῃ ὅταν τὸ βοηθῇ ἡ περίσταση.
22. Λέγεται γιὰ ἕναν πού φροντίζει τὰ ξένα καὶ δὲ νοιάζεται τὰ δικά του.
23. Ἡ ἐλευθερία εἶναι τὸ μεγαλύτερο ἀγαθὸ.
24. Γιὰ τὴ μοιρολατρία.
25. Καθένας εἶναι δεμένος μὲ τὸ ἐπάγγελμά του, μὲ τὴ μοῖρα του.
26. Γιὰ τὴν ἀχορτασιά.

ΜΑΘΗΜΑ 63.

1. βονὰ	8. ἀργαλιὸς	15. Κάλεσέ τον στὸ γάμο σου
2. ἀδειανὸ	9. σκαλίζει	16. Μ' ὅποιον δάσκαλο καθίσης
3. μυαλὰ	10. γάιδαρο	17. Ὅποιος ἀνοίγει τὸ λάκκο τοῦ ἄλλου
4. γνωστικοὶ—μποροῦν—σηκώσουν	11. ψωμί	18. Ἀφήσαμε τὸ γάμο
5. τὸ λυγρὰκι—ἡ νύχτα	12. Ἄερας	19. Ἀνὸ γάιδαροι μαλώνανε
6. αὐλάκι	13. ἀλλοῦ γεννοῦν οἱ κότιες	20. Τῆς νύχτας τὴ δουλειά
7. Πόλη	14. Κάθε πράμα στὸν καιρὸ του	

ΜΑΘΗΜΑ 64.

α) Τί γυρεύει ἡ ἄλεπού στὸ παζάρι;—Ἡ ἄλεπού μ' ἀκρίδες δὲ χορταίνει.—Ἡ ἄλεπού ἑκατὸ χρονῶ και τ' ἄλεπουδέλια ἑκατὸ δέκα.

β) Ἡ δουλειὰ νικάει τὴ φτώχεια.—Ἡ δουλειὰ ντροπὴ δὲν ἔχει.—Ἡ πολλὴ δουλειὰ τρώει τὸν ἀφέντη της.—Ράβε, ξήλωνε, δουλειὰ νὰ μὴ σοῦ λείπη.—Τῆς νύχτας τὴ δουλειὰ τὴ βλέπει ἡ μέρα και γελᾷ.

γ) Ἄξωστος τρέχει ὁ γείτονας κι ὁ συγγενὴς ζωσμένος (γιὰ νὰ βοηθήση).—Ἡ κακὴ γειτόνισσα, καλὴ νοικοκυρὰ.—Θεὸς και γείτονας δὲ λαθεύουν.—Ἀπὸ τὸ Θεὸ και τὸ γείτονα δὲν μπορεῖς νὰ φυλαχτῆς.—Κι ὁ φτωχὸς ὁ γείτονας γιὰ φωτιὰ χρειάζεται.

δ) Κάλλιο ἔνας φίλος παρὰ χίλια γρόσια.—Ἀγάπα τον τὸ φίλο σου μετὰ ἐλατωμάτα του.—Ἄν καινούριο φίλο πιάσης, τὸν παλιὸ μὴν τὸν ξεχάσης.

ε) Ἡ ἀλήθεια δὲν κρύβεται.—Ἡ ἀλήθεια βασιλεύει και τὸ ψέμα φύγεται.—Ἀπὸ λωλὸ και ἀπὸ μωρὸ μαθαίνεις τὴν ἀλήθεια.—Ἡ ἀλήθεια εἶναι μιά.—Ἡ ἀλήθεια εἶναι τοῦ Θεοῦ.

ΜΑΘΗΜΑ 65.

Τόσο ἄφθονες εἶναι οἱ παραλλαγὲς ποὺ παρουσιάζουν οἱ παροιμίες, ὥστε δὲ θὰ δυσκολευτοῦν νὰ βροῦν ἀπὸ αὐτὲς και τὰ παιδιά τῶν ἀσικῶν κέντρων. Μποροῦμε νὰ ξεχωρίσωμε δύο εἰδῶν παραλλαγές, ἐκεῖνες, ποὺ με μία δυὸ λέξεις ποὺ παραλλάζουν φυλάγουν ἐντελῶς τὸ ἴδιο νόημα, και ἐκεῖνες ποὺ δείχνουν κάποια διαφορά σ' αὐτό. Στὸ πρῶτο εἶδος συναλλάσσονται λέξεις ταυτόσημες (*κοκόροι - πετεινοί*) ἢ ποὺ διαφέρουν μόνο στὴ φωνητικὴ τους μορφή (*πρινάρια - πουρνάρια*) ἢ τὸν τύπο τους (*ποδάρια - πόδια*). Στὸ δεύτερο εἶδος ἀνήκουν παραλλαγές καθὼς «Ὅλοι κλαῖνε τὸν πόνο τους (τὸ γάλι τους) κι ὁ μυλωνὰς τ' αὐλάκι», «Ὁ κόσμος τὸ 'χει βούκινο (τούμπανο) κι ἐμεῖς κρυφὸ καμάρι».

Μποροῦμε ἀκόμη νὰ ξεχωρίσωμε—στὶς ἀνώτερες τάξεις—παραλλαγές γεννημένες ἀνάμεσα σὲ λέξεις κοινές, κοινὴ και ἰδιωματικὴ ἢ και τὶς δυὸ ἰδιωματικές.

ΜΑΘΗΜΑ 66.

1. Παλιὰ σχετικὰ παροιματικὴ φράση¹, ποὺ ἴσως ἀναφέρεται στὸν καβαλάριο κύρ Ἰωάννη Κουτρούλη. Εἶχε παντρευτῆ με γιορτὲς μεγάλες στὰ 1394 ἀφοῦ πῆρε διαζύγιο ἀπὸ τὴν πρῶτη του γυναῖκα ὕστερ' ἀπὸ προσπάθειες δεκα

1. Τὰ ὄρια ἀνάμεσα στὶς παροιμίες και τὶς παροιματικὰς φράσεις ἀπὸ τὴν ἱστορία και τὴ λογοτεχνία δὲν ξεχωρίζονται ἐντελῶς. Καὶ στὶς δυὸ περιπτώσεις πρόκειται γιὰ κάτι ποὺ ἔγινε παροιμακὸ. Ὅταν εἶναι λόγος γιὰ ῥήση εἰπωμένη ἀπὸ ἱστορικὸ πρόσωπο ἢ γιὰ μνεῖα ῥητὴ σὲ κείμενο λογοτεχνικὸ τότε ἔχομε τὴ δευτέρη περίπτωση (βλ. «Κρατικὴ Γραμματικὴ» σ. 199, και «Παροιματικὰς φράσεις ἀπὸ τὴν ἱστορία και τὴ λογοτεχνία», Εἰσαγωγή).

εφτά χρόνων¹. «Του Κουτρούλη ὁ γάμος» ἐπιγράφεται καὶ κωμωδία τοῦ Ἀλέξ. Ραγκαβῆ (1845).

2. Ὄταν ὁ Λάμπρος Κατσώνης, νικητῆς ὡς τότε, νικήθηκε ἀπὸ τὸν ἐχθρικό στόλο κοντὰ στὴν Ἄντρο τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1790, γεννήθηκε ἡ φράση αὐτὴ ἀνάμεσα στοὺς γύρω νησιώτες, ποὺ τὴν εἶπαν μὲ κάποια χαιρεκακία γιὰ τὶς φορολογίες ποὺ τοὺς ζητοῦσε.

3. Ἀφορμὴ στὴν παροιμιακὴ αὐτὴ φράση ἔδωσε κάποιο ἱστορικό περιστατικό ποὺ μὲ τὸν καιρὸ ἔγινε μῦθος μὲ ποικίλες μορφές. Ἀναφέρεται σ' ἕναν ἐπίσκοπο τοῦ Δαμαλά (ἀρχ. Τροιζήνας) ἡ ἐπισκοπὴ Δαμαλῶν καταργήθηκε λίγο ὕστερ' ἀπὸ τὸ Εἰκοσιένα καὶ συγχωνεύθηκε μὲ τὴν ἐπισκοπὴ Ἄργους, ποὺ κατὰ τὴν παράδοση δὲν τοῦ ἄρεσε ἕνα δῶρο ποὺ τοῦ εἶχαν κάμει ἀπὸ μικρὰ ψάρια καὶ βγήκε γιὰ νὰ ψαρέψη μεγαλύτερα, ἀλλὰ αἰχμαλωτίστηκε ἀπὸ κουρσάρους Μπαρμπερίνους καὶ ὑποχρεώθηκε ν' ἀλέθη σιτάρι καὶ νὰ νανουρίζῃ ἕνα μωρό. Τὰ περιστατικά αὐτὰ ὑπαινίσσονται οἱ στίχοι: «Πίσκοπε τοῦ Δαμαλά, | δίχως τοῦ, δίχως μυαλά, | τὰ μικρὰ δὲν ἤθελες, | τὰ μεγάλα γύρευες, | τράβα τὸ χερσόμυλο, | κούνα τ' ἀραπόπουλο».—Οἱ δυὸ στίχοι λέγονται μὲ τὸ νόημά τους. Πβλ. Π ο λ ί τ η, Παροιμ. τ. Δ' σ. 259, καὶ Κ ο υ κ ο υ λ ἔ Λαογραφία τ. 2 (1910) σ. 548, τ. 3 (1911) σ. 274.

4. Ὄταν ὁ Νικηταρῶς Σταματελόπουλος χάρισε στὸ συμπολεμιστὴ τοῦ Κολοκοτρώνη Τσοπανάκο, ἀκόλουθό του στὴν Ἐπανάσταση, ἕνα πολεμικὸ ἄλογο, ὁ Τσοπανάκος, ποὺ δὲν εἶχε τὰ μέσα νὰ τὸ τρέφῃ, τὸν εὐχαρίστησε ἕμμετρα, ἐξηγώντας ὅτι «Τὸ δῶρο σου, Νικηταρᾶ, | εἶν' ἄλογο χωρὶς οὐρᾶ. | Ἡ μοῦ στέλνεις τὸ κριθάρι | ἢ σοῦ στέλνω τὸ τομάρι».—Τὸ λέμε κάποτε γιὰ νὰ ἐξηγήσωμε σὲ δωρητὴ πὼς τὸ δῶρο του χρειάζεται νὰ συμπληρωθῇ (βλ. Π ο λ ί τ η, Παροιμίες Δ' σ. 622).

5. Λένε πὼς τὸ εἶπε ὁ Κολοκοτρώνης στὸ Νικηταρᾶ—κατ' ἄλλους ὁ Νικηταρῶς στὴ γυναῖκα του—ποὺ τὸν συμβούλευε νὰ ταξίδευε στὸ ἐξωτερικό, ὅπου τὸν εἶχαν καλέσει φιλέλληνας.—Λέγεται εἰρωνικά γιὰ ὀνομαστοὺς ἀνθρώπους κατώτερους ἀπὸ τὴ φήμη τους. (βλ. Π ο λ ί τ η, Παροιμίες Γ' σ. 159).

ΜΑΘΗΜΑ 67.

Α) 1. Σὲ τοῦτον τὸν κόσμῳ ὁ καθέννας μὲ τὸν καημό του.—Δώδεκα Ἀπόστολοι ἦταν, ὁ καθέννας μὲ τὸν πόνο του.—Ὅλοι κλαῖν τὸν πόνο τους κι ὁ μυλωνάς τ' αὐλάκι.

2. Ἀγαπάει ὁ Θεὸς τὸν κλέφτη, μ' ἀγαπάει καὶ τὸ νοικοκύρη.—Μιά τοῦ κλέφτη, δυὸ τοῦ κλέφτη, τρεῖς καὶ τὴν κακὴ του μέρα.—Ὁ κλέφτης κι ὁ ψεύτης τὸν πρῶτο χρόνο χαιρόνται.

2. Ὁ Φ. Κουκουλῆς ποὺ εἶχε ὑποστηρίξει τὴ γνώμη αὐτὴ στὴ Λαογραφία 2 (1911) σ. 254) νομίζει τώρα πὼς ἡ φράση γεννήθηκε ἀπὸ τοὺς διαπομπευόμενους γιὰ τιμωρία στὴ βυζαντινὴ ἐποχῇ, ποὺ τοὺς περιφέραν κουρεμένους, *κουτρούληδες*, καβάλα ἀνάποδα σὲ γάιδαρο, στοὺς δρόμους, ἔτσι ποὺ γινόταν, μὲ τὸν κόσμῳ ποὺ ἀκολουθοῦσε, «τοῦ κουτρούλη τὸ πανηγύρι» (Ἑλλην. Δημιουργία 1 (1948) σ. 525).

3. Κάλλιο πέντε και στο χέρι παρά δέκα και καρτέρει.—Κάλλιο τὸ καθημερινὸ αὐγὸ παρά τὴν αὐριανὴ κότα.—Κάλλιο σήμερα ἔν' αὐγὸ παρά τὴν αὐριανὴ κότα.—Δῶσε μου σήμερα, κι αὐριο βλέπουμε.—Κάλλιο τὸ σημερινὸ ψωμί παρά τὴν αὐριανὴ πίτα.—'Ασ' τὰ σφογγάτα γι' αὐριο, ψωμί νὰ βροῦμε ἀπόψε.

4. Νὰ φωνάξῃ ὁ βοσκὸς τὸ λύκο, νὰ φωνάξῃ κι ὁ καρβουνιάρης!—Νὰ κλαίνε οἱ ἀξύμωτοι, νὰ κλαίῃ κι οἱ ζυμωμένοι!

5. *Ἄλλοι βγάξουν τὸ λαγὸ ἀπὸ τὸ ρουμάνι κι ἄλλοι τόνε τρώγουνε.—*Ἄλλοι σκάφτουν και κλαδεύουν κι ἄλλοι πίνουν και μεθοῦν.—*Ἄλλοι σπέρνουν και θερίζουν κι ἄλλοι τρῶν και μακαρίζουν.—*Ἄλλοι χάσκουν κι ἄλλοι καταπίνουν.—*Ἄλλος ἔχασκε κι ἄλλος ἐματάλαβε.—*Ἄλλος βαστοῦσε τὴν κοφίνα κι ἄλλος ἔτρωγε τὰ σιμίτια.

6. *Ἐλα, παππού μου, νὰ σοῦ δείξω τ' ἀμπελοχώραφά σου.—*Ὁρμηνεύει τὸ πουλὶ τὴν κότα.—Μαθαίνει τὴν κυρά του νὰ γνέθῃ.

Β) 1. *Ἡ στραβὸς εἶν' ὁ ἀργαλειὸς ἢ φταίγουν τὰ μιτάρια.

2. *Ἐδῶ καράβια χάνονται κι ἐσύ, βαρκούλα μου, ποῦ πᾶς; —*Ὁ κόσμος ποντίζεται κι ἡ γριά ξεροχτενίζεται.

3. Πῆγε γιὰ μαλλὶ και βγήκε κουρεμένος.—*Ἐπήγαμε νὰ πιάσωμε και μᾶς ἔτσακώσανε.

4. *Ἄλλος ἔχει τ' ὄνομα κι ἄλλος ἔχει τὴ χάρη.—*Ὁ λύκος ἔχει τ' ὄνομα κι ἡ ἀλεπού τὴ χάρη.—*Ὁ Μάης ἔχει τ' ὄνομα κι ὁ Ἀπρίλης τὰ λουλούδια.

5. «Γειά σου (ἢ: Καλημέρα), Γιάννη». - «Κουκιά σπέρνω». —Πάρ' τόνε στὸ γάμο σου νὰ σοῦ πῆ και τοῦ χρόνου. (Γιὰ ὅσους μιλοῦν ἀσυνάρτητα).

6. Πές μου μὲ ποιόνε κάθασαι γιὰ νὰ σοῦ πῶ ποιὸς εἶναι.—Πές μου ποιὰ εἶν' ἡ συντροφιά σου, νὰ σοῦ πῶ τὴν ἀνθρωπιά σου.

7. *Ἐγὼ τὸ λέω τοῦ σκύλου μου κι ὁ σκύλος τῆς οὐρᾶς του.—*Ἐγὼ κρατῶ τὸν κοῦκο μου κι ὁ κοῦκος τὴν οὐρά του. (Λέγεται ὅταν ἕνας προστάξῃ ἀδικαιολόγητα ἄλλον νὰ κάμῃ κάτι ποῦ ἔχει νὰ τὸ κάμῃ ὁ ἴδιος).

8. Τὸ σκοινὶ μονὸ δὲ φτάνει, διπλὸ φτάνει και περισσεύει.

ΜΑΘΗΜΑ 68.

Α) 1. *Ὅχι Γιάννης μόνο Γιαννάκης!—Τί μπαρμπα-Γιάννη, τί Γιάννη-μπάρμπα!—*Ὅχι κρασί μὲ νερὸ παρά νερὸ μὲ κρασί!—*Ὅχι κότα παρά κοτοπούλι!—Δὲν εἶν' αὐγὸ μόν' ἢ κότα τὸ 'καμε!—*Ὅχι ρούφα κι ἄρμεγε, μόν' ἄρμεγε και ρούφα!

2. Κύλησε ὁ τέντζερης και βρῆκε τὸ καπάκι.—*Ἀγάπα ἢ Μάρω τὸ χορὸ, ἦβρε κι ἄντρα χορευτή.—*Ἤβρε ὁ γύφτος τὴ γενιά του κι ἀναγάλλιασ' ἢ καρδιά του.

3. *Ὅπου λαλοῦν πολλοὶ κοκόροι ἀργεὶ νὰ ξεμερῶση.—Οἱ πολλοὶ καρaboκυρατοὶ χαλοῦν τὸ καράβι.— Τὰ πολλὰ χέρια πνίγουν τὰ κουκιά.— Πολλοὶ ἄρχοντες χαλοῦν τὴν πόλη.—Οἱ πολλὲς μαμὲς πνίγουν τὸ παιδί.

4. "Αν καθίσης με στραβό, ως τὸ βράδν ἀλληθωρίζεις.—Μ' ὅποιο δάσκαλο καθίσης, τέτοια γράμματα θὰ μάθης.—"Αν γειτονένης με κουτσό, θὰ μάθης νὰ κουτσαίνης.

Β) 1. "Εμπρὸς γκρεμὸς καὶ πίσω θάλασσα (ἢ: λύκος).—"Εμπρὸς βαθὺ καὶ πίσω ρέμα.—Κι ἂν στρέψω πίσω ντρέπομαι, κι ἂν πάω μπρὸς φοβάμαι.—Καὶ μπρὸς καπνὸς καὶ πίσω στάχτη.—"Ανάμεσα σφυρὶ κι ἀμόνι.

2. "Απὸ πέτρα σὲ λιθάει.—"Απὸ τὴ φωτιά στὰ κάρβουνα.—"Απὸ τὸ διάβολο στὸν τριβόλο (κυρ. ζιζάνιο τῶν ἀγρῶν, κολλιτσιδα).—"Απὸ ἓνα κακὸ σὲ ἄλλο χειρότερο.—"Απὸ τὸ κακὸ στὸ χειρὸ ("Ηπειρός).

3. Καὶ τὸ ψωμί σωστὸ καὶ ὁ σκύλος χορτασμένος.—Καὶ τὸ λύκο χορτάτο καὶ τὸ κοπάδι ἀκέραιο.—Καὶ τὴν κοιλιὰ γεμάτη καὶ τὴν προβάτα ἀκέρια.

4. Τὰ λέει τοῦ παραθυριοῦ γιὰ νὰ τ' ἀκούη ἢ πόρτα.—Χτυπάει τὸ σάμαρι ν' ἀκούση τὸ γαϊδούρι.—Γιὰ σὲ τὰ λέω, πεθερά, γιὰ νὰ τ' ἀκούη ἢ νύφη.

5. Εἶπε ὁ γαίδαρος τὸν πετεινὸ κεφάλι.—Εἶπε τὸ βόδι τὸν πετεινὸ χειλιά.

6. "Εμαθῆς με, πέρασά σε.—Θρέψε τὸν κόρακα γιὰ νὰ σοῦ βγάλῃ τὸ μάτι.—"Εμαθα καὶ μπαρμπιερεῦ, φάσκελα στὸ μάστορά μου.

7. Μαθημένα εἶν' τὰ βουνά, νὰ βρέχουν νὰ χιονίζουν.—Μαθημένα τὰ βουνά ἀπὸ χιόνια.—Μαθημένο εἶναι τ' ἀρνὶ νὰ κουρεύεται, νὰ ζῆ.—"Ο βρεμέτος τὴ βροχὴ δὲ φοβάται.

8. Δυὸ ποδάρια δὲ χωροῦν σ' ἓνα παπούτσι.—Δυὸ κεφάλια σὲ μιὰ σκούφια δὲ χωροῦν. (Γιὰ δυὸ δουλειές πού δὲν μποροῦν νὰ γίνωνται μαζί, ἢ γιὰ δυὸ ἀνθρώπους πού δὲν μποροῦν νὰ συνεργαστοῦν ἐπειδὴ θέλουν καὶ οἱ δύο νὰ διευθύνουν).

ΜΑΘΗΜΑ 71.

Αα) 1. Δὲν καταλαβαίνει.—2. Τὸ παράκαμε.—3. "Εξαφανίστηκε.—4. Παρανοχλεῖ (παραέγινε ἐνοχλητικός).—5. "Ανακατώνεται.—6. Θυμῶ.—7. Μάλωσε.—8. Βασανίζεται.—9. "Υποφέρει μόνος του.—10. "Ετοιμάζεται.—11. Μάνιασε.

β) 1. Πολύ.—2. Καλὰ (ἀπ' τὴν καλὴ κι ἀπ' τὴν ἀνάποδη).—3. "Ασκημα.—4. Πέρα (γιὰ) πέρα.—5. Στὸ ἀπροχώρητο.—6. "Αρκετά.

Β) 1. Γιὰ τὸ τίποτε.—2. Τελείωσε. Μὴν περιμένης τίποτε πιὰ. "Αποτυχία.—3. Πολὺ μακρινὴ συγγένεια.—4. "Εμαθα, ξέρω πολλὰ σὲ βάρος σου, γιὰ λογαριασμό σου, (ἔχω νὰ σοῦ τὰ ψάλλω).—5. Κάνει σὰ νὰ μὴν ἤθελε.—6. Λέει στὸν καθέναν τίς ἀλήθειες του. Δὲ συγχωρεῖ.—7. "Ανοησίες.—8. "Ο,τι γίνη ἄς γίνη.—9. "Ο ἓνας χειρότερος ἀπὸ τὸν ἄλλο.—10. Τολμηρός, (πού τολμᾷ χωρὶς νὰ λογαριάξῃ τοὺς κινδύνους).—11. Θὰ γίνουν μεγάλα (ἀφάνταστα) πράγματα.—12. "Αδικα περιμένεις.—13. Εἶναι ἀπελπισμένος, μετανιωμένος.—14. Νὰ γίνη ἔπος ἐπιθυμῆς.—15. Τὸ πίστεψε καὶ τὸ περιμένει. Τὸ πῆρε γιὰ βέβαιον.—16. "Υπερτιμᾷ τὴ δύναμή του. Τὸ παραπῆρε ἀπάνω του.—17. "Ασήμαντη ἢ ζημιὰ.—18. Παρεξήγηση. "Ο,τι καὶ νὰ κάμης σὲ παρεξηγοῦν. Διαβολή.—19. "Ασυνεννοσία.—20. Τίποτε δὲν τοῦ ἀρᾶσει.

ΜΑΘΗΜΑ 72.

A) 1. Κάθεται σ' άναμμένα κάρβουνα.—Κάθεται στ' άγκάθια, στά καρφιά.— Τόν τρώνε τὰ πόδια του.— Τόν τρώει τὸ σκουλήκι.— Στέκει ὀρθός και μὴ καθούμενος.

2. Βρῆκε τὸ καρφὶ τὴν τάβλα.— Ἦβρε ἡ τρύπα τὸ καρφὶ της.— Βρῆκε ὁ Φίλιππος τὸ Ναθαναήλ.— Ἐκύλησε ὁ τζέντζερης και βρῆκε τὸ καπάκι.— Ἄν δὲν ταιριάζανε δὲ συμπεθεριάζανε.

3. Κατὰ φωνὴ και ὁ γάιδαρος.— Στὴ χαρὰ και ὁ χαρατζῆς.— Σύρε (δηλ. πές) (ἢ: πιάσε) ὄνομα νὰ βρῆς κορμι (ἢ: χωριό).

B) 1. Τὸ μήνα πού δὲν ἔχει Σάββατο.— Ὅταν δῶ τ' αὐτὶ μου.— Σὰν κάμη ὁ μύρμηγκας αὐγό.— Ὅταν ἀσπρίση ὁ κόρακας και γίνη περιστέρι.— Ὅταν βγῆ ὁ ἥλιος ἀνάποδα (ἢ: ἀπὸ τὴ Δύση).— Ὅταν ἀνεβῆ ὁ γάιδαρος στὴν καρυδιά.

2. Κοπανίζει ἀέρα (στὸ γουδί).— Ἐκαμε μιὰ τρύπα στὸ νερό.— Γυρεύει ψύλλους στ' ἄχερα.— Δεματιάζει αὐγά.— Βαρεὶ τοῦ ἡλιοι πετριές.— Γυρεύει στά καταβραχα νερό.— Θέλει ν' ἀδειάση τὴ θάλασσα μὲ τὸ κουτάλι.

3. Ἄρες μάρες κουκουάρες.— Ἄρρητα θέματα.— Ξύλα κούτσουρα, δαυλιὰ καμένα.— Ἄραφα ραμμένα, κουκιὰ μαγειρεμένα.— Ἀπὸ τὸ Καστελόριζο φαίνεται τὸ Σινώπι.

4. Κουφοῦ καμπάνα και ἄν βροντᾶς, νεκρὸ και ἄν θυμιατίζης, και μεθυμένο και ἄν κερνᾶς, ὅλα χαμένα τὰ ἔχεις.— Κούρφε τ' αὐγὸ και πάρε τὸ μαλλὶ του.— Ἄν γίνη, νὰ μοῦ τρυπήσης τὴ μύτη.— Τὸν ἀράπη νὰ λευκαίνης, τοῦ κουφοῦ νὰ τυμπανίζης, τοῦ τυφλοῦ νὰ δείχνης στράτα, εὐκαιρα τὸν κόπο χάνεις.— Τὸν ἀράπη ἄν σαπουνίζης, τὸ σαποῦνι μόνο χάνεις.

5. Τὸ ἄσπρο κάνει μαῦρο.— Κάνει τὴ μύγα βόδι.— Βγάζει ἀπὸ ἀρσενικὸ γάιδαρο θηλυκὸ πουλάρι.— Μᾶς ἔκαμε τὸ τζιτζίκι ἀηδόνι.

Γ

ΜΑΘΗΜΑ 73.

A) Τὶ γυρεῦει ἡ ἀλεπού στὸ παζάρι; — Χορταίνει ὁ Ἄδης κόκαλα; — Λεῖπει ὁ Μάρτης ἀπ' τὴ Σαρακοστή; — Πόθε νὰ πιάσης ἀχινὸ και νὰ μὴ σ' ἀγκυλώση;

B) Πῶς πᾶνε, κόρακα, τὰ παιδιὰ σου; — Ὅσο πᾶνε μαυρίζουνε. Ἄκαμάτρα, βράσ' κουκιὰ.— Ἄς τὰ φάγωμε και ὠμά. Πεταίει ὁ γάιδαρος; — Πεταίει. Πῶς πᾶν οἱ τυφλοὶ στὸν Ἄδη; — Σέρνοντας ὁ ἕνας τὸν ἄλλο. Τὶ κάνεις, Γιάννη; — Κουκιὰ σπέρνω. Ποιὸς σοῦ ἔβγαλε τὸ μάτι; — Ὁ ἀδερφός μου.— Γι' αὐτὸ εἶναι βγαλμένο σύρριζα. Ἐπιασα τὸν κλέφτη.— Φέρ' τον ἐδῶ.— Δὲν ἔρχεται.— Ἄφ' τον.— Τὸν ἀφήνω μὰ δὲ μ' ἀφήνει.

Γ) Ἄναβε τὸ λυχνάρι σου προτοῦ νὰ σέ ἔβρη ἡ νύχτα.— Ἦβρες τραπέζι, κάθισε ἤβρες ξυλιές, τραβήξου.— Δέκα μέτρα και ἕνα κόψε.— Ράβε, ξήλωνε, δουλειὰ νὰ μὴ σοῦ λείπη.— Δανείσου, καλοπλέρωσε, νὰ σοῦ ξαναδανείσουν.— Τὰ ἔχεις νὰ λάβης γύρευε, και τὰ χρωστᾶς πλερώνεις.

Δ) Ἐδῶ σὲ θέλω, κάβουρα, νὰ πηδᾷς στὰ κάβουνα.—Τί νὰ σοῦ πῶ, κρομμύδι μου; Κάθε χαψιά καὶ δάκρυ! — Δάσκαλε, ποῦ δίδασκες καὶ νόμο δὲν ἐκράτεις.—Ἡβρες φαί; φάε. Ἡβρες ξύλο; φύγε.—Βασίλη, τίμα τὸν παπά, καὶ σὺ, παπά, ἔχε γνώση.

ΜΑΘΗΜΑ 74.

Στὸ μάθημα (54) ἔχουν ἱαμβικὸ μέτρο οἱ παροιμίες ἀρ. 1, 4, 6, 14 - 17, καὶ τροχαϊκὸ οἱ παροιμίες ἀρ. 10, 20.

Στὸ μάθημα (58) ἔχουν ἱαμβικὸ μέτρο οἱ παροιμίες ἀρ. 1, 7, 11, 13, 15, 21, 26, καὶ τροχαϊκὸ οἱ παροιμίες ἀρ. 3 - 5, 10, 19, 22, 24, 25.

ΜΑΘΗΜΑ 75.

Στὸ μάθημα (58) ἔχουν ἱαμβικὸ μέτρο: 15σύλλ., οἱ παροιμίες ἀρ. 1, 11, 15, 21, 26 καὶ 8σύλλ., οἱ παροιμίες ἀρ. 7, 13 (διπλό).

Τροχαϊκὸ μέτρο ἔχουν: 8σύλλ., οἱ παροιμίες ἀρ. 3, 4, 5, 19, 22, 25. Ὁ ἀρ. 8 ἔχει 5 + 6 συλλαβές.

Στὸ μάθημα (62) ἔχουν ἱαμβικὸ μέτρο: 15σύλλ., οἱ παροιμίες ἀρ. 3, 10, 12, 19, 23, καὶ 8σύλλ. ὁ ἀρ. 26. Τροχαϊκὸ μέτρο ἔχουν: 8σύλλ., οἱ παροιμίες ἀρ. 5, 9, 14.

Ἰαμβοτροχαϊκὸ μέτρο: 8σύλλ. + 8σύλλ. ἔχει ὁ ἀρ. 2.

ΜΑΘΗΜΑ 76.

A. Ἰαμβικά.

15σύλλαβο: Ἀγάλια ἀγάλια γίνεται ἢ ἀγουρίδα μέλι.—Ὁ λύκος κι ἂν ἐγέρασε κι ἄλλαξε τὸ μαλλί του, | τὴ γνώμη του δὲν ἄλλαξε μηδὲ τὴν κεφαλή του.

8σύλλαβο: Ἐδῶ καράβια χάνονται | κι ἐσύ, βαρκούλα μου, ποῦ πᾶς;—Ὅλο τὸ βόδι φάγαμε | καὶ στὴν οὐρὰ ἀποστάσαμε.—Πίσω ἔχει ἢ ἀγλάδα τὴν οὐρὰ.—Πῆρε ὁ στραβὸς κατήφορο.

5σύλλαβο: Ἐγέλασές με | μὰ ἔμαθά τσ.

4σύλλαβο: Ἀκάλεστος | ἀκάθιστος.—Μικρὸ χωριὸ | πάντ' ἀγγαρεία.—Πολλὰ μαλλιά, | λίγα μυαλά.

B. Τροχαϊκά.

12σύλλαβο: Παινα τὰ βονὰ κι ἀγόραζε τοὺς κάμπους.—Ὅσα φέρνει ἢ ὄρα δὲν τὰ φέρνει ὁ χρόνος.

8σύλλαβο: Νὰ σοῦ δεῖξω ἐγὼ νὰ μάθης | πόσ' ἀπίδια βάζει ὁ σάκος.—Πέσε, πίτα, νὰ σὲ φάω.—Κάθε τάμα τρεῖς ἡμέρες.—Μεροδοῦλι μεροφαί.

7σύλλαβο: Ρώτα με νὰ σὲ ρωτῶ, | νὰ περνοῦμε τὸν καιρό.—Ἡρθε κι ἄλλος ἀπ' τὴν Κῶ | καὶ γυρεῦει μερδικό.—Ἀδικομαζώματα, | διαβολοσκορπίσματα.

6σύλλαβο : Δούλευε νά ζήσης, | σπειρε νά θερίσης.—Στοῦ κουφοῦ τήν πόρτα |
ὄσο θέλεις βρόντα.

4σύλλαβο : Ἡ πρᾶμᾶτεια | θέλει μάτια.—Δουλεμένα | ζηλεμένα.—Ἐχεις γλώσ-
σα ; | ἔχεις γρόσσα.—Κάθε τόπος | καί συνήθειο.—Τί εἶχες, Γιάννη ;
| Τί εἶχα πάντα.—Ἡθελές τα, | ἦπαθές τα.

Γ. Ἰαμβοτροχαϊκά.

8σύλλ.+7σ. : Τὸ λύκο τὸν κουρεύανε (δηλ.: πομπεύανε). | «Ποῦθε πᾶν τὰ πρόβατα ;»
6σύλλ.+5σ. : Σκυλι ἀπὸ μαντρι | κι ἄνθρωπο ἀπὸ σόι.

Παρατήρηση : Γιὰ μερικὲς παροιμίες μπορεῖ τὴν πρώτη στιγμή ν' ἀπορή-
σωμε σὲ ποῖο ἀκριβῶς εἶδος μέτρου (ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸ τῶν συλλαβῶν) πρέ-
πει νὰ τίς κατατάξωμε. Σ' αὐτὸ μπορεῖ νὰ μᾶς βοηθήσῃ :

α) Ἡ ὁμοιοκαταληξία, πὸν ἐνδεχομένως παρουσιάζεται στὴ μέση
καὶ στὸ τέλος τῆς παροιμίας μοιράζοντάς τιν σὲ δύο ἀκριβῶς ἴσα μέρη. «Ἡ
πρᾶμᾶτεια θέλει μάτια», θὰ εἶχε, χωρὶς τὴν ὁμοιοκαταληξία (*άτια*), γιὰ μέτρο
τὸ 8σύλλαβο τροχαϊκό.

β) Τὸ μέγεθος τοῦ στίχου, πὸν κανονικὰ δὲν ξεπερνᾶ ὀρισμένο
ἀριθμὸ συλλαβῆς· τίς δεκαπέντε τὸ ἰαμβικό, δώδεκα τὸ τροχαϊκό. Γι' αὐτὸ ἀνή-
κει στὸ 8σύλλ. (καὶ ὄχι στὸ 16σύλλ.) τὸ «Ἐδῶ καράβια χάνονται | κι ἐσύ, βαρ-
κούλα μου, πὸν πᾶς ;», καὶ στὸ 8σύλλ. τροχαϊκὸ (καὶ ὄχι στὸ 16σύλλ.) τὸ «Νά
σοῦ δεῖξω γὼ νὰ μάθης | πόσ' ἀπίδια βάζει ὁ σάκος».

γ) Κάποτε μπορεῖ νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ στὴν κατάταξη καὶ κάποιος παραλ-
ληλισμὸς ἀνάμεσα στὰ δύο μέρη τῆς παροιμίας. Γι' αὐτὸ κατατάχθηκε
(Βιβλ. Μαθητῆ) στὸν 6σύλλ. τροχαϊκὸ τὸ «Ὅσα φέρνει ἡ ὥρα | δὲν τὰ φέρνει
ὁ χρόνος», ἐνῶ θὰ μπορούσε ἀλλιῶς νὰ λογαριασθῆ καὶ γιὰ 12σύλλαβο.

Παρατήρηση : Παρεκτὸς ἀπὸ τίς παροιμίες μὲ τὰ μέτρα πὸν μνημονεύον-
ται στὸ μάθ. (75), ὑπάρχουν σπανιότερα καὶ ἄλλες ἔμμετρες. Τὰ μέτρα τους
δὲ συνηθίζονται στὴ λαϊκὴ ποίηση καὶ εἶναι ζήτημα ἂν πρέπη νὰ λογαριαστοῦν
πάγιοι μετρικοὶ τύποι παροιμιῶν ἢ μόνο εὐθμικὸς λόγος. Ἔτσι ἔχομε :

Ἰαμβικά.

13σύλλαβο : Ἀγέρας νὰ φουῶ, | κι ἀλέσματα ὄσα θέλεις.—Βασίλισσας παιδι καὶ
ρήγισσας ἐγγόνι¹.

12σύλλαβο : Ἀπὸ τὸ στόμα σου καὶ στοῦ Θεοῦ τ' αὐτί.

11σύλλαβο : Τὸ μῆλο κάτω ἄπ' τὴ μηλιά θὰ πέση.—Ὁ τοῖχος ἔχει αὐτιά κι ὁ
κόσμος μάτια.—Μὲ ξένα κόλλυβα δικά μας σχῶρια.

7σύλλαβο : Φασούλι τὸ φασούλι | γεμίζει τὸ σακούλι.

Τροχαϊκά.

14σύλλαβο : Ὅλα τὰ στραβὰ ψωμιὰ | ἡ νύφη μας τὰ φτιάνει.

10σύλλαβο : Ἐχασε τ' αὐγά καὶ τὰ καλάθια.—Ὅπου γάιδaros κι αὐτὸς σαμάρι.

(5σύλλαβο : Ἡ παπὰς πατάς | ἦ ξευγάς ξευγάς.—Κάλλια στὸ κλαρι | παρὰ στὸ
κλουβί.—Ἄπιαστα πουλιὰ | δέκα στὸν παρὰ).

1. Ἦσως νὰ εἶναι καλύτερο νὰ λογαριασθῆ τὸ μέτρο στὶς παροιμίες αὐτὲς
γιὰ συνδυασμὸς 6σύλλ.+7σύλλ. ἀνάλογα καὶ σὲ ἄλλες.

Στὴν παροιμία «Κάλλιο γαῖδουρόδενη παρὰ γαῖδουρογύρευε» ἔχομε συνδυσασμὸ τροχαϊκοῦ Τσύλλ. μὲ ἱαμβικὸ δούλλ. Στὸ «Τῶν φρονίμων τὰ παιδιὰ πρὶν πεινάσουν μαγειρεύουν» ἔχομε τροχαϊκοὺς Τσύλλ.+8σύλλ.

ΜΑΘΗΜΑ 77.¹

1. *Κύρης* (δηλ. *κύριος*) ὀνομάζεται σὲ πολλὰ μέρη ὁ πατέρας.
  2. *Βραδὺ* πρωτοειπώθηκε ἄλλοτε ἢ *ἑσπέρα*, ἐπειδὴ ἔρχεται ἀργὰ (*βραδύς*). Ἀνάλογα ὀνομάστηκε *ταχύ*, (*ταχία*, *σύνταχα*) τὸ πρωί, δηλ. γρήγορα, νωρὶς τὸ πρωί, ὅπως τὸ συνηθίζουν σὲ πολλὰ μέρη.
  3. *Ρωὶ* (ἀπὸ τὸ ἀρχ. *ρωῖ*, ρήγμα, ἄνοιγμα, *ρωγίδιον*, *ρω(γ)ίδι*), εἶναι τὸ λαδικό, ἓνα κωνόμορφο δοχεῖο μὲ δυὸ στόματα, (ἀπὸ τὸ μεγάλο στόμα τὸ γεμίζουν μὲ λάδι, ἀπὸ τὸ μικρὸ χύνουν λάδι στὰ φαγιά)². Τὸ νόημα τῆς παροιμίας εἶναι πὼς καὶ τ' ἄνοστα μπορεῖ ν' ἀρέσουν ὅταν ἐτοιμαστοῦν καλά.
  4. Ἀγιάδες ὀνομάζαν ἄλλοτε τ' ἀγριάπιδά, ὅπως καὶ οἱ ἀρχαῖοι (*ἀχράς* τὸ ἀγριάπιδο καὶ ἡ ἀγριαπιδιά).
  5. *Γραῖα* εἶναι ὁ ἀρχαῖος τύπος γιὰ τὴ γριά, πού τὸν μεταχειρίζονται ἀκόμη σὲ μερικά μέρη τῆς Ἑλλάδας. *Καλαντάρης* ὀνομάζεται σὲ μερικά μέρη ὁ Ἰανουάριος, δηλ. ὁ μῆνας τῆς ἀρχιμηνιάς, τὰ κατ' ἐξοχὴν *κάλαντα* (λατ. *calendae*, ἀρχικὰ *κάλενδαι*).
  6. *Ζακόνι* ἢ συνήθεια.
  7. *Πιάση* εἶναι ἡ γέμιση τοῦ φεγγαριοῦ, *λιμῶνας* ὁ λιμένας.
  8. Ἐδῶ τὸ ρῆμα *κοιτάζω* φύλαξε τὴν παλιότερη σημασίαν, πέφτω στὴν *κοίτη* (κρεβάτι), πλαγιάζω, κοιμοῦμαι.
  9. *Κουμερκιάρης* εἶναι ὁ τελώνης (λατ. *commerciarius*, ἀπὸ τὸ *commercium* ἐμπόριο, γαλλ. *commerce*), ὁ ἐνοικιαστής τοῦ κουμερκιοῦ, τῶν φόρων τῆς εἰσαγωγῆς. Μιὰ ἄλλη παροιμία λέει: «Ὅταν φτωχαῖν ὁ διάβολος γίνεται κουμερκιάρης» (μὲ τὴν πονηριά του).
  10. Τὸ *ἔχει* εἶναι ἐκεῖνο πού *ἔχει* κανεῖς, ἡ *περιουσία*, (ἀπὸ τὸ ἀρχ. ἀπαρέμφοτο *ἔχειν*, ὅπως ἔγινε καὶ τὸ *φαγί* μας ἀπὸ τὸ ἀρχ. ἀπαρέμφοτο *φαγεῖν* καὶ τὸ *φιλι* ἀπὸ τὸ *φιλεῖν*).
  11. *Βουλή* εἶναι ἡ ἀρχαία κληρονομημένη λέξη *βουλή*, γνώμη, συμβουλή, πού τὴ λένε ἀκόμη σὲ μερικά μέρη. Ἡ *Βουλή*, πού λέμε γιὰ τὸ νομοθετικὸ σῶμα, τὸ κοινοβούλιο, εἶναι λόγιον.
  12. *Κακὸς κακοῦ* εἶναι παλιὰ ἔκφραση πού πῆρε τὴ σημασίαν: πολὺ κακά, ἄσκημα. Ἀνάλογο εἶναι τὸ ἄλλο πού λέμε: «ἔφυγε *κακὴν* *κακῶς*».
- Παρατήρηση.* Μπορεῖ νὰ προστεθῇ πὼς ἐκτὸς ἀπὸ τὶς παλιωμένες λέξεις διατηρήθηκαν στὶς παροιμίες καὶ ἔννοιες καὶ δοξασίες ἢ συνήθειες ριζωμένες στὴν ἱστορία, πού σήμερον ὅμως ξεχάστηκαν καὶ τότε οἱ περισσότεροι δὲν τὶς καταλαβαίνουν: «Στὸν Τοῦροκο πρέπει τ' ἄλλογο, στὸ Φράγκο τὸ καράβι» εἰπώ-

1. Οἱ ἀριθμοὶ ἀντιστοιχοῦν στὶς παροιμίες πού ἀναγράφονται στὸ Βιβλίον τοῦ Μαθητῆ.

2. Ἀπὸ τὸ *ρωὶ* ἔρχεται καὶ τὸ οἰκογενειακὸ ὄνομα *Ροῖδης*.

θηκε στα χρόνια που οι Φράγκοι (Βενετσιάνοι και Γενοβέζοι), περισσότερο θαλασσινοί από τους Τούρκους, ήταν για καιρό κυρίαρχοι των νησιών του Αιγαίου.—«Κάλλιο 'χω Τούρκου μαχαιριά παρά Βενετσιάνου κρίση» δείχνει πώς έκριναν οι σκλαβωμένοι Έλληνες τους δυο δυνάστες που είχαν γνωρίσει με τη σειρά. Ένα κομμάτι Ιστορία φιλάγουν και παροιμίες καθώς «Θά χάση ή Βενετία βελόνι», «Όλος ο κόσμος δώδεκα κι ή Πόλη δεκαπέντε».

Δ

ΜΑΘΗΜΑ 78.

1. Τοῦ γαϊδάρου μύθον ἔλεγαν κι αὐτὸς τ' αὐτιά του ἔσειε.
  2. Τό 'να χέρι νίβει τ' ἄλλο και τὰ δυὸ τὸ πρόσωπο.
  3. Πᾶν τ' αὐγά και τὰ καλάθια.
  4. Ὅποιος πονάει πάει στὸ γιατρό.
  5. Στάλα με στάλα τὸ νερὸ τρυπάει τὸ λιθάρι¹.
  6. Μέθυσ' τὸν ἄνθρωπο, νά μάθης τὰ μέσα του.
  7. Ένας κοῦκος (ἦ: χελιδόνι) δὲ φέρνει τὴν ἄνοιξη.
  8. Πῆρε ὁ στραβὸς κατήφορο.
  9. Έπαθε τοῦ λιναριοῦ τὰ βάσανα και τοῦ Χριστοῦ τὰ πάθη.
  10. Κόρακας κοράκου μάτι δὲ βγάζει.
  11. Μᾶς ἔνωσαν οἱ Κρητικοὶ πὼς εἴμαστε Χανιώτες.
  12. Τὸ γουδι τὸ γουδοχέρι².
  13. Κάθε πέρσι και καλύτερα.
  14. Σπίτι μου, σπιτάκι μου, φτωχοκαλυβάκι μου.
  15. Ἄνάμεσα σφυρι κι ἀμόνι.
  16. Ἄπὸ τὸν κόρακα κρὰ θ' ἀκούσης.
  17. Ὁ κόρακας κορακόπουλα γεννάει.
  18. Ὅποιος κακολογáει τὸ σπίτι του, πέφτει και τὸν πλακώνει.
  19. Τὸν ἀράπη σαπουνίζεις, μόνο τὸ σαπῦνι χάνεις.
  20. Ρίχνει στὸν ἥλιο πετρεῖς.
  21. Ὁ παθὸς μαθὸς.
  22. Σφαλῶ τὰ μάτια και πουλῶ, και σὺ ἄνοιξε και πάρε.
  23. Ἄλλα τὰ μάτια τοῦ λαγοῦ κι ἄλλα τῆς κουκουβάγιας.—Κολοιοὺς και κολοιοὺς κι ἀπ' τὸ ἴδιο βαρέλι.
  24. Ἐλα, παππού μου, νά σοῦ δείξω τ' ἀμπελοχώραφα.
- Β)** 1. Ὁμφακὲς εἰσι.— 2. Σὺν Ἄθηνᾶ και χεῖρα κίνει.— 3. Σπεῦδε βραδέως.— 4. Δὸς μοι πᾶ σιῶ και τὰν γὰν κινάσω.— 5. Ὁ μὴ δαρεῖς ἄνθρωπος οὐ παιδεύεται.— 6. Γλαῦκα εἰς Ἀθήνας.— 7. Εἰ χολῶ παροικήσεις ὑποσάξιν μαθήσει.— 8. Τῶν οἰκιῶν ὑμῶν ἐπιμιπραμένων ὑμεῖς ἔδετε.

1. Ἐνδελέχεια εἶναι ἡ διάρκεια, ἐνδελεχῆς ὁ ἀδιάκοπος.
2. Ὑπερος λεγόταν ὁ κόπανος.

Οι ἀρχαῖες παροιμίαι εἶναι πασίγνωστες. Γιὰ τοὺς ἀριθμοὺς (1), (2), (4), (8) βλ. καὶ «Παροιμιακὲς φράσεις» Βιβλ. Δασκ. σ. 7, 7, 33, 7.

ΜΑΘΗΜΑ 79.

Γιὰ μερικὲς ἀπὸ τὶς ἀρχαῖες αὐτὲς παροιμίαι ἢ παροιμιακὲς φράσεις γίνεται λόγος στὶς «Παροιμιακὲς φράσεις»· αὐτὲς εἶναι: Αἰ Ἴβύκου γέραναι (σ. 12), Ἀμαλθείας κέρας, Ἀπαγέ με εἰς λατομίας, Ἀπὸ μηχανῆς θεὸς (σ. 55), Αὐτὸς ἔφα, Γύγου δακτύλιος (σ. 19), Ἴδου ἢ Ρόδου κτλ., Καδμεία νίκη, Κατόπιν ἐορτῆς ἦκει, Μίδα πλοῦτος, Ὀνου σκιά, Οὐ φροντὶς Ἴπποκλείδῃ, Πακτωλός, Πατρόκλειος πρόφασις (σ. 42, ἀρ. 11), Πολλὰ πέλει κτλ., Πόλλ' οἶδ' ἀλώπηξ κτλ. Πλουσιότατη συλλογὴ ἀπὸ ἀρχαῖες παροιμίαι, συνήθως μὲ τὴν ἐρμηνεία τους, βρίσκεται στὸν L e n t s c h - S c h n e i d e v i n, Paroemiographi graeci, τ. I 1839, II 1851.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ

ΠΕΡΙΦΡΑΣΗ

ΜΑΘΗΜΑ 80.

1. Τὸ χελιδόνι.	13. Ἡ δάφνη.	26. Ὁ Θησέας.
2. Τὸ Ἅγιον Ὅρος ¹ .	14. Ἡ Δῆλος.	27. Οἱ Δαναῖδες ⁵ .
3. Ἡ Παναγία ² .	15. Ἡ Ἀθηνᾶ.	28. Ἡ Κασσάνδρα ⁶ .
4. Ὁ Ἅγιος Διονύσιος.	16. Ὁ Ἐρμῆς.	29. Οἱ Ἀρκάδες.
5. Ὁ Ἅγιος Ἀνδρέας.	17. Ἡ Τύχη.	30. Ἡ Πελοπόννησος.
6. Ὁ Παπᾶς.	18. Οἱ Ἀμαθρῶνδες.	31. Ὁ Θησέας.
7. Ὁ Καποδίστριας.	19. Οἱ Μοῦσες.	32. Ὁ Ἐπαμεινώνδας.
8. Ἡ Ἀκρόπολις τῆς Ἀθῆνας.	20. Οἱ 12 ἀρχαῖοι θεοί.	33. Ὁ Ὀμηρος.
9. Ἡ Περσεφόνη.	21. Ὁ Πήγασος ⁴ .	34. Ὁ Κόδρος.
10. Ὁ Κέρβερος.	22. Ὁ Περσέας.	35. Ὁ Ἡρόδοτος.
11. Ὁ κεραυνός ³ .	23. Ὁ Ἐλικώνας.	36. Ὁ Μεγ. Ἀλέξανδρος.
12. Τὸ κηρύκειο.	24. Τὸ Πήλιο.	37. Ἡ Παλαιστίνη.
	25. Ἡ Ναυσικά.	38. Οἱ Ἑβραῖοι.
	39. Ἡ Χανάν.	40. Ἡ ἄλλη ζωή.

1. Ὀνομάστηκε ἔτσι ὡς ἀφιερωμένο στὴν Παναγία.

2. Ὀνομάστηκε ἔτσι ἐπειδὴ ἔκλεισε μέσα της τὸ Θεό. Γράφει καὶ ὁ Σκοῦφος («Εἰς τὴν Θεοτόκον»): «Ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς πλατυτέρα, ἐχώρεσας εἰς τὰ σπλάγχνα σου ἐκείνον ὅπου καὶ οἱ οὐρανοὶ δὲν χωροῦσιν».

3. Σὲ ἀρχαῖα ἀγγεῖα καὶ ἄλλου εἰκονίζεται ὁ Δίας μὲ τὸν κεραυνὸ στὸ δεξι

ΜΑΘΗΜΑ 81.

γεννιούμαι	*Ερχομαι στον κόσμο, Βλέπω το φως της μέρας, *Αρχίζω τη ζωή μου.
πεθαίνω	*Αφήνω τον κόσμο, Κλείνω για πάντα τα μάτια, Τελειώνω τη ζωή μου, *Αφήνω χρόνους.
ὁ Χάρος	*Ο μαύρος καβαλάρης, *Ο αντίπαλος του Διγενή, *Ο άρχοντας του Κάτω κόσμου, *Ο τρυγητής της ζωής (δημ).
ὁ *Ολυμπος	Τὸ ψηλότερο θουνὸ τῆς *Ελλάδας, *Ο βόρειος γείτονας τοῦ Κισάθου, *Η κατοικία τῶν θεῶν.
ὁ Δίας	*Ο βασιλιάς τῶν θεῶν, *Ο πατέρας τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων, *Ο κύριος τοῦ *Ολύμπου.
ὁ Μεγάλος *Αλέξανδρος	*Ο γιὸς τοῦ Φιλίππου, *Ο μαθητὴς τοῦ *Αριστοτέλη, *Ο νικητὴς τοῦ Γρανικοῦ, *Ο φίλος τοῦ Παρμενίωνα, *Ο γιὸς τῆς *Ολυμπιάδας, *Ο θαυμαστὴς τοῦ Βουκεφάλα.
στρατιώτης	*Υπερασπιστὴς τῆς πατρίδας, *Υπέρμαχος τῆς ἐλευθερίας, Πρόμαχος μιᾶς ιδέας.
ὁ ἥλιος	*Η πηγὴ τῆς ζωῆς στὴ γῆ μας, Τὸ ἄστρο τῆς μέρας, *Ο ἀκούραστος φωτοδότης, Τὸ μάτι τοῦ Θεοῦ (δημ.), Τὸ κέντρο τοῦ πλανητικοῦ μας συστήματος, Τῆς μέρας ἡ πηγὴ («Χίλια ἐγκώμια πρὸς τῆς μέρας τὴν πηγὴ», Παλαμᾶς), *Ο ἀρματοδρόμος θεὸς τοῦ φωτός, (Παλαμᾶς), *Ο φεγγοβόλος κοσμογυριστὴς, *Ο ἀδερφὸς τῆς σελήνης.
τὸ σιτάρι	*Ο ξανθὸς καρπὸς τῆς γῆς, Τὸ χρυσάφι τοῦ γεωργοῦ, Τὸ ἱερὸ φυτὸ τῆς Δήμητρας, Τὸ θῶρο τοῦ Τριπτόλεμου, *Ο εὐλογημένος καρπός, *Η βασικὴ τροφὴ τοῦ ἀνθρώπου.

ΜΑΘΗΜΑ 82.

α) Οἱ λέξεις ποὺ τυπώνονται μὲ πλάγια γράμματα βρίσκονται στὸ βιβλίο τοῦ μαθητῆ μὲ τίς περιφράσεις τους.

Α) *Ω *Ελλάδα. Τῆς *Ακρόπολης τῆς γελᾶ ἡ Πεντέλη.
Γυρίζω ἀπὸ τὸν *Αδη.

χέρι καὶ κάτω σὰν πελέκι δικέφαλο μὲ φλόγες στὴν ἄκρη. Κάποτε βρίσκεται στὴν ἀριστερὴ του πλευρᾶ καὶ ἕνας ἀετός, καὶ αὐτὸς σύμβολο του.

4. *Ο Πήγασος ἦταν κατὰ τὴ μυθολογία φτερωτὸ ἄλογο, ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ τὸ αἷμα τῆς Μέδουσας, ὅταν ὁ Περσεὺς τῆς ἔκοψε τὸ κεφάλι. Μὲ μιὰ κλοτσιὰ ἔκαμε τὴν Ἴπποκρήνη τοῦ *Ελικώνα πηγὴ ἀπ' ὅπου ἐμπνέονταν οἱ ποιητὲς (καὶ τ' ὄνομα Πήγασος συγγενεὺς μὲ τὴ λέξη πηγὴ). Σήμερα ἀκόμη συμβολίζει ὁ Πήγασος τὴν ποιητικὴ μεγαλοφυΐα:

*Τὸ πάθος τὸ ἀκαπίστρωτο μὲ σέρνει καβαλάρη» (Παλαμᾶς).

5. Γιὰ τίς Δαναίδες βλ. «Παροιμιακὲς φράσεις», μάθ. 4.

6. Γιὰ τὴν Κασσιάνδρα βλ. ἰδ. βιβλ. μάθ. 10.

8. Λεγόταν ἀρχικὰ καὶ λέγεται γιὰ τὴν Παλαιστίνη, τὸ λένε ὁμως σήμερα συχνὰ οἱ ξενιτεμένοι *Ἕλληνες καὶ γενικὰ ὅσοι τους ζοῦνε στὴν ξενιτιά γιὰ τὴν ἑλληνικὴ πατρίδα: «Πότε γιὰ τ' ἅγια χῶματα;»

Πρόσμενα νά λάμψη ὁ ἀρχαῖος ἔμπρός μου ὁ Παρνασσός, μέ τίς Μοῦσες*.
 Τῆς Σαπφῶς εἶμαι ἐγὼ τὸ πύρινο τ' ἀνάκρασμα.
 Ὡ Ρωμιόσυνη, ὦ μάνα μου, καί ὦ κόρη ἐσὺ τῆς (ἀρχαίας) Ἑλλάδας.
 Οἱ Μοῦσες. *Ἐγειρεν ὁ πολυαγαπημένος πεθαίνοντας.
 Ἐμένα ὄνειρευτήκατε ὑποαχρικό, | σκλάβο γιά τὸ ξεφάντωμά σας;
 Δὲν εἶμαι ἀδύνατος ἐγὼ, τὰ ψέματά σας δὲν τὰ τρέμω.
 Ζωούλα ἐσὺ, ποὺ πέθανες νῦα.

Β) Βάννα, κοντά εἰν' ἡ ἀνοιξη.
 Κάποτε μ' ἔφεραν τὰ κύματα παιδί στή Ζάκυνθο...
 ... τόπε ποθητέ, Ζάκυνθε.

Γ) Γκαρδιακά χαροποιήθη καί ἡ Ἀμερική...
 Ἐλαφιάσθη ἡ Ἀγγλία... Ἐψαλ' ὁ Μίλτονας**.
 Ἔτσι ὁ Μεγάλος Ναπολέοντας | ὅταν ἔπαυε νά ζῆ,
 καθῶς ἤθελεν ὁ φθόνος | σ' ἓνα ἀγνώριστο νησί...
 Κοντά ν'αὶ κεί στοῦ νιὸν ὄμπρός τὸ σκυλόφαρο. Ἀπόψε πέθανε.

β) Οἱ λέξεις μέ ἡμίμυτρα γράμματα λείπουν ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ μαθητῆ.
 Πόλη, ἡ Βοσπορίτισσα, τοῦ Κωσταντίνου ἡ κόρη (Παλαμᾶς).
 Τῆς πούλιας γέρνει ἀπὸ ψηλά τὸ ἐφιάδιπλο τὸ ἀστέρι (Γρυπάρης).
 Βάννα, κοντά εἰν' ἡ θεία τοῦ Ἀπρίλη σκόλη
 μέ τὸν Ὄρφεα τὸ πτερωτό, τ' ἀηδὸν (Παλαμᾶς).
 Ὡ Σπαρτιάτισσες Κόρες, τῆς θείας Ἀθῆνας κορόνες,
 ὦ Καρνατίδες, ἔφυγε, κλέφτες καί βάρβαροι πῆραν
 τὴν ἀδεφούλα σας, μείνατε πέντε... (Παλαμᾶς).
 Καί νά καί οἱ Γύφτοι, στερνολείψανα
 μιᾶς ἀρχοντιᾶς πόχει πεθάνει (Παλαμᾶς).

ΜΑΘΗΜΑ 83.

1. Ὁ Παλαμᾶς.	15. Ὁ Προμηθέας.	32. Ὁ Πλούταρχος.
2. Ὁ Μασίλης.	16. Οἱ Ὁκεανίδες ⁶ .	33. Ὁ Παῦλος ¹³ .
3. Ὁ Γρυπάρης.	17. Οἱ Ἐρινύες ⁷ .	34. Ὁ Συνέσιος ¹⁴ .
4. Ἡ Θεσσαλονίκη.	18. Ὁ Ὀμηρος.	35. Ὁ Ἰανουάριος ¹⁵ .
5. Τὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν ¹ .	19. Ἡ Μασσαλία ⁸ .	36. Ὁ Ἰανὸς ¹⁶ .
6. Ἡ Θεσσαλονίκη.	20. Ὁ Τυρτατός ⁹ .	37. Ὁ Βιργίλιος.
7. Τὸ Αἰτωλικό.	21. Ὁ Αἰσχύλος ¹⁰ .	38. Ἡ Ρώμη ¹⁷ .
8. Ὁ Μιστρᾶς ² .	22. Ὁ Ἡράκλειτος.	39. Ὁ Γουλιέλμος Τέλλος ¹⁸ .
9. Ὁ φυσικός θάνατος ³ .	23. Ὁ Σωκράτης.	40. Ὁ Μεγ. Ναπολέοντας.
10. Ὁ Ἰκτίνος.	24. Ὁ Αἰσχύλος.	41. Ὁ Μωϋσής.
11. Ἡ Θεσσαλονίκη.	25. Ὁ Σοφοκλῆς ¹¹ .	42. Ἡ Βενετία.
12. Ὁ Ρωμανός ⁴ .	26. Ὁ Ἐπαμεινώνδας.	43. Ἡ Βαβυλώνα ¹⁹ .
13. Ὁ Ἀνθέμιος καὶ ὁ Ἰσίδωρος.	27. Ὁ Ἀριστοτέλης.	44. Ἡ Κίνα ²⁰ .
14. Ἡ ἀρχαία Ἑλλάδα ⁵ .	28. Ὁ Μεγ. Ἀλέξανδρος.	45. Οἱ ἄγγελοι ²¹ .
	29. Ὁ Διογένης.	46. Ἡ χρονολογία καὶ ἡ γεωγραφία ²² .
	30. Ὁ Φιλοποίμενας ¹² .	
	31. Ὁ Λουκιανός.	

*. Ἀπὸ ἀβλεψία τυπώθηκε μέ πλάγια γράμματα στοῦ Βιβλίου τοῦ Μαθητῆ ὁλόκληρο τὸ ἀπόσπασμα. **. Μεγάλος Ἀγγλὸς ποιητής, (17. αἰ.), ποὺ ἔγραψε τὸ ἔπος «Χαμένους Παράδεισους».

1. Ἔτσι ὀνομάστηκε τὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν ἀπὸ τὸν Ἀριστοτέλη Βαλαωρίτη στοῦ ποιημά του γιά τὸ Γρηγόριο Ε', γιά τὴ ζωὴ ποὺ κλείνει μέσα

του με τὴν πνευματικὴ του κίνηση καὶ με τοὺς τόσους νέους πού φοιτοῦν σ' αὐτό.

«Οὔτε τὸ φῶς τὸ ἀκοίμητο, πὺν στὸ πλευρὸ σου χύνει αὐτὸ μας τὸ περήφανο, τὸ φλογερὸ καμίνι;»

2. Ὀνομάστηκε ἐπὶ ἀπὸ τὸ Γάλλο Βυζαντινολόγο G. Millet.

3. Ἡ περίφραση εἶναι λαϊκὴ. «Ὅλοι ἀπὸ θεϊκὸ σπαθί, | ὅλοι ἀπ' αὐτὸ περᾶσαν» λέγει μανιάντικο μοιρολόγι. Τὸ ἀντίθετο εἶναι σκοτωτός.

4. Ἔτσι ὀνομάστηκε ὁ μελωδὸς Ρωμανὸς ἀπὸ τὸ Βυζαντινολόγο Βουβυ (Βλ. Krumbacher Ἱστορία τῆς Βυζ. Λογοτεχνίας, ἑλλ. μετάφρ. τ. Β' σελ. 517, Παλαμᾶ, Γράμματα τ. Β' σ. 148). Ἡ ποίησή του—θρησκευτικὴ, λυρικὴ καὶ ἠθικολογικὴ—θυμίζει κάπως παρ' ὅλη τὴ ρητορεία της, μετ' τὴ μουσικότητά της καὶ τὸ περιεχόμενον, τοὺς πινδαρικοὺς παιάνες.

5. Αὐτὸ μπορεῖ νὰ εἰπωθῆ, καὶ λέγεται, καὶ γιὰ τὴ Βαβυλώνα μετ' τὸν πολὺ προγενέστερο πολιτισμὸ της.

6. Ἀποτελοῦν τὸ χορὸ στὸν «Προμηθεά» τοῦ Αἰσχύλου :

«Τὸ βλέπω, καὶ περίφοβη στὰ μάτια μου κατάχια
μοῦ ὄρθε δάκρυα γεμάτη, ὦ Προμηθεά,
τὸ σῶμα σου ἀν εἶδα
σ' αὐτοὺς ν' ἀποξυλώνεται τοὺς βράχους
στὰ δεσμὰ τ' ἀδαμάντινα σφιγμένο...» (μετάφρ. Καλοσογούρου).

7. Ἡ ὀνομασία δόθηκε ἀπὸ τὸν Παλαμᾶ, στὸ «Χαῖρε τῆς Τραγωδίας» του :
«...μουγκρίζετε, φιδοπλόκαμες φουρτουῦνες τῆς νυκτιᾶς
τὸ φῶς τοῦ ἥλιου τοῦ Ἀττικοῦ γαλήνεψε καὶ ἑᾶς!».

Πβ. Αἰσχύλου Χορ. 1049 : «φαιοχίτωνες καὶ πεπλεκτανημένα δράκου-
σιν», Ἐπτά ἐπὶ Θήβαις 699 : «μελάναιγισ ... Ἐρινύς».

8. Οἱ Φωκαεῖς, παλαιοὶ ἄποικοι τῆς Φοκίδας στὴ μικρασιατικὴ Μυσία, κοντὰ στὴ Σμύρνη, ἀπὸ τοὺς πρώτους Ἑλληνεῖς ἀποικιστῆς, ἴδρυσαν διάφορες ἀποικίες στὴν Ἰσπανία καὶ στὴ Γαλατία. Μιὰ ἀπὸ αὐτὲς ἦταν καὶ ἡ Μασσαλία στὶς ἐκβολὲς τοῦ Ροδανοῦ (600 π.Χ.), γιὰ καιρὸ κέντρο ἑλληνικῆς ἀκτινοβολίας, τέχνης καὶ ἐπιστήμης. (Στὴ Γαλατικὴ Ἀρελάτη (σήμερα γαλλ. Arles), κοντὰ στὸ Ροδανό, ὑπῆρχε ἑλληνόγλωσσος πληθυσμὸς ἀκόμη ὡς τὸν 6. αἰ. μ.Χ.).

9. Πατρίδα τοῦ Τυρταίου ἦταν ἡ Ἄφριδα (ἢ αἰ Ἄφριδα), κοντὰ στὰ σημερινὰ Κιουῦκα τῆς Πάργης. Ἀπὸ τὴ λίμνη τοῦ Μαραθώνα φαίνεται σ' ἓνα βουναλάκι ἢ Ἀκρόπολή τους.

10. Ὁ χαρακτηρισμὸς ἀνήκει δικαιοματικὰ στὸν Αἰσχύλο μετ' τὴ θέση πὺν πῆρε στὴ διαμόρφωση τῆς ἀρχαίας τραγωδίας· δόθηκε καὶ ἀπὸ τὸν Παλαμᾶ στὸν Ὑμνο του πρὸς τὸν Αἰσχύλο, «Τὸ Χαῖρε τῆς τραγωδίας», πὺν ἀπαγγέλθηκε ὅταν ἐγκαινιάστηκε στὰ 1903 τὸ νεοῖδρυτο Ἐθνικὸ Θέατρο μετ' τὴν παράσταση τῆς αἰσχυλικῆς τριλογίας «Ὀρέστεια».

«Μ' ἔκραξες; Ἔρχομαι ἀπὸ πέρα,
χαῖρε! Σ' ἔσὲ τὸ χαῖρε, ὦ πλάστη καὶ ὦ πατέρα!
Εἶμαι ἢ βασίλισσα τῆς Τέχνης, εἶμαι ἢ Τραγωδία...»
«...Πατέρα, φέρε με ξανά στὰ ὕψη σου, καὶ δῶσ' μου
μὲς στ' ἀψαχτὰ τὰ βᾶθη μου καὶ ἄλλη φορὰ νὰ ζεῖσω
τὸ μέγα θάμα τοῦ Θεοῦ, τ' ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου...».

11. Γίνεται αὐτὸ στὸν «Οἰδιποδα ἐπὶ Κολωνῶ» στ. 668α.

«Στῆς περήφανης γιὰ τ' ἄλογά της χώρας
ἔχεις, ξένε, ἐρθεῖ στὰ πῖδ ὄμορφα μέρη
μὲς σ' ὅλη τὴ γῆ, στὸν ἄσπρο Κολωνὸ μας,
ὅπου πῖδ ἀπ' ἄλλου συχνάζοντας τ' ἀηδόνι
γλυκομύεται σὲ δλόχλωρα ρουμάνια

μέσα στον πυκνό κισσό βαθιά κρυμμένο...

...Μά κι οὐδὲ οἱ Μοῦσες
ἀποστράφηκαν τὸν τόπο ποτὲ τους
οὐδ' ἢ χρυσοχάλινη Ἀφροδίτη...» (μετάφρ. Γρουπάρη).

12. Τὸ ἀναφέρει ἤδη ὁ Σολωμὸς στὸ ποίημά του «Εἰς τὸ θάνατο τοῦ Λόφρ Μάριον»: «Ἀπὸ τότες ὅπου ἐσώθη | στὴν Ἑλλάδα ὁ Στρατηγός, | ὅπου ὁ Ἕλληνας εἰπώθη | (καὶ τώρα ὄχι) ὁ στερινός».

13. Χαρακτηρίζεται ἔτσι ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ἐπειδὴ πρῶτος αὐτός, ἀντίθετα λ.χ. μὲ τὸν ἀπόστολο Πέτρο καὶ ἄλλους, ἐνδιαφέρθηκε νὰ κηρύξη τὸ εὐαγγέλιο στοὺς εἰδωλολάτρες, τοὺς «ἐθνικούς», καὶ ὄχι στοὺς Ἑβραίους.

14. Ἡ Ἑπατία, πού ζοῦσε κατὰ τὰ 400 μ.Χ. στὴν Ἀλεξάνδρεια, κέντρο τῶν ἐλληνικῶν σπουδῶν, ξεχώρισε μὲ τίς μελέτες της στὰ μαθηματικά καὶ τὴ φιλοσοφία, μὲ τὰ συγγράμματά της καὶ μὲ τὴ διδασκαλία της στὶς ἐπιστήμες αὐτές. Ἦταν ὁμως εἰδωλολάτρισσα καὶ σὲ μιὰ ἐξέγερση τῶν Χριστιανῶν ἔχασε τὴ ζωὴ της, καὶ χάθηκαν τὰ συγγράμματά της στὴν πυρκαγιά τῆς περιφημῆς Ἀλεξανδρινῆς Βιβλιοθήκης. Ὁ Συνέσιος, φιλόσοφος, ποιητῆς καὶ σὸ τέλος χριστιανὸς καὶ ἐπίσκοπος, θρημεμένους μὲ τὴν κλασικὴ παιδεία, συμβολίζει τὴν προσχώρηση τῶν Ἑλλήνων σοφῶν στὴ νέα θρησκεία, πού τῆς ἔγινε μιὰ ἀπὸ τίς πιὸ συμπαθητικὲς καὶ ἐνδιαφέρουσες φυσιογνωμίες.

15. Ἔτσι ὀνόμασαν οἱ Ρωμαῖοι τὸν πρῶτο μῆνα τῆς χρονιᾶς ἀπὸ τὸ θεὸ τους Ἰανό, ὅπως Μάρτιο τὸν τρίτο μῆνα ἀπὸ τὸ θεὸ τοῦ πολέμου Mars (γεν. Martis).

16. Ὁ Ἰανός, κυρίως: πέρασμα, δίδος, (janua εἰσοδος σπιτιοῦ, πόρτα), ἦταν γιὰ τοὺς Ρωμαίους ὁ θεὸς πού συμβόλιζε τὸ πέρασμα, τὴν ἀρχή, (γι' αὐτὸ καὶ τὰ δύο πρόσωπά του, γυρισμένα τὸ ἓνα ἐμπρὸς καὶ τὸ ἄλλο πίσω, ὥστε νὰ στοχάζεται τὰ μέλλοντα γνωρίζοντας τὰ περασμένα), καὶ Ἰανουάριος ὁ μῆνας πού φέρνει στὸν καινούριο χρόνο.

17. Πρωτονομαστήκει ἔτσι ἡ Ρώμη ἀπὸ τὸ Ρωμαῖο ἱστορικὸ Τίτο Λίβιο (1. αἰ. π.Χ.) (2,5-23), Roma aeterna.

18. Ὁ Τέλλος ἦταν κατὰ τὴν παράδοση ἓνας ἀπὸ τοὺς ἐλευθερωτὲς τῆς πατρίδας τοῦ Ἑλβετίας (16. αἰ.). Ἐπειδὴ εἶχε ἀρνηθῆ νὰ χαιρετήσῃ τὸ καπέλο τοῦ διοικητῆ Γκέσπελερ, δοῦκα Αὐστριακοῦ, καταδικάστηκε σὲ θάνατο, ἐκτὸς ἂν θὰ τόξευε ἓνα μῆλο τοποθετημένο στὸ κεφάλι τοῦ παιδιοῦ του (καὶ τὸ κατόρθωσε).

19. Ἦταν αὐτοὶ ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ ὀνομαστὰ μνημεῖα τῆς τεραστίας αὐτῆς πόλης, πού κατὰ τὴν παράδοση εἶχαν δημιουργηθῆ ἀπὸ τὴ μυθικὴ βασίλισσα τῆς Ἀσσυρίας Σεμίραμη.

20. Ἔτσι, καὶ «Οὐράνιο κράτος», ὀνομάζεται συχνὰ ἡ κινεζικὴ αὐτοκρατορία, καὶ οἱ αὐτοκράτορές της: «ἅγιοι τ' Οὐρανοῦ». Ἡ παράδοση ἀναφέρει πὼς ὁ ἱδρυτῆς του, γεννημένος πρὶν ἀπὸ τὰ 3600 χρόνια π.Χ., ἦταν γιὸς τ' Οὐρανοῦ καὶ μιᾶς γυναικᾶς πού τὸν εἶχε στὰ σπλάγχνα της δώδεκα χρόνια.

21. Ἀπὸ ἐδῶ ὀνομάστηκε καὶ ἡ Μονὴ τῶν Ἀσωμάτων.

22. Σωστὰ ὀνομάστηκαν ἔτσι αὐτοὶ οἱ δύο κλάδοι τῆς ἐπιστήμης, ἐπειδὴ χωρὶς τὴ γεωγραφία καὶ τὴ χρονολογία θὰ ἦταν ἀδύνατο νὰ ἔχωμε καθαρὴ ἰδέα γιὰ τὰ διάφορα ἱστορικὰ γεγονότα.

ΜΑΘΗΜΑ 84.

1. Ἡ θάλασσα ¹ .	νικότερα) ἢ	8-11. Ἡ Ἀθήνα ⁸ .	16. Ὁ Εὐρπίδης ¹² .
2. Τὸ στόμα ² .	μουσική, ⁴	12. Οἱ νέοι ⁹ .	17. Ὁ Αἰσχίνης
3. Οἱ Δελφοί ³ .	5-6. Ἡ Σαπφώ ^{5,6} .	13. Ἡ Μεσόγειος ¹⁰ .	18-19. Ὁ Λογγίνος ¹³ .
4. Ἡ ποίηση, (γε-	7. Ἡ Ἀἴγινα ⁷ .	14-15. Ὁ Ἐνεοφώντας ¹¹ .	20. Τὸ Σινά ¹⁴ .

1. κέλυνθος (ῆ), πληθ. κέλυνθοι καὶ κέλυνθα, ὀμηρικὰ ὁ δρόμος, ὁ πόρος. Ἄναφέρει ὁ Ὅμηρος εὐρῶντα κέλυνθα μουχλιασμένα καὶ ἡερόντα ζοφερά, γιὰ

τὸ δρόμο πρὸς τὸν Ἄδη, *κέλευθα τῶν ἀνέμων, καὶ ἰχθυόσεντα, ὕγρα*: οἱ μνηστῆρες «ἐπέπλεον ὕγρα κέλευθα» (δ 742): ἁ-κόλουθος εἶναι ἐκεῖνος ποῦ παίρνει τὸν ἴδιο δρόμο (α ἀθροιστικό, ὅπως στὸ ἄ-πας, ἁ-δελφός).

2. ἔρκος εἶναι τὸ περίφραγμα, ὁ φραγμός (ἀπὸ τὸ *ἔργω* καὶ *εἶργω* περι-κλείνω, ἀπ' ὅπου καὶ *εἰρκιή* ἢ φυλακή).

3. Ὀνομάστηκε ἔτσι ἐπειδὴ οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες θεωροῦσαν τοὺς Δελφοὺς κέντρο τῆς γῆς. Τὸ ἐπιβεβαίωσαν ὁ μῦθος πὺς δυὸ ἀετοί, σταλμένοι ἀπὸ τὸ Δία κατὰ τὶς δυὸ ἀντίθετες διευθύνσεις, ἀνατολικά καὶ δυτικά, ἀνταμώθηκαν στοὺς Δελφοὺς, στὸ ναὸ τοῦ Ἀπόλλωνα. Ἐκεῖ εἶχε στηθῆ πέτρινη στήλη μὲ τὸν ὀμφαλὸ καὶ πλάι τῆς δυὸ χυσοὶ ἀετοί. Καὶ στὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο τῆς Ἀθήνας ὑπάρχει πέτρινη ἀετοί, ποῦ βρέθηκε στὸ θέατρο τοῦ Διονύσου.

4. *Πιερία* ὀνομαζόταν ἡ χώρα στὰ ΝΔ τῆς Μακεδονίας, κάτω ἀπὸ τὸν Ἀλιάκμονα, στὰ θεσσαλικά σύνορα, κοντὰ στὸν Ὀλυμπο, ὅπου καὶ τὰ Πιέρια ὄρη, (καὶ ὁ λαὸς τοὺς *Πιέρεις*). Ἐκεῖ πίστευαν οἱ ἀρχαῖοι πὺς ἦταν ἡ πατρίδα τοῦ Ὁρφέα καὶ ἡ πρώτη κατοικία τῶν Μουσῶν. «Οὐ γὰρ πεδέχεις Φρόδων τῶν ἐκ Πιερίας» δηλ. δὲ μετέχεις ἀπὸ τὰ ὄρδα τῆς Πιερίας, λέει ἡ Σαπφῶ σ' ἕνα ἀπόσπασμά της πρὸς μιὰ γυναῖκα ἀμόρφωτη: Ὅλοι θὰ σὲ ξεγάσουν ἀφοῦ πεθάνης, χωρὶς ν' ἀφήσης τὴ θύμησή σου, γιατί δὲ στόλισες τὴ ζωὴ σου μὲ τὰ δῶρα τῶν Μουσῶν.

5. Ὀνομάστηκε ἔτσι ἐπειδὴ ἤξερε γὰ διαλέγη στὴν ποίησή της τὸ πιὸ ξεχωριστό, ὅπως κάνει ἡ μέλισσα μὲ τ' ἀρώματα τῶν λουλουδιῶν.

6. Ὀνομάστηκε ἔτσι ἀπὸ τὸν Πλάτωνα σ' ἕνα τοῦ ἐπίγραμμα:

Ἐννέα τὰς Μούσας φασίν τινες ὡς ὀλιγόφωρος

Ἐνίδει καὶ Σαπφῶ Λεσβόθεν, ἡ δεκάτη».

7. *λήμη* δηλ. τοῖμπλα ὀνόμασε ὁ Περικλῆς τὴν ἐχθρική Αἶγινα ἐπειδὴ ἐνοχλοῦσε τοὺς Ἀθηναίους, καθὼς βρισκόταν ἐμπρὸς στὸν Πειραιᾶ (Πλουτάρχου, Περικλῆς 8, «τὴν Αἶγινα ὡς λήμην τοῦ Πειραιῶς ἀφελεῖν κελεύσαι» (πβ. καὶ Ἀριστοτέλη, Ρητορ. 3.10.7).

8. Ὀνομάστηκε ἡ Ἀθήνα «Ἑλλάς Ἑλλάδος» σὲ ἀρχαῖο ἐπίγραμμα πρὸς τὸν Εὐριπίδη (βλ. Teubner Ἀνθολογία λυρική, 1913, σ. 132). Ἀπὸ τὸ στίχο τοῦ Πινδάρου (Ἀπόσπ. 70):

Ἐταί λιπαραὶ καὶ ἰστέφανοι καὶ αἰοῖδιμοι,

Ἑλλάδος ἔρεισμα, κλειναὶ Ἀθῆναι, δαιμόνιον πόλιεθρον»

(βλ. Παρομοιακὲς φράσεις, μάθ. 21) γεννήθηκαν οἱ περιφράσεις γιὰ τὴν Ἀθήνα *δαιμόνιον* (θεῖο) *πόλιεθρον*, *ιστέφανον ἄστυ*, *κλεινὸν ἄστυ*.

9. Ἐτσι εἶχε ὀνομάσει ὁ ρήτορας Δημάδης (4. αἰ. π.Χ.) τοὺς νέους. Πρβ. καὶ τὸ «ιερὸν ἔαρ» νεῖ sacrum τῶν Ρωμαίων.

10. Ὀνομάστηκε ἔτσι ἡ Μεσόγειος θάλασσα ἀπὸ τὸ γεωγράφο Στράβωνα (Γ' 140) (ἐποχὴ Χριστοῦ). Ἄλλου πάλι λέγει ὁ ἴδιος γιὰ αὐτὴν «ἡ ἐντὸς καὶ καθ' ἡμᾶς θάλασσα».

11. Τὶς δυὸ αὐτὲς ὀνομασίες τὶς ἔδωσαν στὸν Ξενοφῶντα γιὰ τὴ γλώσσα του, τὸ ὕφος του. Ἐτσι λέει ὁ Διογένης ὁ Λαέρτιος: «Ἐκαλεῖτο δὲ καὶ ἄτικτῆ μουσα γλυκύτητι ἐρμηνείας». Πβ. Μιστριώτη Ἑλληνικὴ Γραμματολογία τ. Β' 1897, σ. 120, ὑπόσημ.

12. Ἐπονομάστηκε ἔτσι ἐπειδὴ τὰ πρόσωπα τῶν τραγωδιῶν του φιλοσοφοῦν συχνὰ μὲ τὸ παραπάνω ἀπὸ τὴ σκηνὴ τοῦ θεάτρου.

13. Ὁ Κάσιος Λογγίνος, φιλόλογος καὶ φιλόσοφος στὸν 3 αἰ. μ.Χ., ἔδωσε ἀφορμὴ νὰ ἐπονομαστῆ ἔτσι γιὰ τὴν πολυμαθεῖα καὶ τὴ σοφία του.

14. Ὀνομάστηκε ἔτσι τὸ βουνὸ ὅπου κατέβηκε ὁ Θεὸς γιὰ νὰ δώση στὸ Μωσὴ τὶς ἐντολές του.

ΜΑΘΗΜΑ 85.

1. Ἡ ἄλεπού ¹ .	καὶ ὁ Μενέλαος ² .	18. Ὁ Ἄγ. Ἰάκω-	Ἄγ. Ἐλένη.
2. Ἡ νυφίτσα ¹ .	9. Ὁ Ὀδυσσεύς ³ .	εὖρος ⁶ .	24. Ὁ Ὀριγένης ¹⁰ .
3. Ὁ λύκος ¹ .	10-11. Οἱ Μούσες.	19. Ὁ Ἄγ. Ἀνδρέας ⁷ .	25. Ὁ Ὀριγένης ¹¹ .
4. Ὁ γάιδαρος ¹ .	12. Οἱ Ἐρινύες ⁴ .	20. Ὁ Μιχαήλ ⁸ .	26. Τὸ ἀηδόνι ¹² .
5. Ὁ διαβόλος ² .	13. Ὁ Ὅμηρος ⁵ .	21. Ὁ Ἄγ. Στέφα-	27. Ὁ Χρυσόστομος.
6. Ὁ Κάστορας καὶ	14. Ὁ Ἡσίοδος.	νος.	28. Ἡ Ρώμη, ἡ Πόλη.
ὁ Πολυδεύκης.	15. Ὁ Ἡράκλειτος.	22. Ὁ Ἰγνάτιος ⁹ .	29. Γιατρός.
7. Ὁ Ἀχιλλεύς ³ .	16. Ὁ Εὐριπίδης.	23. Ὁ Ἄγ. Κων-	30. Ὁ Περίκλης ¹³ .
8. Ὁ Ἀγαμέμνωνας	17. Ὁ Ἰησοῦς.	σταντίνος καὶ ἡ	

1. Οἱ λαϊκῆς αὐτῆς ἄντονομασίης συνθίζονται σὲ παραμύθια.
2. Γιὰ τὸ μὴν εἰπωθῆ τ' ὄνομά τοῦ χρησιμοποιοῦνται συχνὰ ἄντονομασίης ἀπὸ «εὐφημισμῶ».
3. Ἡ κατάληξη *-ίδης* (*-είδης*, *-ιάδης*) χρησίμεινε γιὰ τὴν σχηματίση *πατρωνυμικά* — δηλ. ὀνομασίης γεννημένους ἀπὸ τ' ὄνομα τοῦ πατέρα. Ἀνάλογη κατάληξη ἔχομε σήμερα τὸ *-πουλος* καὶ τὰ λόγια *-ίδης*, *-ιάδης*.
4. Καὶ τ' ὄνομα αὐτὸ δόθηκε ἀπὸ εὐφημισμῶ.
5. Λιγότερο σωστὸς εἶναι ὁ τύπος *Μελισσιγένης*, πού τὸν μεταχειρίστηκε καὶ ὁ Παλαμῆς :

«Τυφλὸς τοῦ Ὀλύμπου ραψωδὸς ὁ θεῖος Μελισσιγένης
θνητοῦς ἀτάραχα, ἤρωες, θεοῦς ὕμολογᾷ».

6. Ὀνομάζεται ἔτσι ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἰησοῦ (γιὸς τοῦ Ἰωσήφ) Ἄγ. Ἰάκωβος ἡδη στὴ Ν.Δ. (Γαλάτ.1.19).
7. Ὀνομάστηκε ἔτσι ὁ ἀπόστολος Ἀνδρέας ἐπειδὴ πρῶτον κάλεσε αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς (Ἰω. 1. 41 κ.ά.).
8. Στὸ Μηναιο λέγεται σχετικὰ μὲ τὸν ἀρχάγγελο Μιχαήλ : «Ὡς ταξίαρχης καὶ πρόμαχος καὶ τῶν ἀγγέλων ἀρχηγός, Ἀρχιστράτηγ, ἀπὸ πάσης ἀνάγκης καὶ θλίψεως νόσων καὶ δεινῶν ἀμαρτημάτων ἐλευθέρωσον τοὺς εἰλικρινῶς ἀνυμνοῦντάς σε, ἐνδοξε».

9. Ὁ Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος, μαθητὴς τοῦ ἀποστόλου Πέτρου καὶ δευτέρου, φαίνεται, ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας, μεταφέρθηκε δεμένος ἀπὸ ἐκεῖ στὴ Ρώμη γιὰ τὴν μαρτυρίση. Ἀληθινὰ ἐνθεὸς γράφει στὸ μεταξὺ στοὺς Ρωμαίους : «...Ἐγὼ ἐκὼν ὑπὲρ Θεοῦ ἀποθνήσκω, εἴαν περ ὑμεῖς μὴ κωλύσητε. Παρακαλῶ ὑμᾶς... ἄφετε θηρίων εἶναι βορᾶν, δι' ὧν ἐστὶν Θεοῦ ἐπιτυχεῖν. Σιτὸς εἰμι Θεοῦ, καὶ δι' ὁδόντων θηρίων ἀλήθομαι, ἵνα καθαρὸς ἄριστος εὐρεθῶ τοῦ Χριστοῦ. Κολακεύσατε τὰ θηρία, ἵνα μοὶ τάφος γένωνται... Πῦρ καὶ σταυρὸς, θηρίων τε συστάσεις (ἀντιζήματα ἀπὸ κοντὰ), ἀνατομαί, διαιρέσεις (κομματίσματα), σκορπιόμοι ὀστέων, συγχοπή μελῶν, ἄλεσιμοι ὅλου τοῦ σώματος, κακαὶ κολάσεις τοῦ διαβόλου ἐπ' ἐμὲ ἐρχέσθωσαν, μόνον ἵνα Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπιτύχω. Ἐκεῖνον ζητῶ, τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντα. Ἐκεῖνον θέλω, τὸν δι' ἡμᾶς ἀναστάντα. Ἀδελφοί, μὴ ἐμποδιστέ μοι ζῆσαι (δηλ. μὲ τὸ νὰ πεθάνω), μὴ θελήσητέ με ἀποθανεῖν (δηλ. μὲ τὸ νὰ ζήσω ἀκόμη)...» (Ρωμαίους 4).

10. Ὀνομάστηκε ἔτσι πρῶτος ὁ γραμματικὸς Δίδυμος (1. αἰ. π.Χ.), πού ἔλεγαν πὼς εἶχε γράψει 3.500 συγγράμματα. Πολυγράφος ἦταν καὶ ὁ θεολόγος Ὀριγένης (200 μ.Χ.).

11. Ἀδαμάντιος, δηλ. ἀτσάλениος, γιὰ τὸ χαρακτῆρα του.

12. Φιλομήλα ὀνομαζόταν Ἀθηναία βασιλοπούλα, ἡ κόρη τοῦ Πανδίωνα καὶ ἀδερφὴ τῆς Πρόκνης καὶ τοῦ Αἰγέα. Μεταμορφώθηκε ὁμοῦ σὲ ἀηδόνι

(κατ' ἄλλη ἔκδοσι σὲ χειλιδόνι), καὶ ἔτσι ὀνομάζεται καὶ τὸ ἀηδόνι στὴν ποιητικὴ γλῶσσα Φιλομήλα.

«Κι ἦσαν τὸ δέντρο τότε ἡ περρηφάνια
τοῦ κάμπου, καὶ τραγούδια σκόρπαι πλήθια
μέσ' ἀπὸ τὰ πυκνόφυλλά σου στήθια
τῆς Φιλομήλας ἢ γενιὰ ἢ οὐράνια» (Δελῆς, Ἄλλοτινά).

13. Κανονικὰ ὀνομαζόταν ἔτσι ὁ Δίας. Οἱ κωμικοὶ ὁμως ποιητὲς ἔδωσαν τὴν ὀνομασίαν αὐτῇ καὶ στὸ μεγάλο Περικλῆ. Ἔτσι ὁ Ἀριστοφάνης (Ἄχαρν. στ. 530): «Ἐντεῦθεν ὄρηγῃ Περικλέης οὐλύμπιος | ἦστραπ' ἔβροντα, ξυνεκύκα τὴν Ἑλλάδα». Ὁ Πλούταρχος (Περικλῆς, 8) παρατηρεῖ πὼς τοῦ ἀποδόθηκε ἡ ἐπίκλησις αὐτῇ, καθὼς λένε, ἐπειδὴ ξεχώριζε ἀπ' ὅλους στὴν τέχνη τῶν λόγων καὶ τὴν ὑψηλόνοια, «καίτοι τινὲς ἀπὸ τῶν οἷς ἐκόσμησε τὴν πόλιν, οἱ δ' ἀπὸ τῆς ἐν τῇ πολιτείᾳ καὶ τῇ στρατηγίᾳ δυνάμεως Ὀλύμπιον αὐτὸν οἰοῦνται προσαγορευθῆναι».

ΜΑΘΗΜΑ 86.

A) Γλυκοφιλούσα, Γρηγορούσα, Δακρυούσα, Ἐλεούσα, Παμμακαρίστη, Πανάνασσα, Περίδελπτος, Πλατυτέρα, Φανερωμένη, Χρυσοπηγὴ Ἰεσοποριτίσσα—Ἄθηνιώτισσα, Μυρτιώτισσα, Καταπολιανή, Μακρυνίτισσα. Χελιδονοῦ, Καπνικαρέα¹.

B) Ζάκυνθος—Κεφαλληνία—Κέρκυρα—Ἰθάκη—Λευκάδα².
Ἰερουσαλήμ—Πόλη—Ἀθήνα³.

Κ Ε Φ Α Λ Λ Α Ι Ο Δ Ε Κ Α Τ Ο

Α Ρ Χ Α Ϊ Σ Μ Ο Ι

ΜΑΘΗΜΑ 87.

1. Ἀπὸ γεννησημοῦ του, Ἀπὸ τότε πὺ γεννήθηκε.—2. Μὲ τὴ σειρά (του ὁ καθένας).—3. Ἀπὸ τὸ τίποτε.—4. Ἀπὸ τὴν ἀρχὴ (θεμελιωμα, ἀρχή) τοῦ κόσμου.—5. Οἱ ἐπικεφαλῆς, οἱ ἀρχοντες, οἱ «κατ' ἐπάνω».

6. Λέγεται, βρίσκεται μόνο μιὰ φορὰ (σὲ ἀρχαῖο κείμενο).—7) Μὲ τοὺς ἀντίδικους ἢ τοὺς κατηγορουμένους παρόντες.—8. Τοῦ σκοινοῦ καὶ τοῦ παλουκοῦ.—9. Στὸ χέρι τοῦ Θεοῦ.—10. Πὺ νὰ μὴ γίνῃ ποτέ.

11. Τὸ κορῦωμα, (τὸ πάνω πάνω, τὸ καλύτερο).—12. Σώπαινε: Θεέ μου, φύλαγε.—13. Ἄλλο τὸ ἓνα καὶ ἄλλο τὸ ἄλλο.—14. Γιὰ τὴν πατρίδα.—15. Πολὺ κοντά, ἄμεσος.

16. Ἀπαραίτητο.—17. Δηλαδή, πὺ θὰ πῆ (ἂν τὸ ἐξηγήσωμε).—18. Πέρα γιὰ πέρα.—19. Τὸ σπιτί του (κυρίως: τὰ πολυτιμότετα, τοὺς θεοὺς του, τὰ εἰκονίσματα).—20. Δηλαδή, ὅτι ἔπρεπε ν' ἀποδειχθῆ.—21. Κρυφὰ (κι ἀπόμειρα).

1. Ὀνομάστηκε ἔτσι ἀπὸ ἓναν κτίτορα (ιδρυτῆ, κύριο) ἐπονομασμένο *Καπνικόση* (ὑπάλληλος Βυζαντινός, *καπνικὸν* ὁ φόρος τοῦ καπνοῦ). Ἡ μεσαιων. ἀσυνίτη κατάληξι -έα (καὶ ὄχι -ιά) φυλάχθηκε καὶ σὲ ἄλλες ὀνομασίες Ἀθηναίικες ἀπὸ τὸ παλιὸ Ἀθηναϊκὸ ἰδίωμα, ἔτσι: *Μονὴ Καρέα* στὸν Ὑμηττὸ (*καρέα*, ἢ *καρούα*, καρυδιά), *Κερατέα* ἢ κωμόπολις πῖσω ἀπὸ τὸν Ὑμηττὸ.

2. Οἱ στίχοι εἶναι παρμένοι ἀπὸ τραγούδι τῶν Ἐφτά νησιῶν τοῦ Παλαμᾶ (Πολιτεία καὶ Μοναξιά).

3. Οἱ τρεῖς στροφὲς ἀνήκουν στὸ ποίημα «Τὸ τραγούδι τοῦ Σταυροῦ» ἀπὸ τὴν «Ἀσάλευτη Ζωή» τοῦ Παλαμᾶ.

ΠΑΡΑΤΥΠΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΒΛΕΨΙΣ

Πριν μεταχειριστής τὸ βιβλίο νὰ διορθωθοῦν τ' ἀκόλουθα :

Σελ.	4	στίχ.	14	ἀντί	σπαγγέτο	διάβαζε	σπαγέτο
>	6	>	7	>	μαθητῆ	>	μαθητῆ
>	12	>	25	>	ἐναρξῆ	>	ἐναρξῆ
>	26	>	τελευταίος	>	χάραγμα,	>	χάραμα,
>	26	>	25	>	σῶμα	>	σῶμα
>	31	κεφαλίδα		>	Παρομοίωση	>	Κυριολεξία καὶ μεταφορὰ
>	31	στίχ.	1	νὰ προταγῆ	Κεφάλαιο ἕκτο.	Κυριολεξία	καὶ μεταφορὰ
>	32	>	11	ἀντί	εἰμ' ὁ	διάβαζε	εἰμ' ἐγώ, ὁ
>	35	>	7	>	μισογόνι	>	μισογόνι
>	41	>	3	τέλ.	παλινοδῶ	>	παλινοδῶ
>	42	>	7	>	κληρονημένες	>	κληρονομημένες
>	42	>	5	>	ἀστροπέλεκτι	>	ἀστροπέλεκτι
>	44	>	1	>	καλωσόρισμα	>	καλωσόρισμα
>	45	>	1	>	καὶ σήμερα κύρη	>	καὶ κύρη
>	57	>	24	>	εἶναι	>	εἶσαι

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

	Σελ.
Κεφ. Α'	Συνώνυμα 1
> Β'	Ἀντίθετα 8
> Γ'	Παράνομα 26
> Δ'	Σημσιολογικά ζευγάρια 28
> Ε'	Παρομοίωση 29
> Σ'	Κυριολεξία καὶ μεταφορὰ 31
> Ζ'	Ὅρισμός 34
> Η'	Παροιμίες 45
> Θ'	Περίφραση 64
> Ι'	Ἀρχαϊσμοὶ 71

024000020013

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ ΕΚΛΑΪΚΕΥΤΙΚΕΣ

Σκοπός τῶν βιβλίων αὐτῶν εἶναι νὰ κἀμουν γνωστὰ σὲ πλατύτερα κύκλο ζητήματα ἐπιστημονικὰ πὸν σχετίζονται μὲ τὴν κοινωνικὴ μας ζωὴ.

1. Μ. Τριανταφυλλίδη, *Ἐνα βιβλίον γιὰ τὴ γλῶσσα μας*, 1912, 28 σελ.: Ἡ Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ καὶ Χρηστομάθεια τοῦ Thumb—Οἱ ἄλλες Γραμματικὲς τῆς δημοτικῆς—Οἱ κανόνες τῆς γλώσσας μας—Πῶς μορφώνεται μιὰ γλῶσσα πὸν γράφεται—Τὰ νεοελληνικὰ ἰδιώματα καὶ ἡ κοινὴ μας γλῶσσα. (Ἀνάτυπο ἀπὸ τὸ Δελτίον τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου 2. 1912). (Ἐξαντλημένο).

2. Μ. Τριανταφυλλίδη, *Ἡ ὀρθογραφία μας*, 1913, 174 σελ.: Ἡ ὀρθογραφικὴ καινοτομία τοῦ Βλαστοῦ—Ἡ ὀρθογραφία μας—Ἡ ἱστορία τῆς—Ἡ σημερινὴ κατάστασις—Ἐφτά θέσεις—Γενικὲς ἀρχές—Κανόνες—Ἡ τονικὴ μεταρρύθμισις—Ἄλλες ἀπλοποιήσεις—Συμπεράσματα—Ἐπίμετρα. (Ἀνάτυπο ἀπὸ τὸ Δελτίον τοῦ Ἐκπαιδευτ. Ὁμίλου 3. 1913). (Ἐξαντλημένο).

3. Μ. Τριανταφυλλίδη, *Ἡ γλῶσσα μας στὰ χρόνια 1914-1916*, 1920, 140 σελ.: Εἰσαγωγή—Ἡ δημοτικὴ στὴ λογοτεχνία, στὴν κοινωνικὴ ζωὴ, στὴν ἐπιστήμη—Ἡ θεωρητικὴ ἔρευνα.—Ὁ δημοτικιστικὸς ἀγῶνας.—Ἔργα πολεμικά, διαφωτιστικά, συστηματικά—Ἡ δημοτικὴ στὴν παιδεία—Ἡ ἔννοια τοῦ δημοτικισμοῦ—Ἡ γλωσσικὴ μας ἐξέλιξις.

4. Μ. Τριανταφυλλίδη, *Πρὶν καοῦν*. Ἡ ἀλήθεια γιὰ τ' ἀναγνωστικά τῆς δημοτικῆς 1921, 146 σελ.: Εἰσαγωγή—Α' Ἄγνοια, διαστροφή, διαβολή—Β' Ἀδικία, ἀκρίσια—Γ' Φαιδρολογία—Δ' Ἡ ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμισις—Ἐπίλογος.

5. Μ. Τριανταφυλλίδη, *Ἡ Ἀκαδημία καὶ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα*, 1933, 58 σελ.: Ἡ γραμματικὴ προσπάθεια τῆς Ἀκαδημίας—Τὰ σημερινὰ ὀρθογραφικὰ συστήματα καὶ ἡ ὀρθογραφικὴ θέση τῆς Ἀκαδημίας—*Παραμῦθι ἢ παραμῦθι*; Ἡ διδαχτικὴ εὐκολία—Ἡ Ἀκαδημία καὶ ἡ Γραμματικὴ τῆς.

6. *Οἱ ξένες γλώσσες καὶ ἡ ἀγωγή*, 1946, 8+216 σελ.:

Α' Γλωσσομάθεια: Σημασία τῆς καὶ χρησιμότητις—Ἐννοια καὶ βαθμοί—Ἡ καλλιέργειά τῆς στὸ σχολεῖο καὶ στὸ σπίτι—Τὸ πρόβλημά τῆς, τὸ γλωσσικὸ τῆς ἰδανικὸ καὶ ἡ μορφωτικὴ τῆς ἀξία.

Β' Ἡ μητρικὴ γλῶσσα: Ἡ κατάχρησός τῆς—Τὸ γλωσσικὸ αἰσθημα, τὸ διανοητικὸ ὄριμασμα καὶ ἡ ψυχικὴ ζωὴ τοῦ μικροῦ παιδιοῦ—Ἡ πρωταρχία τῆς μητρικῆς γλώσσας καὶ οἱ κίνδυνοι τῆς παιδικῆς διγλωσσίας—Ζημιές τῆς μητρικῆς γλώσσας ἀπὸ τὴ διγλωσσία.

Γ' Ἐναρμόνισις: Γλῶσσα καὶ ζωὴ—Ἡ διατήρησις τῆς πρωταρχίας—Ἡ καταλλήλοτερη ἐποχὴ γιὰ ν' ἀρχίσωμε τὴν ξένην γλῶσσα—Πολυγλωσσία—Τὸ νεοελληνικὸ μάθημα—Ἐπίμετρο.

Κεντρικὴ πώλησις στὸ Βιβλιοπωλεῖο τῆς Ἐστίας (Κολλάρου)
ἰδ. Σταδίου 46, Ἀθήνα

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Ἡ «Νεοελληνική Βιβλιοθήκη» ἔχει σκοπὸ νὰ βοηθήσῃ νὰ συγκροτηθῇ καὶ νὰ γίνῃ ὅσο μπορεῖ πιδ ἄρτιο τὸ Νεοελληνικὸ Μάθημα στὴν Ἑλληνικὴ Παιδεία—προπάντων τῆ Μέσῃ—ἀξιοποιώντας γιὰ αὐτὴν ὅ,τι ἔχει πιδ χρήσιμο καὶ ἀξιο δ Νέος Ἑλληνισμός.

Τὰ βιβλία τῆς «Νεοελληνικῆς Βιβλιοθήκης» προορίζονται γιὰ τὸ μαθητῆ, γιὰ τὸ δάσκαλο ἢ καὶ γιὰ τοὺς δύο τους· εἶναι ὅμως χρήσιμα τὰ περισσότερά τους καὶ στὸ φοιτητῆ καὶ σὲ κάθε μορφωμένο.

ΣΕΙΡΑ Α

1. Μαν. Τριανταφυλλίδη, *Μικρὴ Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ*. (Ἔτοιμη γιὰ τύπωμα).
6. Μαν. Τριανταφυλλίδη, *Λεξιλογικὲς ἀσκήσεις* γιὰ τὴν 5η καὶ 6η Δημοτικῶν. *Βιβλίον τοῦ Δασκάλου*. (Ἔτοιμο γιὰ τύπωμα).
7. Μαν. Τριανταφυλλίδη, *Λεξιλογικὲς ἀσκήσεις* γιὰ τὴν 5η καὶ 6η Δημοτικῶν. *Βιβλίον τοῦ Μαθητῆ*, 1947, 48 σελ.
8. Μαν. Τριανταφυλλίδη, *Λεξιλογικὲς ἀσκήσεις* γιὰ τὴ Μέση παιδεία. *Βιβλίον τοῦ Μαθητῆ*, 1948, 80 σελ.
9. Μαν. Τριανταφυλλίδη, *Λεξιλογικὲς ἀσκήσεις* γιὰ τὴ Μέση παιδεία. *Βιβλίον τοῦ Δασκάλου*. (Συμπληρωματικὸ τοῦ μαθητικῶν), 1948, 4+72 σελ.
(Τὸ βιβλίον αὐτὸ, προορίζεται μόνο γιὰ τοὺς ἐκπαιδευτικοὺς καὶ πουλεῖται στὸ Βιβλιοπωλεῖο Κολλάρου, ὁδ. Σταδίου 46).
12. Μαν. Τριανταφυλλίδη, *Παροιμιαικὲς φράσεις* ἀπὸ τὴν Ἱστορία καὶ τὴ Λογοτεχνία, με τὴ συνεργασία Φωτ. Τζωρτζάκη, γιὰ τὶς ἀνώτερες τάξεις τῆς Μέσης. *Βιβλίον τοῦ Δασκάλου*, 1947, 104 σελ.
13. Μαν. Τριανταφυλλίδη, *Παροιμιαικὲς φράσεις* ἀπὸ τὴν Ἱστορία καὶ τὴ Λογοτεχνία, με τὴ συνεργασία Φωτ. Τζωρτζάκη, γιὰ τὶς ἀνώτερες τάξεις τῆς Μέσης. *Βιβλίον τοῦ Μαθητῆ*, 1947, 88 σελ.

Τὰ βιβλία τῆς «Νεοελληνικῆς Βιβλιοθήκης» ἀνήκουν με τὸ περιεχόμενό τους σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς ἀκόλουθες σειρὲς:

Σειρὰ Α.—*Γλώσσα*: Μικρὴ Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ καὶ Συντακτικὸ, Λεξικά (Ὄρθογραφικὸ, Ἑτυμολογικὸ, Νεοελληνικὸ), Λεξιλογικὲς καὶ Γραμματικὲς Ἀσκήσεις, Συνθέσεις καὶ Ἰφορ, Παροιμιαικὲς φράσεις, Μέθοδος νεοελληνικῆ γιὰ ξενόγλωσσους κ.ά.

Σειρὰ Β.—*Κείμενα*: Σχολιασμένους ἐκδόσεις Νεοελλήνων συγγραφέων, Νεοελληνικὰ ἀναγνώσματα γιὰ τὴν ἐξωκρατικὴ νεοελληνικὴ παιδεία, Μεταφράσεις ἀρχαίων κλασικῶν με εἰσαγωγές.

Σειρὰ Γ.—*Περιεχόμενο*: Στοιχεῖα Νεοελληνικῆς Λογογραφίας, Νεοελληνικὴ Γραμματολογία, Στοιχεῖα Νεοελληνικῆς Μετρικῆς καὶ Ποιητικῆς, Στοιχεῖα Νεοελληνικῆς Μουσικῆς, Νεοελληνικὴ Ἱστορία, Νεοελληνικὴ φιλολογία.

Σειρὰ Δ.—*Διδαχτικὴ*: Διδαχτικὴ τοῦ Νεοελληνικοῦ μαθήματος, Νεοελληνικὰ κείμενα με σχόλια καὶ με ὑποδειγματικὲς ἀναλύσεις, Ὁδηγὸς γιὰ τὶς Ἐκθέσεις.

Τὰ προβλεπόμενα βιβλία θὰ βλέπουν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος ἀνάλογα με τὰ οικονομικὰ μέσα ποὺ θὰ ἐξοικονομηθοῦν ὅταν νιώσῃ ἡ καινωνία τὴ σημασία τοῦ ἔργου.

Ἰδρυτὴς καὶ Διευθυντὴς τῆς «Νεοελληνικῆς Βιβλιοθήκης»: Μαν. Α. Τριανταφυλλίδης.

Κεντρικὴ πώληση στὸ Βιβλιοπωλεῖο τῆς «Ἑστίας» (Κολλάρου)
ὁδ. Σταδίου 46, Ἀθήνα